

RUSYA FEDERASYONU'NUN GÜVENLİK ANLAYIŞININ NEOREALİST
PERSPEKTİFTEN ANALİZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

ALİ NECEFOĞLU

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KASIM 2017

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm koşulları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Serdar SAYAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Müdürü

Bu çalışmayı okuduğumu ve çalışmanın kapsam ve içerik olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda bir Yüksek Lisans tezi olabilecek yeterlilikte olduğuna kanaat getirdiğimi onaylıyorum.

Tez Danışmanı

Dr. Toğrul İSMAYIL

(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Tez Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Yelda Hatice DEMİRAĞ

(Başkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Doç. Dr. Burak Bilgehan ÖZPEK

(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Ali NECEFOĞLU

ÖZ

RUSYA FEDERASYONU'NUN GÜVENLİK ANLAYIŞININ NEOREALİST PERSPEKTİFTEN ANALİZİ

NECEFOĞLU, Ali

Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Toğrul İSMAYIL

Bu tezin yazılmasının nedeni, Rusya Federasyonu'nun 2000'li yıllardan itibaren uygulamaya koyduğu saldırgan dış politikasını, devleti temel aktör olarak gören ve uluslararası sistemin yapısını dikkate alan neorealist teori bağlamında incelemektir. Bu çerçevede, Sovyet sonrası dönemde ülke içinde gerçekleşen ideolojik tartışmalara yer verilirken, o zamandan günümüze Rus dış politikasının yol haritaları olan askeri, dış politika ve milli güvenlik belgeleri de sunulmuştur. Ayrıca Rusya Federasyonu'nun agresifleşen dış politikası, Putin döneminde gerçekleşen üç vaka örneğiyle değerlendirilmiştir. Özetle bu tezde, 2000'li yıllar Rus dış politikasının, hayatta kalmak için güç maksimizasyonunu amaçlayan ofansif realizm çerçevesinde kurgulandığı ve uygulandığı savunulmaktadır. Böylece, dış politikanın giderek küreselleştiğinin iddia edildiği bir dönemde, realist uluslararası ilişkiler teorisinin geçerliliğini hala koruduğu gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Dış Politika, Neorealizm, Ofansif Realizm.

ABSTRACT

ANALYSIS OF RUSSIAN FEDERATION'S SECURITY UNDERSTANDING FROM NEOREALIST PERSPECTIVE

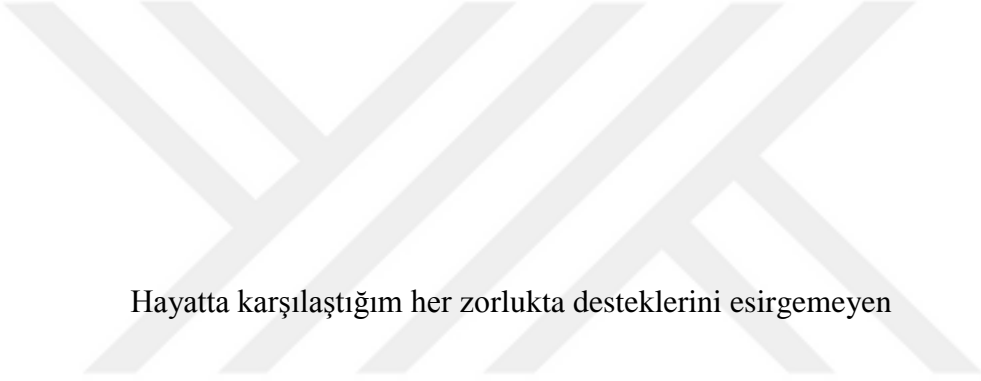
NECEFOĞLU, Ali

Master of International Relations

Supervisor: Dr. Togrul ISMAYIL

The reason for the writing of this thesis is to examine the aggressive foreign policy that the Russian Federation has put into practice since the year 2000, in the context of neorealist theory, which considers the state as the main actor and takes into account the structure of the international system. In this context, while the ideological debates taking place in the post-Soviet period were mentioned, military, foreign policy and national security documents, which have been the road maps of Russian foreign policy since that time, were also presented. In addition, the aggressive foreign policy of the Russian Federation was evaluated with three case examples in the Putin period. In sum, in this thesis, it is argued that the Russian Foreign policy in the 2000s has been theorized and implemented within the framework of offensive realism aiming at maximizing power for survival. By doing this, at a time when foreign policies are increasingly globalized, it is shown that the realist theory of international relations still retains its validity.

Keywords: Russian Federation, Foreign Policy, Neorealism, Offensive Realism.

Hayatta karşılaştığım her zorlukta desteklerini esirgemeyen
annem Azize Necefoğlu ve babam Hacali Necefoğlu'na ithafen

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca beni kendi asistanından ayırmayan ve bu tezin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Dr. Toğrul İsmayıl'a gösterdiği ilgi ve alâkadan dolayı derin minnettarlığımı bildiriyorum.

Ayrıca tez önerimi şekillendirmemde fikirlerini paylaşan hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kutlay'a, teze başlama konusunda beni cesaretlendiren Dr. Merve Seren'e ve de değerli vakitlerini ayırarak tezimi toparlamama yardımcı olan Doç. Dr. Burak Bilgehan Özpek ve Dr. Seval Yaman hocalarıma çok teşekkür ediyorum.

En önemlisi, tez yazma sürecim boyunca bana sağladıkları her türlü desteklerden ve bitirebileceğime olan güvenlerinden dolayı, annem Azize Necefoğlu, babam Hacali Necefoğlu ve ablam Türkan Necefoğlu'na binlerce kez teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
BÖLÜM II: KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Klasik Realizm	9
2.1.a. Varsayımlar	10
2.1.b. Tarihsel Gelişim	12
2.2. Neorealizm	16
2.2.a. Tarihsel Gelişim	17
2.2.b. Varsayımlar	18
2.2.b.i. Uluslararası Sistemin Önemi	19
2.2.b.ii. Savaşların Sebebi	21
2.2.b.iii. Devletlerin Amacı	23
2.2.b.iv. İnsan Doğası	24
2.2.b.v. Güç Dengesi	26
2.2.b.vi. İki ve Çok Kutupluluk	27
2.2.c. Defansif Realizm ve Ofansif Realizm	30
2.3. Metodoloji ve Hipotezler	34
BÖLÜM III: RUSYA FEDERASYONU'NDAKİ TEORİK YAKLAŞIMLAR	40
3.1. 1990 Öncesi Tarihsel Gelişim	41
3.2. Atlantikçilik ve Avrasyacılık	42
3.3. Devletçiler	46
3.4. Derjavnikler	47
3.5. Realistler	48
3.6. Üç Realist Kavram	51

3.7. 2000 Sonrası Tarihsel Gelişim.	56
BÖLÜM IV: RUSYA FEDERASYONU RESMİ BELGELERİ.	63
4.1. Birinci Dönem (1991-2000) Belgeleri.	64
4.1.a. 1993 Dış Politika Konsepti.	64
4.1.b. 1993 Askeri Doktrini.	66
4.1.c. 1997 Milli Güvenlik Konsepti.	68
4.2. İkinci Dönem (2000-2008) Belgeleri.	69
4.2.a. 2000 Dış Politika Konsepti.	69
4.2.b. 2000 Milli Güvenlik Konsepti.	71
4.2.c. 2000 Askeri Doktrini.	72
4.3. Üçüncü Dönem (2008-2014) Belgeleri.	73
4.3.a. 2008 Dış Politika Konsepti.	73
4.3.b. 2009 Milli Güvenlik Stratejisi.	76
4.3.c. 2010 Askeri Doktrini.	78
4.4. Dördüncü Dönem (2014-Günümüz) Belgeleri.	80
4.4.a. 2014 Askeri Doktrini.	80
4.4.b. 2015 Milli Güvenlik Stratejisi.	81
4.4.c. 2016 Dış Politika Konsepti.	84
BÖLÜM V: 2008 SONRASI ASKERİ MÜDAHALELER.	86
5.1. 2008 Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı.	88
5.1.a. Tarihsel Gelişim.	89
5.1.b. Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı'nın Sebepleri ve Sonuçları.	92
5.2. 2014 Rusya Federasyonu-Ukrayna Savaşı.	98
5.2.a. Tarihsel Gelişim.	98
5.2.b. Rusya Federasyonu-Ukrayna Savaşı'nın Sebepleri ve Sonuçları.	102
5.3. 2015 Rusya Federasyonu'nun Suriye İç Savaşına Müdahalesi.	107
5.3.a. Tarihsel Gelişim.	107
5.3.b. Rusya Federasyonu'nun Suriye İç Savaşına Müdahalesinin Sebepleri ve Sonuçları.	110
BÖLÜM VI: SONUÇ.	116
KAYNAKÇA.	125

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKKA	: Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BTC	: Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı
G8	: Sekizler Grubu (Group of Eight)
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KGA	: Kolektif Güvenlik Antlaşması
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (Liquefied Natural Gas)
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
RF	: Rusya Federasyonu

SIPRI : Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (Stockholm International Peace Research Institute)

SSC : Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

START : Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması (Strategic Arms Reduction Treaty)

ŞİÖ : Şanghay İşbirliği Örgütü

UI : Uluslararası İlişkiler

ÜPA : Üretim Paylaşım Anlaşması

BÖLÜM I

GİRİŞ

Rusya Federasyonu (RF), gerek dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi olmasıyla, gerekse de sahip olduğu kıtalararası füzeler ve nükleer başlıklarıyla, uluslararası sistemde önemli bir ülkedir. Geçen yüzyıla damgasını vurmuş ve Batı bloğunun karşısında ciddi bir tehdit olarak varlığını sürdürmüş olan Sovyetler Birliği'nin en büyük varisi olmasıyla da, RF günümüz uluslararası ilişkilerini incelerken göz ardı edilemeyecek bir ana aktördür. Sovyetler Birliği'nden ayrılmasıyla birlikte hem siyasi hem de ekonomik olarak büyük bir çalkantı yaşayan RF, zamanla siyasi istikrarını ve ekonomik dengesini sağlayarak, dış politikasını da daha etkin bir hale getirmeye başlamıştır.

Bu tezin amacı da, RF'nin Sovyetler Birliği'nden ayrıldığı günden günümüze kadar izlediği dış politikasında yaşanan değişimi anlamak olup, özellikle 2008 sonrası izlemiş olduğu agresif tutumunun neorealist teori açısından analizi hedeflenmiştir. Bunu yaparken, 1990'lı yılların başından beri devam eden düalist tartışmanın (Atlantikçilik-Avrasyacılık) yanı sıra, Rus dış politikası üzerine yapılan diğer tartışmaların bu dönüşümü anlamada yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca RF'nin güvenlik ile dış politikasında meydana gelen her kırılmanın işaretleri olan konsept ve doktrinlerinin de ele alınmasıyla, son yirmi beş yılda gerçekleşen yön değişimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Böylelikle, RF'nin dış politikasında yaşadığı dönüşüm anlaşılarak, ileriki yıllarda RF ile yaşanacak muhtemel krizlerin çözümüne katkı sağlanması hedeflenmektedir.

RF ile ilgili olarak uluslararası literatüre bakıldığı zaman, birçok kaynağa rastlamak mümkündür. Yalnız RF'nin, Soğuk Savaş dönemindeki bir kutbun en önemli varisi olmasına rağmen, güvenlik ve dış politika anlayışını neorealist teori çerçevesinde analiz eden çalışmalara yeterince rastlanmamaktadır. Bu çerçeve yazılan eserler daha çok 1990'ların sonrası ve 2000'lerin başlarında yazıldığı için, güncel gelişmelerden bahsetmemekte, özellikle 2008 sonrası meydana gelen dönüşümü anlatamamaktadır. Örneğin Sakwa (2007, 14), Putin dönemini yeni realizm (*new realizm*) olarak adlandırmıştır. Bu eserinde Sakwa, 2007 yılına kadar olan Putin politikalarını klasik realizmin hegemon olma hırısından ayırırken, onun *dengeleyici (balancer)* olmak yerine *peşine takılmacı (bandwagoner)* bir görünümde olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda RF'nin realist bir dış politika geleneğine sahip olmasına rağmen, artık Batı'ya onurlu bir şekilde entegre olmaya çalıştığını iddia etmiştir. Fakat RF'nin 2008'de Gürcistan'da, 2014'ten sonra Ukrayna'da ve 2015'ten sonra Suriye'deki saldırgan varlığı, iddia edilen entegrasyonun aleyhinde olduğu söylenebilir.

Bu konuda yazılmış bir diğer önemli eser de, John Mearsheimer'in "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault (Ukrayna Krizi Neden Batı'nın Hatası)" makalesidir. Başlıktan da anlaşılacağı üzere Mearsheimer, RF'nin Ukrayna'yı işgalinde, ABD ve müttefiklerinin de sorumlu olduğundan bahsetmiştir. Temel sorunun, Ukrayna'yı RF'nin yörüngesinden çıkarıp Batı'ya entegre etmeye çalışan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nü (North Atlantic Treaty Organization - NATO) genişleme stratejisi olduğunu iddia etmiştir. Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin (AB) doğuya doğru genişlemesi ve Batı'nın 2004'teki Turuncu Devrim'den başlayarak Ukrayna'daki demokrasi yanlısı hareketi desteklemesi de kritik unsurlar olmuştur. Bu açıdan Mearsheimer'a göre, Batılı güçler, 21. yüzyılda Realist mantığın geçerli olmayacağını ve Avrupa'nın, kanun

üstünlüğü, ekonomik karşılıklı bağımlılık ve demokrasi gibi liberal değerlerle bütün ve özgür olacağını düşünüyorlardı (Mearsheimer 2014). RF'nin Putin yönetiminde uygulamaya koyduğu neorealistler politikalar, bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğunu kanıtlar nitelikte olmuştur.

Bu konuyla ilgili 2008 sonrası yapılmış en önemli eserlerden biri, Emmanuel Karagiannis'in yazmış olduğu "The 2008 Russian-Georgian war via the lens of Offensive Realism (Ofansif Realizm objektifinden 2008 Rus-Gürcü Savaşı)" adlı makaledir. Karagiannis bu makalesinde, Rus politikalarını ofansif realizm açısından incelemiştir. Aynı zamanda Putin'in dünyadaki tek taraflı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) faaliyetlerine karşı tepkilerini anlatırken, RF'nin kendi güvenliği ile Kafkas'taki etki alanını korumak için, yakın çevresindeki bir yerde nasıl politikalar izlediğini ortaya koymaya çalışmıştır. Ofansif realizmin özellikle *bölgesel hegemonya* kurma iddiasını, RF'nin Gürcistan'ı işgal etmesinde temel sebep olarak görmüştür. Diğer realist görüşler gibi küresel hegemonyanın imkansızlığını gören ve devletlerin güç maksimizasyonu için kendi bölgesinde hegemonya kurmaya veya sürdürmeye çalıştığını iddia eden ofansif realizm düşüncesini ele alarak, RF'nin Güney Kafkas'taki yayılcı politikasını açıklamaya çalışmıştır (Karagiannis 2013).

Bu çalışmalardan yola çıkarak bu tezde, neorealist paradigmanın RF dış politikasındaki etkinliği kabul edilerek ve bu ülke dış politikasını şekillendiren etkenlerin lider veya devlet içi aktör olmasından daha çok, küresel sistem kaynaklı değişimler olduğu kanıtlanmaya çalışılacaktır. Bu açıdan, bu tezin bağımsız değişkeni neorealizmin alt paradigması olan ofansif realizmken, bağımlı değişkeni ise RF'nin 2000 sonrası değişen dış politikasıdır.

Bu tezde temel olarak, Putin'in yönetime geçmesiyle birlikte RF'nin agresifleen dış politikalarının nedenleri ve dış politikasındaki bu değişimi neorealizmin ve onun ofansif realizm grnn ne denli açıklayabileceği tartışılacaktır. Buna ek olarak da, aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- RF'nin ulusal güvenlik algısı nasıldır ve küresel arenada nereye yerlemektedir?
- Soğuk Savaş sonrası RF askeri, milli güvenlik, dış politika belgelerinde değişen tehdit algısı nelerdir?
- RF'nin 2000'den sonraki baskın sınır politikaları, anarik düzende kendi egemenliğini koruma amacı mı taşımaktadır?
- NATO'nun RF'nin yakın çevresindeki genişlemesi, onun güvenlik algılamasını nasıl etkiledi ve bu tehdide verdiği reaksiyonlar nelerdir?
- Küresel devlet dışı silahlı aktörlerin RF'nin güvenlik anlayışını ekillendirmesindeki rolü nasıldır?

Özetle bu çalışmada, 2000 sonrası RF dış politikasının neorealist adlandırılıp adlandırılmayacağı tartışmaya açılmıştır. Her ne kadar, Joseph Nye'in ortaya attığı ve silah yerine bilgi ve nüfuz kullanılarak dış politika hedeflerine ulaşmak olarak nitelendirdeği *soft power* kavramı, 2012 yılından itibaren RF dış politikası tartışmalarına girse de (Burlinova 2015), çeşitli sebeplerden dolayı bu tezde, RF'nin neorealist yaklaşımı benimsediği kabul edilmektedir. Bunun sebeplerinden en önemlisi açıktır ki, RF'nin 2014 yılından itibaren Ukrayna'ya karşı yürütmekte olduğu vekil savaıdır. Halen devam etmekte olan bu savaşın dolaylı tarafı, Ukrayna devlet güçlerine karşı savaşan grupların açık destekçisi RF'dir. Aynı şekilde 2015'in sonlarından itibaren RF'nin Suriye iç

savaşına müdahil olması, bir diğer sebep olarak görülebilir. Bu iç savaşa yapılan askeri müdahalenin bir diğer önemli noktası da, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından itibaren, Moskova yönetiminin eski Sovyet coğrafyası dışında yapmış olduğu ilk askeri harekât olmasıdır.

Tezin incelendiği dönem, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı Aralık 1991'den günümüze kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Ayrıca mevcut değişimin daha iyi anlaşılabilmesi adına, 2000 ve 2008 sonrası RF'nin uygulamaya koyduğu güvenlik ve dış politikaları da incelenecektir. Buna ek olarak da, RF'nin ileriki yıllarda içinde bulunacağı başka bir agresif harekate karşı Batılı devletlerin nasıl yanıt vereceği sorusu tartışılacaktır. Bunun neticesi olarak da, bu tezin Türkçe literatüre özgün bir katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Netice itibarıyla bu çalışma, giriş ve sonuç haricinde dört bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, tezin çerçevesini oluşturan teorik altyapıyla başlamaktadır. Bu bölümde ilk olarak, klasik realizmin temel varsayımları ve kavramları anlatılmaktadır. Ardından, çok eski bir geçmişe sahip klasik realizmin, uluslararası ilişkiler disiplinine uygulanması ve disiplinin ortaya çıkışı, tarihsel bir gelişim içinde bahsedilmektedir.

Daha sonra ise, neorealist teorinin Kenneth Waltz tarafından oluşturulması ve aktör merkezli realizmden yapı merkezli realizme geçişi, klasik realizmin tarihsel gelişimine ara vermeden değinilmektedir. Bundan sonra ise, neorealizmin varsayımları, klasik realizmle olan farklılıklarıyla karşılaştırılarak alt başlıklar halinde anlatılmaktadır. Neorealizmin klasik realizmle karşılaştırılmasında ortaya çıkan temel farklılıklar şöyle özetlenmektedir: uluslararası sisteme atfedilen önem, savaşlara sebep olarak aktör devletler yerine sistemin yapısının görülmesi, devletlerin temel amacının güç değil güvenliğini artırması oluşu, insan doğasının kötü olması yerine kötü sosyal örgütlerin

birimleri kötülüğe ittiği fikri, güç dengesinin sistem tarafından oluşturulması ve de son olarak iki kutuplu sistemin çok kutuplu sistemden daha az savaşa meyilli oluşu düşüncesi.

Üçüncü bölümde, RF’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla ortaya çıkan teorik tartışmalar, öncesinde olan tartışmalar unutulmayarak, tarihsel bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Bilindiği gibi, Soğuk Savaşın bitmesiyle gerek ekonomik ve siyasi anlamda, gerekse de ideolojik anlamda büyük bir çöküş yaşayan Moskova yönetimi, Marksist ideolojik dış politika anlayışından kendi ulus devletine uygun bir dış politika oluşturmaya çalışmıştır. İlk olarak Batı yanlısı olarak başlayan tartışmalar, Atlantikçilik-Avrasyacılık tartışması etrafında dönmüştür. Zamanla duygusal sebeplerin oluşmasıyla birlikte, Avrasyacılık gibi farklı radikal idealist görüşler ortaya çıkmıştır. 1990’ların sonlarına doğru ayakları yere basmaya başlayan Rus dış politika tartışmalarında, realizmin söz sahibi olmaya başlaması üç realist kavramın uygulanışı üzerinden anlatılmıştır. Sonda ise, Vladimir Putin’in 2000 yılından itibaren yönetime geçmesiyle, Rus dış politikası tarihsel bir süreç çerçevesinde anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde de, RF’nin dış politika ve milli güvenlik konseptleri ile askeri doktrinleri, birincil kaynaklardan yararlanılarak özetlenmiştir. Bunu yapmaktaki amaç, RF’nin uluslararası politikasının yol haritaları olan belgeler üzerinden, dış politikada gerçekleşen rotasyonu gösterebilmek olmuştur. Günümüze kadar dört döneme ayrılarak incelenen belgeler, bu dört dönemin oluşumuna sebep olan temel farklılıkları göstermektedir.

Beşinci bölümde ise, RF dış politikasının gittikçe agresifleştiğinin kanıtları olan 2008 RF-Gürcistan Savaşı, 2014 RF-Ukrayna Savaşı ve 2015 RF’nin Suriye iç savaşına müdahalesi, tarihsel gelişim ve üç temel sebep üzerinden detaylıca anlatılmıştır.

Altıncı ve sonuç bölümünde ise, ofansif realizmin RF dış politikasına nasıl girdiği ve 1990'lı yıllardaki politikaların realizmden uzak oluşu, Mearsheimer'in ofansif realizmi anlatırken üstünde durduğu dört temel strateji üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Bu stratejilerin iki tanesi devletlerin kaçınması gereken stratejiler olarak görülürken, iki tanesi devletler uygulaması gerektiği iddiasını sunmaktadır. Temel olarak devletlerin hayatta kalması için gücünü maksimize etmesi gerektiğini vurgulayan ofansif realizm, büyük güçlerin diğer devletlere taviz vermenin veya onların peşine takılmanın ülke güvenliği açısından yanlış olduğunu söylemektedir. Bunun yerine kendisine rakip olan devletleri dengelemeyi veya dengeleme işini başka devletlere paslaması gerektiğini belirtmektedir. Bu ikişer strateji ışığında, RF'nin 2000 öncesi ve sonrası dış politikası ele alınmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası İlişkiler disiplini, iki dünya savaşı arasındaki dönemde ortaya çıkmıştır. Uluslararası alan üzerine yapılan çalışmalar, bu dönemde büyük bir gelişme kaydetmeye başlamıştır. Disiplinin ilk büyük tartışması, idealistler ile realistler arasında gerçekleşmiştir. İdealistler, uluslararası düzende savaşı ortadan kaldıracabilecek veya en azından kontrol altına alabilecek bazı kurum ve uygulamaları gerçekleştirmek arzusundaydılar. Birinci Dünya Savaşı'nın beklenenden uzun ve yıkıcı şekilde gerçekleşmesi, uluslararası sorunları çözmeye daha iyi bir yolun olduğu inancını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde, Woodrow Wilson'ın 1918 yılında ortaya attığı On Dört İlke, idealist geleneğin etkin olduğu önemli politik deneyim olmuştur (Brown 1997, 23).

Fakat gerek Birinci Dünya Savaşı sonrası başta Almanya olmak üzere mağlup devletlerle yapılan antlaşmaların adil bir paylaşım üzerine kurulmadığı fikri, gerekse 1929 Büyük Buhranı denilen ekonomik krizin Avrupa'yı etkilemesi, İkinci Dünya Savaşı'nın kapısını aralamıştır. Bu savaşın küresel boyutu ve yıkıcılığı, dünya politikasında önemli değişikliklerin meydana gelmesine sebep olmuştur. 1939 yılından önce Avrupa ülkeleri dünya politikasında söz sahibiyken, İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), askeri ve politik olarak Avrupa'ya nüfuz etmişlerdir. 1945 yılından sonra ABD ve SSCB'nin bu yükselişi, sahip olunan büyük ölçekli kitle imha silahlarıyla bir güvenlik ikilemine yol açmış ve

Soğuk Savaş olarak adlandırılan, tarafların sıcak çatışmaya girmediği bir dönemi başlatmıştır (Baylis, Smith ve Owen 2014, 51).

SSCB'nin dağıldığı 1991 yılına kadar süren Soğuk Savaş boyunca, Realist teori modern anlamda bir disiplin olarak şekillenmeye başlamış ve başta iki süper güç olmak üzere dünyadaki ülkelerin dış politikalarına etki etmiştir. Realist teorinin yeni yorumlamalarının ortası çıkmasıyla birlikte, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında başlayan bu ilk disiplinler çalışmaları Klasik Realizm diye anılmıştır. Bu bölümde, realizmi ve onun disiplinindeki gelişimi anlatılacaktır.

2.1. Klasik Realizm

Realizm, uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki en köklü teorilerden biridir. Realizmin uluslararası ilişkilerde büyük bir oranda etkili olmasının sebebi, disiplinindeki teorik tartışmaların realizm üzerinden yapılmasından kaynaklanmaktadır. Realizmin varsayımlarına geçmeden önce, onun tarihsel temellerinden ve geçen yüzyıldaki gelişiminden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Bilindiği üzere realizm, insanlık tarihinde yaklaşık 2500 yıllık temel düşünce birliğinin bir yansımasıdır. Thucydides, Thomas Hobbes, Niccolò Machiavelli gibi geleneğin tanınmış düşünürleri, gerek bölgesel gerek uluslararası seviyelerde, düzen, adalet ve değişim üzerine olan sorunlarla ilgilenmişlerdir. Çağdaş dönemde ise Edward Hallett Carr ve Hans Joachim Morgenthau gibi düşünürler, realizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini bir kez daha hatırlatmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yirmi yıl gibi kısa süre sonra ikinci büyük bir savaşın çıkması ve büyük bir yıkıma yol açması, idealist söylemin tartışmaya açılmasına sebep olmuştur. Tam olarak şüpheci ve muhafazakâr olan realistler, uluslararası politikadaki çatışma ve

gücün realist anlayışından yola çıkarak, İkinci Dünya Savaşı'nın en kötü kısımlarının, en başından itibaren önlenebileceğini iddia etmişlerdir.

2.1.a. Varsayımlar

Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle bir disiplin olarak ortaya çıkan realizm, idealizm ütopyacılığına kıyasla daha gerçekçi olduğu iddiasıyla ortaya çıkmıştır. O dönem realistleri, diğer perspektiflerin savunucularının aksine, uluslararası ilişkilerin analizini daha doğru sunacaklarını iddia etmişlerdir. Onlar, sahip oldukları kişisel ahlak anlayışlarının, savundukları realist görüşü değiştirme ihtimalinin olmadığından bahsetmişlerdir. Bazı realistler, insan davranışının bazı yönlerinin, zaman ve mekân boyunca ebedi olduğu görüşündedirler. Bireylerin ve devletlerin davranışlarını düzenleyen değişmez yasaların olduğunu düşünmektedirler. Bu açıdan devletler, kendi çıkarını gözeten ve doğuştan saldırgan olan bir yapıya sahiptirler. Tıpkı insan gibi, devletler de kendi çıkarlarını, başkalarının zararına ve hukuk ile ahlakın kısıtlamalarına bakmaksızın sürdürmek isterler. Politik realizmi açıklarken, toplumların egemen devlet olarak temsil edildiği bir bilardo masası örneğini sıklıkla kullanılır. Bu örnekle, bilardo masasındaki farklı büyüklüklerde olan toplumların birbirleriyle olan etkileşimi, uluslararası sistemde var olan devletlerin etkileşimiyle bir tutulmaktadır (Steans 2013, 53).

Klasik realistlere göre birçok ülkede var olan kanunlar, kurumlar ve normlarla, iktidar mücadelesi ritüelleştirilir ve sosyal açıdan kabul gören kanallara yönlendirilir. Fakat uluslararası alanda, mücadeleye bu kadar kolayca başlanılamaz. Uluslararası ilişkilerin karakteri, tarihsel çağlar boyunca dikkate değer bir değişim sergilemektedir (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 62).

Bu sebepten dolayı realistler, geleneksel olarak, uluslararası ilişkilerin en büyük probleminin anarşi olduğunu iddia etmektedirler. Onlara göre uluslararası ilişkilerde bir anarşi hâkimdir. Çünkü hukukun üstünlüğünü uygulayacak ve “haksız fiillerin” cezalandırılmasını sağlayacak egemen bir otorite yoktur. Bu açıdan örnek vermek gerekirse, Milletler Cemiyeti, bir hukuk sistemine ve orduya sahip tek bir egemen güç olan devletler için, güçsüz bir dublör olarak görülmüştür. Bu sebepten dolayı realistler, hakiki bir dünya devleti kurmanın imkânsız olduğu iddialarını sürdürmektedirler. Çünkü hiçbir devletin, egemenliğini kendi isteğiyle uluslararası bir organa bırakmayacağını düşünmektedirler. Bu düşünceden yola çıkan realistler, savaşların tamamen önlenmesinin de mümkün olmayacağı kanısındadırlar. Bu nedenle savaşın kaçınılmaz olduğunu kabul edip, muhtemel bir çatışmaya karşı gerekli hazırlıkları yapmak mecburidir. Çünkü realistlere göre, ancak bu şekilde herhangi bir savaş önenebilir veya en azından yönetilebilir (Steans 2013, 54).

Klasik realistler, insanın doğasına bakarak, rekabet, korku ve savaş gibi uluslararası siyasetin temel özelliklerinin açıklanabileceğini savunurlar. Örneğin Morgenthau'ya göre, devletlerin iktidar arayışı arzusunun devam ediyor oluşu, insanoğlunun biyolojik tahrik sistemine dayanmaktadır. Klasik realizmin diğer bir ayırt edici özelliği de, taraftarlarının iktidarın ve ahlakın ilkel niteliğine olan inancıdır. Bu açıdan realizmin temelde, genellikle şiddet içeren bir aidiyet mücadelesi olduğu söylenmektedir. Bu sebepten dolayı realistler, iyilik ile kötülük arasındaki bu tarihi savaşta hayatta kalabilmesi için, toplulukların yurtsever bir erdeme ihtiyacı olduğunu düşünür (Baylis, Smith ve Owen 2014, 104).

Klasik realist varsayımlarını, kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür. Devletler uluslararası ilişkilerde kilit aktörlerdir ve tıpkı insanlar gibi kendi menfaatleri için

çalışırlar. Egemenlik ve kendi kendini yönetebilme, devletlerin belirleyici özelliklerindedir. Güç, uluslararası düzende devletin motivasyonunu anlamak için temel anahtardır. Realistler açısından temel güç biçimi, askeri veya fiziksel olan güçlerdir. Uluslararası ilişkilerdeki temel sorun, anarşinin mevcut oluşudur. Yani, devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen merkezi bir egemen yetkinin, küresel düzeyde var olmayışıdır. Devletlerin saldırgan niyeti ile tek dünya devleti eksikliği birleşince, çatışma durumu, uluslararası ilişkilerde kaçınılmaz ve değişilmez bir gerçeklik haline gelmektedir. Uluslararası hukuk ile uluslararası kurumlar, uluslararası ilişkilerde yalnızca güç veya etkin yaptırımla desteklendiğinde etkili olmaktadır. İnsan doğası özünde bencil ve sabittir. Sonuç olarak insanlar, bir çatışmanın çıkmasına veya başkalarının zararına rağmen, kendi çıkarlarını artırmak için hareket edecektir. İnsan doğası değişmez olduğu için, bu tür davranışların devletler bazında değişime ihtimali de azdır (Steans 2013, 54; Viotti ve Kauppi 2012, 39-40).

2.1.b. Tarihsel Gelişim

E. H. Carr'ın yazmış olduğu *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939 (Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939)* adlı kitapla birlikte realist gelenek, uluslararası düzende uzun yıllar boyunca baskın olan bir kuram haline gelmeye başlamıştır. Carr bu kitabını, 1939 yazında Avrupa'ya yaklaşan savaşın gölgesinde tamamlamıştır. Bu açıdan E. H. Carr, günümüz uluslararası düzenindeki realistler açısından bir öncü olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Carr, savaşın çıkış sebebini liderlere paylaşmak yerine, "felaketin temel ve önemli nedenlerini çözümlenmeye çalışmakla" daha çok ilgilenmiştir. Bu yapılmadıkça, 1919'da Versailles Antlaşması'nın imzalanmasından yirmi yıl sonra,

başka bir savaşın neden patlak verdiğini anlayamayacağımızı söylemiştir. Kitabını “gelecek barışın yaratıcılarına” ithaf eden Carr, “dönemin uluslararası krizinin daha derinde yatan sebeplerini” anlamamız için antik realistlere bakmamız gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Carr, Birinci Dünya Savaşı’nı açıklamada korku rolüne büyük önem vermiştir (Viotti ve Kauppi 2012, 50).

Carr, güç politikasının rolünü ve bu faktörün ihmal edilmesini, Birinci Dünya Savaşı’na gidilmesine neden olduğunu vurgulamıştır. Bu faktörü ihmal edenler, bu ölçüdeki savaşların, kolektif güvenlik gibi kavramlarla ortaya çıkan ve uluslararası kurumlarda somutlaşan bir siyasi irade hareketleriyle ortadan kaldırılabileceğine inanıyorlardı. Carr’a göre, bu fikir ütopyacı bir arzu eylemi olarak kabul edilmekte ve kapsamlı bir realist eleştiriye ihtiyaç duymaktaydı (Lawson 2015). Carr, karşıt görüşlerin kavramsal eleştirisini daha dengeli anlatmıştır. Ona göre bir ütopyacı, gerçekliği reddederek onun yerine geçme olasılığına sahip başka bir şeye inanırken, bir realist önceden belirlenmiş ve değiştirilemeyen bir çizgiyi analiz etmekteydi. Ütopyacı olan kişi geleceğe yaratıcı gözlerle bakarken, realist olan kişi geçmişten güç alarak yalnız nedenselliğe bakmaktaydı. “Gerçek bir ütopyacı”, nedensel diziyi görmezden gelerek aslında, gerçekliği ve onun değiştirilebileceği süreçleri anlamamaktaydı. Bu açıdan ütopyacının karakteristik kusuru naiflikken, realistin ise verimsizlikti (Carr 1946, 11).

Carr gibi Hans J. Morgenthau da, realizmin uluslararası ilişkilere uyarlanmasındaki en etkili kuramcılarının biri olarak kabul edilmektedir. O eserlerinde, kendinden önce gelen ve insan doğasının devlet davranışıyla benzerliğini analiz eden klasik realistleri örneklendirmiştir. Almanya’da doğan Morgenthau, Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri’ne gitmek zorunda kalmıştır. Bazılarına göre o, rakipsiz bir uluslararası gücü kontrol eden ve artık dünyanın geri kalanından

soyutlanmayı düşünmeyen ABD'nin, İkinci Dünya Savaşı sonrası devlet adamlarına bir eğitmen olmuştur. Chicago Üniversitesi'nde profesörken, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace (Uluslararası Politika: Güç ve Barış İçin Mücadele)* adlı kitabını 1948 yılında yayınlamıştır (Цыганков 2003, 109; Viotti ve Kauppi 2012, 51).

Soğuk Savaş Dönemi'nde çok tartışılan bu kitapta Morgenthau, politik realizmin altı temel prensibinden bahsetmiştir. Politik realizmin ilk prensibi, “siyaset, genel olarak toplum gibi, temelinde insan doğasında olan objektif yasalar tarafından yönetilir” şeklinde açıklanmıştır. Bu yasaları anlamak ve de rasyonel bir uluslararası siyaset kurmak gereklidir. Kitaba göre politik realizminin ana anahtarı ve özü, ikinci prensipte yatmaktadır. Bu prensip, ulusların her zaman güç elde ederek, ulusal çıkarlarını güvence altına almak için hareket ettiklerini ifade eder. Üçüncü prensip, çıkarın dinamik olduğunu ve güç olarak tabir edilen bu ulusal çıkarın bir kere için bahşedilmediğini söyler: “Siyasi eylemi belirleyen çıkar türü, içinde dış politikanın formüle edildiği siyasi ve kültürel duruma bağlıdır”. Dördüncü prensipte, ahlaki yasaların politikada uygulanamayacağı ifade edilir. Ahlaki emirler ile başarılı bir siyasi eylemin gerekleri arasında bir gerginlik vardır. Beşinci prensip, ulusal ahlakla evrensel ahlakın farklı olduğundan bahseder: “Politik realizm, belirli bir ulusun [ABD gibi] ahlaki arzularını, evreni yöneten ahlaki yasalarla tanımlamayı reddetmektedir”. Altıncı ve son prensipte ise Morgenthau, politik realizm ile diğer teoriler arasında gerçek ve derin bir farklılık olduğunu iddia etmektedir. Morgenthau'ya politik realizm, siyasi konularda kendine özgü entelektüel ve ahlaki tutumuna sahip olduğundan dolayı siyasi alanın özerkliğini sürdürmektedir (Morgenthau 1978, 4-15).

Sonuç olarak realizm, İkinci Dünya Savaşı'nın büyük yıkımının ortaya koyduğu net dersler nedeniyle, uluslararası ilişkilerde bir “hikmet” olarak kabul edilmiştir. Geçen

yüzyılın başında kendini “realist” olarak adlandıran kişiler, kendilerinden önce olan baskın yaklaşımı “idealizm” olarak nitelendirmişleridir. Klasik realistler, dünya siyasetinin uzun tarihine bakarak, onun bir yasalar yapma ya da uluslararası örgütler kurma tarihi olmadığını söylemişlerdir. Bunun yerine, “her ülke kendisi için çalışır” koşulu altında, bir güç ve güvenlik mücadelesinden ibaret olarak görülmüştür. Klasik realistlere göre, dünya politikasını araştırmadaki temel odağın, devletler arasındaki ilişkiyi yönlendiren “önemli güçleri keşfetme” olması gerekmektedir. Bu sebepten dolayı, güç ve ulusal çıkar peşinde koşmanın, dünya siyasetini yönlendiren başlıca etkenler olduğuna inanmışlardır. Bu etkenlere odaklanarak, idealist söylemlerin aksine, liderlerin dünyayı örgütleme ve sorunları çözme konusunda çok daha az özgürlüğe sahip olduklarını iddia etmişlerdir. Her ne kadar klasik realistler, yasalar ve ahlakın dünya politikasının işleyişinde bir etken olarak kabul etseler de, hukuka saygının ancak güç tehdidiyle desteklenmesi durumunda başarıya ulaşacağını vurgulamışlardır. Böylece klasik realistler, devletlerin birinci yükümlülüğünün soyut bir “uluslararası topluluk” yerine, kendi vatandaşlarına karşı olduğunu söylemişlerdir. Klasik realistler, barış ve güvenliği sağlamak için Milletler Cemiyetinin hedeflediği gibi bir silahsızlanma yerine, tam tersi olarak muhtemel bir savaşa hazırlanılması gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü onlar, çatışmanın kaçınılmaz olduğuna ve bu nedenle de savaştan kaçınmanın en iyi yolunun, gerçek ya da potansiyel bir saldırganlık karşısında güçlü olmaktan geçtiğine inanmışlardır (Steans 2013, 54).

2.2. Neorealizm

Realizm bir siyaset imgesi olarak, devletler arasındaki iktidar ve iktidar politikasına odaklanır. Kenneth Waltz, John Mearsheimer ve Christopher Layne gibi neorealistler de, iktidarın devletler arasındaki dağılımı üzerine eserler yazmışlardır. Bu neorealistler, uluslararası normların ve uluslararası kurumların, devletler arasındaki rekabeti ne derecede düzeltereği konusuna, tıpkı klasik realistler gibi oldukça şüpheli yaklaşmışlardır. Bununla birlikte neorealistler, bu konuda Hans Morgenthau, Edward H. Carr ve Arnold Wolfers gibi klasik realistlerden daha kapsayıcı bir yaklaşım sergilemişlerdir (Viotti ve Kauppi 2012, 42).

Neorealizmin ortaya çıkışı, akademisyenlerin, uluslararası ilişkileri yönlendiren güçler hakkında daha ciddi ve daha açık bir şekilde düşünmesine neden olmuştur. Özellikle Waltz'ın teorisi üzerine çalışan akademisyenler, neorealizmin çok farklı bakış açısına yol açtığını iddia etmişlerdir. Bazılarına göre son derece soyut şekilde yazılmış Waltz'ın neorealizmi, coğrafya ve teknoloji de dâhil olmak üzere, uluslararası ilişkilerdeki önemli farklılıkları geri plana çekmekteydi. Bu faktörlerin nasıl kavramsallaştırıldığına bağlı olarak, benzer neorealist fikirler, devletler arası siyasetin dinamikleri hakkında çok farklı çıkarımlara da sahip olmuştur. Bunun sonucu olarak da, neorealizmin esas görüşlerinden kopmayan iki yeni teorik alt okul ortaya çıkmıştır: Defansif realizm ve Ofansif realizm (Wohlforth 2008, 139).

2.2.a. Tarihsel Gelişim

1960'ların sonu ve 1970'lerin başında, anarşik sistemli realist söylemler ile insan saldırganlığının fazla oluşuna dair iddialar, uluslararası ilişkilerdeki klasik realizme karşı yaygın bir memnuniyetsizlik yaratmıştı. Eleştirmenler bu klasik realist yaklaşımın, uluslararası sistemdeki artan bağımlılığı ve kademeli olarak gelişen uluslararası hukuk kurallarını gözden kaçırdığını iddia ediyorlardı. Ayrıca devletler ve pazarlar arasındaki küresel düzeyde var olan ilişkiyi anlamak için, katkıda bulunacak çok az şeyin bulunduğu da dikkat çekiyorlardı. Bu büyüyen eleştiriler karşısında bazı realistler, teoriyi iddia edilen demodeliğinden kurtarmak adına girişimlerde bulunmayı başladılar. Böylece klasik öncüllerinden farklı olarak, anarşik sistemi vurgulayan, hayatta kalmayı ön plana çıkaran ve iki kutuplu dengeyi savunan yeni bir realist görüş ortaya çıktı. Kenneth Waltz'ın 1979 yılında yazdığı "*Theory of International Politics (Uluslararası Politika Teorisi)*" adlı kitabı da, klasik realist teoriyi geliştiren ve bunu daha sıkı bir bilimsel temelde kurmaya çalışan ilk ciddi girişim oldu (Griffiths ve O'Callaghan 2007, 57).

Realizmin çeşitli yorumlamalarının en güçlüsü olan bu eser, neorealizmin (başka bir deyişle yapısal realizmin) uzun yıllar boyunca kaynak kitabı olarak görülmeye başlandı (Donnelly 2004, 16). Hiç şüphesiz Waltz, rekabetçi sistemin devletler üzerindeki baskısına dikkat çekerek, realizmi demode olmaktan kurtarmıştır. Yine de, bu "kurtarma girişimine" karşı sert entelektüel tepkiler ortaya atılmış ve Waltz bir takım cephelerce eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, diğer araştırmacıları, Waltz'ın neorealist teorisini geliştirmeye teşvik etmiştir (Walt 2002, 204-210). 1980'lerden itibaren neorealizmin gelişmeye başlamasıyla da birlikte akademisyenler, iki savaş arası dönem ile erken soğuk

savaş yıllarındaki tüm realist eserleri, klasik realizme atfetmeye başlamışlardır (Wohlforth 2008, 136).

2.2.b. Varsayımlar

Neorealist teoriyi, basitçe beş temel varsayım üzerinden özetlemek mümkündür. İlk varsayıma göre devletler, anarşik bir uluslararası sistemde varlıklarını sürdürmektedirler. Anarşi, kaos ya da bozukluk demek değildir. Anarşi, herkesin kendi başının çaresine baktığı, uluslararası sistemin ayırt edici bir özelliğidir. Basitçe, devletler üstü bir merkezi otoritenin bulunmadığı anlamına gelmektedir. Bu sistemde devletler, çıkarlarını korumak için kendi araçlarına güvenmek zorundadır ve bu sebepten dolayı güvenlik, devletlerin en birincil hedefi haline gelmiştir. Anarşide güç dağılımı, sistemin istikrarını açıklamaktadır. Dolayısıyla, bu dağılımın önemini anlamak için, “insan doğası” gibi belirsiz bir felsefi argüman kullanmaya gerek yoktur.

İkinci varsayım, devletlerin uluslararası sistemde en önemli aktörler olduğu üzerinedir. Şirketler ve çokuluslu örgütler gibi devlet dışı aktörler, sistemde önemli rollere sahip olmalarına rağmen, devletler rütbece en üstün olan aktörlük konumunun önüne geçememektedirler. Tüm devletlerin saldırgan bir askeri kabiliyete sahip olması ve başka bir devlete askeri olarak zarar verebilecek gücünün bulunması, onları sistemde en önemli aktör yapmaktadır. Bununla birlikte neorealistler, diğer aktörlerin önemini de hesaba kattıkları için, klasik realistler tarafından eleştirilmektedirler (Griffiths ve O'Callaghan 2007, 57).

Üçüncü varsayım, devletlerin diğer devletlerin niyeti hakkında hiçbir zaman emin olamayacağını söyler. Yani bir devletin, güç dengesini değiştirmek isteyen “revizyonist” bir devlet mi olduğu, yoksa güç dengesini değiştirmeye ilgi duymayan “statükocu” bir devlet mi olduğu, başka bir devlet tarafından kesin olarak bilinemez.

Dördüncü varsayım, devletlerin ana hedefinin, hayatta kalmak arzusu olduğu üzerinedir. Devletler, bazen refah sağlama ve insan haklarını koruma gibi hedefleri takip etseler de, son kertede toprak bütünlüğü ile iç siyasi düzeninin özerkliğini korumayı hedeflemektedir.

Beşinci ve son varsayım ise, devletlerin rasyonel aktörler olduğunu vurgular. Çünkü devletler, tutarlı tercihlere sahiptirler ve bu tercihleri gerçekleştirmek için tüm alternatif politikaların maliyetlerini hesaplayabilirler. Yani devletler hayatta kalmak için sağlam stratejiler geliştirmeye muktedirlerdir. Fakat bu durum, zaman zaman yanlış hesaplamalarla hata yapmadıkları anlamına gelmez. Çünkü onlar da, insanlar gibi eksik bilgi dünyasında yaşamaktadırlar (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 79).

2.2.b.i. Uluslararası Sistemin Önemi

Neorealist teorinin anlaşılmasında, onun anarşik sisteme olan bakışını kavramak önemlidir. Neorealistler, olayları açıklamak için genel yasaları önerecek kadar cesurdurlar. Genel eğilimleri daha iyi anlayabilmek ve tahmin edebilmek için, bir davranışın açıklamalarını basitleştirmeye çalışırlar. Bu sebepten dolayı neorealistler, devletlere ve insanoğlunun doğuştan gelen özelliklerine odaklanan geleneksel realistlerin aksine, devletlerin davranışlarını anlamak için uluslararası sistemin yapısına öncelik

vermişlerdir. Onlara göre, incelenmesi gerek en önemli birim küresel uluslararası yapıdır. Bu sistemin yapısı da sıralama ilkesi ile belirlenir. Yetkili bir otoritenin bulunmaması ve gücün devletler arasında olan dağılımındaki farklılıklar, mevcut sıralamanın oluşmasının temel sebepleridir. Böylelikle sahip olduğu güç oranıyla, bir devletin sistemdeki konumunu kolayca tanımlanabilir. Netice itibarıyla kendi içinde bir güç olan uluslararası yapı, devletlerin davranışlarını sınırlar ve devletlerin kararlarını etkiler. Bu da bireysel devletlerin niyetlerinin aksine, uluslararası yapının devletler davranışlarının belirlenmesine sebep olur (Mingst 2003, 69).

Waltz'a göre (1979) geleneksel realizm, öncelikle devletlere odaklanarak fazla "birim merkezli" olmuş ve önemli eksiklikler içermiştir. Waltz, uluslararası ilişkilerin herhangi bir teorisinin, hem birimler (yani devletler) hem de sistem hakkında bir şeyler söyleyebilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Çünkü birim düzeyindeki teoriler birimlere odaklanırken, sistem düzeyindeki teoriler de sadece genel yapıya ya da eylemin gerçekleştiği sisteme yoğunlaşmıştır. Uluslararası düzenin eşsizliği, devletlerin yerelde merkezi olup hiyerarşiye sahipken, küreselde koordinasyon kurmasından ve kendi başının çaresine bakmasından gelir. Bu nedenle uluslararası düzen, organik olmaktan ziyade mekaniktir. Waltz bu yüzden, uluslararası ilişkiler kuramlarında sistem düzeyinin ihmal edildiğini savunmuştur (Steans 2013, 58).

Bu bakımdan Waltz, uluslararası sistemin yapısını üçe ayırmıştır: organizasyon ilkesi, birim farklılığı ve güç dağılımı. Waltz organizasyon ilkesinde, hiyerarşik ve anarşik olmak üzere mümkün olan iki tür sistemin olduğunu ileri sürmüştür. Hiyerarşik bir sistemde, farklı türde birimler, açık bir otorite çizgisi altında organize edilirken, anarşik bir sistemde, benzer nitelikte olan birimler, çok farklı yeteneklere sahip olsalar bile, birbirleriyle olan ilişkilerini karşılıklı olarak yürütmüşlerdir. Hiyerarşi ile anarşi

arasındaki ayırım, Waltz için çok önemli olmuştur. O, bu iki düzen ilkesinin, her çeşit toplumu anlamak için gerekli olduğunu iddia etmiştir. Waltz, mevcut sistemin açıkça anarşik olduğunu ve kökenlerinin geç ortaçağa kadar dayandığını savunmuştur (Brown 1997, 46). Birim farklılığı konusunda ise Waltz, uluslararası sistemdeki birimlerin, işlevsel olarak benzer egemen devletler olduğunu ileri sürmüştür. Üçüncü unsurda ise Waltz, gücün birimler arasındaki dağılımının, önemli uluslararası sonuçları anlamak için temel önem taşıdığını söylemiştir (Waltz 1979, 116).

2.2.b.ii. Savaşların Sebebi

Kenneth Waltz, 1959 yılında yazdığı *Man, State and War (İnsan, Devlet ve Savaş)* adlı kitabına, neden savaş olur sorusunu cevaplamaya çalışarak başlamıştır. Waltz'ın bu sorusu, muhtemelen savaşın tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Waltz'a göre barışı daha kolay şekilde elde etmenin yolu, savaşı anlamaktan geçmektedir (Waltz 1959, 2). Waltz savaşın nedenini üç analiz düzeyinde ele almıştır. İlk olarak, diğer uluslararası ilişkiler teorisyenlerinde olduğu gibi, Waltz da insan doğasını savaş sebebi olarak incelemiştir. Bu düşünceye göre, insan doğası kötü olduğundan dolayı, dünyada kötülükler ortaya çıkmaktadır. Savaşın sebebi de, yine insan doğasının kötü olmasıdır. Ama Waltz, insanın doğasına ilişkin bu tarz tanımlamaları incelerken, bir takım sorunlara dikkat çekmiştir. Ona göre insan doğasının nedensel önemi, tüm insan doğası teorisyenleri tarafından abartılmıştır. Bu sebepten dolayı Waltz, insan doğasını savaşların ortaya çıkmasında, yegâne sebep olarak görmemiştir. O, insan doğasını, savaşın temel kaynağı olamayacak kadar karmaşık olduğu düşüncesini savunmuştur (Waltz 1959, 40).

İkinci olarak Waltz, savaşların meydana gelmesinde devletlerin ve toplumların iç organizasyonuna göre açıklanıp açıklanmayacağını sorgulamıştır. İlk düzeyi savunan teorisyenlerin, iyi ve kötü adamların var olmasını iddia etmeleri gibi, bu düzeyi savunan teorisyenler de, hükümet yapılarına göre (mesela demokratik ya da otokratik) devletlerin iyi veya kötü olabileceklerini iddia ediyorlardı. Böylece kötü devletler savaşa yatkınken, iyi devletler barışı korumaya çalışmaktaydı. Fakat Waltz, iyi devlet tanımı konusunda bir mutabakatın olmadığını vurgulamıştır. Kimileri için iyi devlet tanımı demokrasileri içerirken, kimiler için de monarşileri veya sosyalist yönetimleri içerebilmekteydi (Waltz 1959, 120). Ayrıca Waltz, iyi devlet tanımında ortak bir kara varılsa bile, tıpkı iyi insanlar gibi iyi devletlerin de savaş başlatabileceğini söylemiştir. Böylece bu analiz düzeyi de, Waltz açısından eksikliklerinden dolayı geçersiz hale gelmiştir (Waltz 1959, 122).

Bu durum, Waltz'ın savaşların neden ortaya çıktığını anlamak için, üçüncü analiz düzeyini incelemesine sebep olmuştur. Waltz uluslararası anarşiyi, devletlerin kendi çıkarları peşinde koşmasını engelleyecek herhangi bir otoritenin (yani küresel bir devletin) olmayışı şeklinde açıklamıştır. Bu fikirden yola çıkarak Waltz, savaşların oluş sebebini Jean-Jacques Rousseau'nun sözleriyle açıklamıştır: “Savaşlar olur çünkü onu engelleyebilecek hiçbir şey yoktur.” (Waltz 1959, 188). O, uluslararası politik yapının, devlet davranışı üzerinde bir etkiye sahip olduğunu düşünmüştür. Kısaca Waltz, uluslararası anarşiyi savaşların asıl nedeni olarak görmüştür.

Waltz, devletlerin kendi çıkarlarına ortak çıkarlardan üstün görecekları fikrini, geyik avı modeliyle açıklamıştır. Buna göre, birbirleriyle anlaşabilen beş aç adamın bir araya geldiğinde, açlıklarını fazlasıyla giderebilecekleri bir geyiğe tuzak kurmak için işbirliği yaparlar. Fakat bunlardan bir tanesi, sadece kendisini doyurabilecek bir tavşanı, tuzağın üzerindeyken yakalamakta ve geyiğin kaçmasına sebep olmaktadır. Yani kısaca

kendi çıkarını öne koyup, arkadaşlarının aç kalmasına göz yummaktadır (Waltz 1959, 167). Waltz, uluslararası anarşiyi bu durumu benzetmiştir. Bu şekilde hem savaşların neden çıktığını, hem de anarşik uluslararası sistemde işbirliği ihtimalinin neden düşük olduğunu anlatmıştır. Nasıl ki geyik avı modelinde kendi çıkarını gözeten kişiyi cezalandıracak bir üst otorite yok ise, uluslararası sistemde de bir üst otorite bulunmamaktadır. İşbirliğini bozma ihtimali olan bir ülkeyi cezalandıracak liderin olmaması, hem işbirliği engellemekte hem de çatışma olasılığını artırmaktadır.

2.2.b.iii. Devletlerin Amacı

Waltz'a göre güç, devletlerin hayatta kalması için faydalı bir araç olmuştur. Bu sebeple rasyonel devlet adamları, buna makul bir oranda sahip olmaya çalışmışlardır. Bu sebepten ciddi durumlarda, devletlerin nihai kaygısı iktidar elde etmek için değil, güvenlik elde etmek içindir (Waltz 1989, 616). Başka bir deyişle Waltz, devletlerin güçlerini değil, güvenliklerini azami seviyeye çıkarmak istediklerini söylemiştir. Waltz, gücü mümkün olduğu kadar artırmaya çalışmanın optimal olmadığını, çünkü bunun dengeli bir karşı devlet koalisyonunu tetiklediğini savunmuştur. Waltz, devletlerin gücü maksimize etmesi yerine, dengelemesi gerektiğini iddia etmiştir. Ayrıca, devletlerin rekabetçi değil, aslında korkak olduğunu ve diğer tüm devletlerden az ya da çok korktuğunu da vurgulamıştır (Waltz 1979, 127).

Netice itibarıyla klasik realistler ve neorealistler, uluslararası anarşide devletlerin birincil amacının, hayatta kalmak olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu amaç, devletlerin temel çıkarıdır. Buna ek olarak, devletlerin makul bir şekilde hayatta kalmalarını

sağlayacak tek yol, güçlerini arttırmaktır. Güç devletleri korur. Çünkü daha az güce sahip devletler, daha fazla güce sahip olanlardan korkar ve bu nedenle az güce sahip devletlerin çok olanlara saldırma olasılıkları daha azdır. Buna ek olarak, klasik realistler ve neorealistler, uluslararası anarşinin dışında başka bir yol olmadığını konusunda da aynı düşünmektedir. Onlara göre, bir dünya hükümeti kurulabileceğini düşünmek gerçek dışıdır. Çünkü bir dünya hükümeti kurmak için, devletlerin gücünden vazgeçmesi gerekmektedir ve hiçbir devlet bunu yapmak konusunda kendini güvende hissetmemektedir (Weber 2005, 16).

2.2.b.iv. İnsan Doğası

Realistler, “güç uluslararası politikanın para birimidir” benzetmesini yaparlar. Realistlere göre uluslararası politikanın ana aktörleri olan büyük güçler, birbirlerine karşı ne kadar fazla ekonomik ve askeri güce sahip olduklarına dikkat etmektedirler. Fakat bir güce sahip olmak yeterli değildir. Aynı zamanda başka bir devletin, güçler dengesini kendi lehine değiştirmedigine de emin olmak gerekir. Bu sebepten dolayı, realistler için uluslararası politika, güç politikasıyla eşanlama gelmektedir.

Klasik realistlerin ve neorealistlerin hemfikir olmadığı konular da mevcuttur. Önemli bir fark, “devletler neden güç ister?” sorusunun cevabına göre oluşmaktadır. Klasik realistler, uluslararası politikanın esasında bir iktidar mücadelesi olduğunu ve bunun insan doğasına atfedilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Onlara göre “devletler neden güç ister?” sorusuna yegâne cevap, insan doğasıdır. Çünkü neredeyse herkes güçlü olma arzusuyla doğar. Bireyler tarafından yönetilen büyük güçler de, kendi devletlerinin

rakip devletlere hâkim olmasına meyillidir. Bu güdüyü tamamen değiştirmek için hiçbir şey yapamaz (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 77).

Morgenthau gibi realistler, insanın doğasının temelde kusurlu olduğunu savunmuşlardır. Morgenthau'ya göre insan, tamamıyla şeytani değildir ama özgün bir günah ile kesinlikle yoldan çıkabilir. Sonuç olarak uluslararası siyaset, insanın doğası gereği anarşik ve çatışmacı kalacaktır. Morgenthau'ya göre bu, insanın ve (egemen ulus devletler olarak örgütlenmiş) insan topluluklarının, uluslararası politikaya nasıl yaklaşacaklarına dair kötümser ama tek realist açıklamadır (Weber 2005, 16).

Buna karşılık neorealistler, güvenlik rekabetini ve devletler arası çatışmaları, devletler üzeri kapsamlı bir otoritenin yokluğuna bağlarlar (Baylis, Smith ve Owens 2014, 104). Neorealistler için, insan doğası ile devletlerin güç arzusu arasında bir alaka yoktur. Aslında devletleri güç kazanmak zorunda hissettiren şey, uluslararası sistemin yapısıdır. Büyük güçler üzerinde başka devletlere saldırmalarını engelleyecek bir üst otorite olmamasından dolayı, her devletin bir saldırıda kendini koruyacak kadar güçlü olması mantıklıdır. Neorealistler bu sebeple, devletler arası kültür ve rejim farklılığını göz ardı ederler. Zira uluslararası sistem tam olarak, tüm büyük güçler için aynı temel güdülerini yaratmaktadır. Bir devletin baskıcı olup olmamasının ya da kimin tarafından yönetildiğinin neorealistler için bir önemi yoktur. Bu açıdan neorealistler, devletleri bir kara kutu gibi görmektedirler (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 78).

Başta Waltz olmak üzere neorealistler, çatışmanın “doğal” nedenlerine bakmak yerine, çatışmanın “toplumsal” nedenlerine bakılması gerektiğini savunmuştur. Jean-Jacques Rousseau'yu takip eden Waltz, insan doğası yerine sosyal ilişkiler örgütünün savaşı belirleyeceğini söylemiştir. Çünkü iyi insanlar, kötü sosyal örgütlerde kötü davranış sergileyebilirler. Ama kötü insanlar, iyi sosyal örgütlerde kötü davranışta

bulduklarında, durdurulabilirler. İnsanlar gibi devletler de, kötü sosyal örgüt içinde bulduklarında bir çatışmayı başlatabilirler. Waltz'a göre de, uluslararası ilişkilerdeki kötü sosyal örgüt, anarşik sistem olmuştur. Dolayısıyla realistler ve neorealistler, uluslararası anarşiyi nasıl kavramsallaştırdıklarına göre farklılık gösterirler (Weber 2005, 16).

2.2.b.v. Güç Dengesi

Klasik realizmde olduğu gibi, güç dengesi de neorealizmin temel ilkesidir. Fakat önceki klasik realistlerin aksine neorealistler, devletler arasındaki güç dengesinin büyük oranda sistemin yapısı tarafından belirlendiğine inanmaktadırlar. Böyle bir sistemde de, uluslararası işbirliği ihtimalleri zayıftır. Her bir devletin anarşik uluslararası sisteme olan güvensizliği, diğer devletlerle işbirliğini engellese de, taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılık işbirliğini kolaylaştırabilmektedir. Ancak bu güvensizlik ortamında devletler, başka devletlere aşırı bağımlı olma konusunda endişe duymaktadırlar. Bu da, devletlerin neden daha fazla kontrol elde etme ve kendi kendine yeterli olabilme arayışlarında olduğunu açıklamaktadır (Mingst 2003, 70).

Neorealistler, anarşinin etkisini ve güç dağılımını vurgulamak için, devletlerin sahip olduğu güç dışında her şeyi görmezden gelir. Yani uluslararası politik yapıyı anlamak için, devletlerin hangi gelenekten geldiği, hangi adetlere sahip olduğu veya ne çeşit hükümete sahip olduğunun bir önemi olmadığını söylerler. Bu açıdan, bir devletin otoriter ya da demokratik veya ideolojik ya da pragmatik olmasının bir önemi yoktur (Waltz 1979, 99). Neorealizmin temel kuramsal çıkarımı, devletlerin anarşik uluslararası yapıda başka devletlerin *peşine takılma (bandwagoning)* yerine, *dengelemeyi (balancing)*

seçtiğini söylemesidir. Hiyerarşik politik düzenlerde aktörler, öncü adayının ya da yeni galibin peşine takılırlar. Çünkü bu tip düzende, kaybetmek güvenliği tehlikeye atmaz (Waltz 1979, 126). Peşine takılanlar (bandwagoners), güçlü tarafın yanında olarak kazançlarını artırır (ya da kayıplarını azaltır). Bununla birlikte anarşide, bir devlet daha sonra kendisine karşı dönecek başka bir devleti, peşine takılarak güçlendirebilir. Başka devletlerin gücü (özellikle büyük olanlarının), kendisini koruyacak bir üst yönetim olmamasından dolayı, bir devlet için her zaman tehdittir. Bu sebeple dengeleyenler (balancers), güçlü devlete karşı koyarak risklerini azaltmaya çalışırlar (Donnelly 2005, 36).

Uluslararası sistemin dengeleyici yapısal baskısı, uluslararası ilişkilerin önemli ama aynı zamanda şaşırtıcı özelliğini ortaya koymaktadır. Sovyet-Amerikan ilişkileri bunun iyi bir örneğidir. Geçen yüzyıla baktığımızda ABD, Sovyet Devrimi'ne karşı gelmiş ve yirmi yıl boyunca Sovyetler Birliği'ne düşmanca tutum sergilemiştir. Bununla birlikte, ortak bir düşman olan Hitler Almanyası, İkinci Dünya Savaşı'nda Amerikan-Sovyet ittifakını yaratmıştır. Bu iki ülke arasındaki büyük farklılıklara ve birbirlerine karşı oldukları düşmanlık mitlerine rağmen, ortak bir tehdidi birlikte dengelemişlerdir. Savaştan sonra ise, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği yine düşman kesilmişlerdir. Bu örnekte görüleceği üzere yenilenmiş rekabete, iç ve ideolojik farklılıklar değil, sistemin yapısı neden olmuştur (Donnelly 2005, 36).

2.2.b.vi. İki ve Çok Kutupluluk

Realistler arasında uzun süredir devam eden en önemli tartışmalardan biri, iki kutupluluğun mu (iki büyük güç), yoksa çok kutupluluğun mu (üç veya daha fazla büyük

güç) savaş olasılığını artırdığı üzerine yapılan bu tartışmadır. Genel olarak 1945 yılına kadar olan Avrupa tarihi çok kutuplu olarak kabul edilirken, sonrasında 1989 yılına kadar süren Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu olarak görülmektedir. Yalnız modern Avrupa tarihine bakarak, hangi tür kutupluluğun savaşa daha az meyilli olduğunu kestirmek zordur (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 84). Neorealistlere göre uluslararası sistemde gücün göreceli dağılımı, savaş ile barış, ittifak siyaseti ile iktidar dengesi gibi önemli uluslararası sonuçları anlamada kilit bağımsız değişkendir. Neorealistler, belirli bir noktada var olan büyük güç sayısını ayırt edebilmek için, devletlerin sıralamasını sağlamakla ilgilenmişlerdir. Bu bağlamda büyük güçlerin sayısı, uluslararası sistemin genel yapısını belirlemektedir (Baylis, Smith ve Owen 2014, 104).

Uluslararası güç dağılımının, devletlerin davranışlarını etkilemesinden dolayı Waltz, devletlerin (özellikle de büyük güçlerin) diğer devletlerin yeteneklerine duyarlı olması gerektiğini savunmuştur. Çünkü herhangi bir devletin kendi menfaatlerini artırmak için güç kullanabilme ihtimali, hayatta kalma konusunda diğer tüm devletlerin endişe duymalarına neden olmaktadır. Waltz'a göre güç, güvenliğin sona erdirilmesi için bir araç olmuştur (Baylis, Smith ve Owen 2014, 105).

Waltz'a göre uluslararası sistem bir "kendi kendine yetme" sistemidir. Devletler kendilerinden sorumludur çünkü onlara bakacak kimse yoktur. Waltz devletleri, kendini güçlendirmek için zorlayan birimler olarak varsaymamıştır. Ancak onların kendilerini korumak istediklerini vurgulamıştır. Başka bir deyişle devletler, güvenliklerinden endişe etmek ve diğer devletleri potansiyel tehditler olarak görmek zorundadır. Bunun sonucunda da bir denge gücü ortaya çıkar. Güç dengesi olarak adlandırılan bu durum, realist bir uluslararası sistem teorisidir. Güç dengesi, denge içinde yer alan "kutup sayısı" üzerinden tanımlanabilir. Kutup sayısı derken de, birbirlerinin hayatta kalmalarını ciddi derecede

tehdit edebilen devletlerin sayısı kastedilmektedir. Güç dengesi ile ilgilenen yazarların çoğu, çift kutuplu dengeleri kararsız görmüşlerdir. Çünkü bir aktörün kapasitesindeki artış veya azalış, ancak diğerinde de benzer oranda artış veya azalışla karşılanabilmiştir. Waltz, modern iki kutupluluğun en istikrarsız denge olduğuna inanan Morgenthau'nun tam aksine, iki kutupluluğun uluslararası politika sistemi için en uygun bir denge olduğunu iddia etmiştir (Brown 1997, 47).

Bu iddia onun, güç dengesinin çok kutuplu sistem ile iki kutuplu sistemde farklı çalıştığı konusundaki argümanı üzerine kurulmuştur. Ona göre, eskiden güç politikaları hariciydi ve devletler güvenliklerini korumak için ittifaklara güveniyorlardı. Ortaklıklar, ortak bir tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla, üyeler arasındaki ortak çıkarıya göre oluşturuluyordu. Bununla birlikte, böyle bir sistem özünde dengesizdi. Çünkü herhangi bir devletin, müttefikleriyle düşmanları arasına net ve sabit çizgi çekmesine izin veremeyecek kadar çok güç vardı. Bu sebepten dolayı da, hiçbir ülke hangi ülkenin daha fazla tehditkâr olduğunu konusunda emin değildi. Askeri karşılıklı bağımlılık her bir devleti, kendi ittifak ortaklarıyla işbirliğini sürdürmek adına, kendi ulusal çıkarlarına tabi kılmaya zorluyordu. Kendi ittifak ortakları da dâhil olmak üzere, süper güçlerle diğer devletler arasındaki eşitsizlik, her devleti kendi gücüne güvenerek dengeyi korumaya mecbur bırakıyordu. Soğuk Savaş döneminde ise, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği kendilerini korumak için başkalarına bağımlı değildi (Waltz 1979, 168). Bu sebepten dolayı Waltz, savaş sonrası iki kutuplu sistemin, çok kutupluluğa göre daha uygun olduğunu savunmuştur. Sistem iki süper güce indirildiğinde, dengeleme süreci istikrarlı bir sonuç elde ettiğini iddia etmiştir. Bu iki kutuplu sistemde barışa olan tehditler ise, aşırı tepki ve nükleer rekabet başta olmak üzere, iki kaynaktan beslenmektedir. Kore

Savaşı, Küba füze krizi, Vietnam Savaşı ve benzeri olaylar, iki kutuplu bir dünyada gerçekleşmiş aşırı tepki tehditlerine örnek gösterilebilir (Waltz 1979, 171).

Sonuç olarak, iki kutupluluğun savaşa daha az yatkın olduğunu düşünen neorealistler, bu görüşlerini üç destek argümanı ile desteklemişlerdir. İlk olarak, büyük güçlerin çok kutuplu ortamda birbirlerine karşı savaşmaları için daha fazla fırsatları olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre büyük güçlerin sayısı arttıkça, çatışma olasılığının oranı da artmaktadır. İkinci olarak, iki kutuplu büyük güçler arasında daha fazla eşitlik eğilimi vardır. Fakat sistemdeki daha fazla büyük gücün varlığı, askeri gücün başlıca yapı taşları olan servet ile nüfusun, büyük güçler arasında eşit olmayan bir şekilde dağıtılma olasılığını da o derece yükseltmektedir. Üçüncü olarak ise, çok kutuplulukta büyük güçlerin yanlış hesaplama yapma ihtimalleri yüksektir. Savaşa sebep olabilecek bu yanlışlık, iki kutuplulukta daha az olasılıkla gerçekleşir. Çünkü iki kutuplulukta sadece iki büyük güç vardır ve bu iki büyük gücün birbirine odaklanarak, birbirleri üzerinde yanlış hesaplama yapma ihtimalini daha düşük seviyeye çeker (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 85).

2.2.c. Defansif Realizm ve Ofansif Realizm

Nasıl ki “devletler neden güç ister?” sorusu realistler arasında bir ayrıma sebep olmuşsa, “devletlere ne kadar güç yeter?” sorusu da neorealistler arasında bir ayrıma sebep olmuştur. Neorealizme öncülük eden Kenneth Waltz gibi defansif realistler, devletlerin güçlerini, küresel anlamda maksimize etmesinin akılsızca olduğunu söylemiştir. Çünkü devletler eğer çok fazla güç elde ederlerse, mevcut anarşik sistem onları cezalandıracaktır. Defansif realistler, devletlerin güçlerini maksimize etmesinin irrasyonelliğini bazı

sebeplere dayandırmıştır. Defansif realistler, bir devlet çok güçlü hale geldiğinde, diğer devletler tarafından koalisyonlarla dengeleneceğini söylemiştir. Son iki yüzyılda Avrupa'yı domine etmek isteyen Napolyonik Fransa (1792-1815) ile, İkinci (1900-18) ve Üçüncü (1933-45) İmparatorluk Almanyasının yaşadıkları da bu olmuştur. Defansif realistlere göre Şansölye Otto von Bismarck'ın dehası, çok fazla gücün Almanya için kötü olduğunu anlamış olmasından kaynaklanmıştır. Bismarck, birkaç savaşta zafer kazandıktan sonra, akıllıca davranarak Almanların daha fazla genişlemesini durdurmuştur (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 81).

Defansif realistler, anarşinin devletler için güvensizliğin temel sebebi olduğunu ve devletlerin güç dengelerini kurarak hayatta kaldıklarını kabul etmişlerdir. Ancak uluslararası sistemde, güvenlik için rekabeti azaltabilecek diğer faktörlerin varlığını da vurgulamışlardır. Defansif realistler, savaşa neden olan anarşi potansiyelinin zayıfladığını düşünmüşlerdir. Bu teorisyenler, güçlü grup kimliğinin, modern çağdaki milliyetçilikte olduğu gibi, diğer grupları fethetmeyi ve onları ezmeyi zorlaştıracaklarını savunmuşlardır. Çünkü tüm devletlerin güvenliği arttıkça, onların fethi de aynı şekilde zorlaşmaktadır. Benzer şekilde, teknoloji de fethi zorlaştıran etkenlerden biri olarak görülmüştür. Örneğin, nükleer silahlarla karşılık verme kapasitesine sahip devletlerin fethi üzerine düşünmek bir hayli zordur. Bu nedenle defansif realistler, Waltz'ın anarşik dünyada güvende olmanın zorluğu fikrini kabul etmiş ve bazı şartlar altında devletlerin diğer devletleri tehdit etmeden kendilerini savunabileceklerini düşünmüşlerdir. Diğer realistlerin aksine defansif realistler, uluslararası sistemin daha fazla barış inşa etme potansiyeline sahip olduğuna inanmışlardır (Wohlforth 2008, 139).

Bu açıdan bakıldığında, bir statükocu devletle bir revizyonist devletin, güvenlik ikilemiyle karşı karşıya kalmaları durumunda, işbirliği yapma olasılıkları çok daha

düşüktür. Fakat aynı durumda iki statükocu devletin, işbirliği yapma olasılıkları yüksektir. İki statükocu devletin olduğu bir durumda şeffaflığın artması, hilenin maliyetli hale gelmesi ve karşılıklılık ilkesinin devreye girmesiyle birlikte, güvenliğin inşası daha olası hale gelecektir. Böyle düşünen defansif realistler işbirliği seçeneklerinin olasılıklarını göstererek, ofansif realistlerin “rekabetçi önyargılarını” kırmaya çalışmaktadır (Griffiths ve O'Callaghan 2007, 59).

Neorealizmin bir diğer yansıması olan ofansif realizm teorisi ise, John Mearsheimer tarafından ortaya atılmıştır. Mearsheimer'in 2001 yılında yazdığı “*The Tragedy of Great Power Politics (Büyük Güç Politikalarının Trajedisi)*” adlı kitabı, ofansif realizmin anahatlarının çizildiği kitap olmuştur. Ofansif realizm, Waltz'ın neorealist teorisinin (ki sıklıkla defansif realizm olarak adlandırılır) temel varsayımlarının birçoğunu paylaşırken, devletlerin davranışlarını tanımlama konusunda defansif realizme göre farklılıklar göstermektedir. Bilindiği gibi Waltz, devletlerin kendi gücünü azami seviyeye çıkarmak yerine dengede tutmaya çalıştığını savunmuştur. Mearsheimer ise, devletlerin kısa dönemli güç artırıcıları olduğunu iddia etmiştir. Kısaca bu iki kardeş alt-teori arasındaki temel fark, devletlerin ne kadar güç istediği sorusu üzerinden ortaya çıkmıştır. Mearsheimer'a göre uluslararası sistemin yapısı, devletleri göreceli güç pozisyonlarını azami seviyeye artırmaya zorlamaktadır. Mearsheimer, anarşik düzende harekete geçmenin, kendi kendine yetme fikrinin temel ilkesi olduğunu kabul etmiştir (Mearsheimer 2001, 21).

Ofansif realistler, anarşinin çatışma üreten yapısal potansiyeline daha fazla ikna olmuşlardır. Onlara göre anlaşmaları tatbik edecek bir üst otoriteye sahip olmayan devletler, bugün barışa neden olan herhangi bir koşulun, gelecekte de geçerli olacağından asla emin olamazlar. Günümüzde coğrafya, teknoloji ve grup kimliği gibi faktörlerin fethi

zorlaştırması, bir devletin bu engelleri aşmak için gelecekte çok zekice yöntemler bulamayacağını garanti etmemektedir. Bu belirsizlik göz önüne alındığında, devletler kendi güvenliklerinden nadiren emin olmalı ve diğer devletlerin güç artışlarını kuşkuyla izlemelidirler. Sonuç olarak devletler uzun vadede ayakta kalabilmek için, kendilerini genişletmeye ya da kendilerini güçlendirmeye meyillidirler (Wohlforth 2008, 139).

Ofansif realistler devletlerin, sınırlı kapasiteye sahip olmalarından dolayı, diğer devletlerin niyetleri hakkında hiçbir zaman yeterli bilgiye sahip olamayacaklarını vurgulamıştır. Bu durum devletleri, gelecekteki meydan okumaların üstesinden gelmek adına, güçlerini arttırmaya teşvik etmektedir. Özellikle büyük güçler, göreceli güç pozisyonlarını iyileştirmek adına, sürekli çaba sarf etmek zorundadırlar. Sistemdeki güvenliğin azlığı, uluslararası rekabeti yoğunlaştırmakta ve savaşı olası kılmaktadır. Ayrıca ofansif realistler, mevcut güç seviyesini korumak isteyen statükocu devletler ile uluslararası güçlerini artırmak isteyen revizyonist devletler arasında hiçbir ayırım olmadığını iddia ederler. Mearsheimer'a göre uluslararası işbirliği, iki ana faktör sebebiyle gerçekleşmemektedir. Bun faktörleri, göreceli kazanım konuları ve hile ile ilgili endişeler olarak özetlemek mümkündür. Sonuçta her ikisi de, sistemdeki anarşinin varlığından kaynaklanmaktaydı (Griffiths ve O'Callaghan 2007, 58).

Bu sebepten dolayı Mearsheimer gibi ofansif realistler, devletlerin mümkün olan en fazla gücü elde etmeleri gerektiğini ve imkân dâhilinde hegemonyaya ulaşmayı amaçladıklarını belirtmiştir. Bunun sebebi fethetme ve hâkimiyet kurmanın sadece iyi bir şey olmalarının aksine, aynı zamanda hayatta kalmak için en iyi yöntemler olmalarıydı. Yani klasik realistler için güç maksimizasyonu başlı başına bir amaçken, ofansif realistler için bu sadece hayatta kalma amacıyla gereken bir araçtır (Dunne, Kurki ve Smith 2013, 77).

Sonuç olarak Mearsheimer, ittifakları geçici birer evlilik olduğunu düşünmekteydi. Tüm devletlerin diğer devlere rağmen, güç kazanmak için fırsatlar aramaya devam edeceğini söylemiştir. Her ne kadar Mearsheimer elde etmenin neredeyse imkânsız olduğunu hatırlatsa da, en ideal konumun uluslararası sistemde küresel bir hegemon olmaktan geçtiğini belirtmiştir. Fakat küresel hegemonya imkânsız olduğundan dolayı da, dünya sürekli büyük güçler rekabetine mahkûm olmaktadır (Mearsheimer 2001, 33; Baylis, Smith ve Owen 2014, 106).

2.3. Metodoloji ve Hipotezler

Tezin sonraki bölümlerinde bahsedileceği üzere RF, Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan sonra, dış politikada Batılı devletlere uyum sağlamaya çalışan tavizkar politikalar izleyerek, ortaya çıkan yeni uluslararası sisteme entegre olmaya çalışmıştı. Bu Batıyla uyumlu dış politikasının kendi çıkarları için tehdit olarak görmeye başlayan RF, özellikle Putin'in yönetime geldiği 2000 yılından itibaren dış politikasında dönüşümlü değişim ve etkin bir tutum sergilemişti.

Bu bilgi ışığında tezin temel argümanı şu şekilde özetlenebilir:

- RF'nin gelecek dış politikasını anlamak için, onun Sovyetler Birliği'nden ayrılışından günümüze kadar geçen sürede, dış politikasında meydana gelen değişim ve dönüşümleri anlamak gerekmektedir. Bu değişim her ne kadar *soft power* gibi liberal kavramlarla ele alınmaya çalışılsa da, bu tez 2000 sonrası RF dış politikasının, neorealist paradigma çerçevesinde şekillendiğini iddia etmektedir. Özellikle John Mearsheimer'ın katkı sağladığı ve neorealizmin kavramlarından biri olarak görülen ofansif

realizmin, değişen Rus dış politikasında önemli etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. RF'nin bu teorik çerçevede gelişen dış politikasını anlamak, başta Batılı devletler olmak üzere diğer güçlerin, RF ile karşı karşıya kalacakları sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.

Bu tezin metodolojisinde, temel olarak Soğuk Savaş sonrası döneme odaklandığından dolayı, araştırma süreci boyunca daha çok bu döneme ait literatürden faydalanılacaktır. Bunu yaparken geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen realist paradigmanın kavramsal açıklaması yapılırken, RF'nin 1990'lı yıllarda kendi içinde tartıştığı dış politika yaklaşımlarından da bahsedilecektir. Ayrıca RF'nin dış politikasındaki değişimler, RF Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan milli güvenlik belgeleri, RF Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan askeri doktrinler ve RF Dış İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan dış politika konseptleri gibi birincil resmi kaynaklardan kendi dilinde incelenerek gösterilmeye çalışılacaktır. Bu belgeler resmi kanallar tarafından hazırlanmalarından dolayı, bu değişimi anlamada ciddi bir araç olacaktır.

Bu tezde ayrıca, kitaplar, akademik makaleler, gazete yazıları, araştırma merkezlerinin raporları ve istatistiklere de yer verilecektir. Buna mukabil, haber siteleri vasıtasıyla politik liderlerin ve uzmanların konuşmalarından, dönemin olayları ve gelişmelerini anlamak için nesnellik ölçüsünde bahsedilecektir. Yapılan konuşmalardan söylem analizi yapılmasının yanı sıra, ofansif realizmin RF dış politikasındaki varlığını anlatırken, John Mearsheimer'ın devletlerin kaçınmasını ve takip etmesini tavsiye ettiği stratejilerden faydalanılacaktır. Ayrıca da, RF dış politikasının agresifliğinin kanıtları olan, 2008'de Gürcistan'la, 2014'te Ukrayna'yla yapılan savaşın ve 2015'te Suriye iç savaşına bulunulan müdahalenin tarihsel arka planı ve sebeplerinden ayrıntılı şekilde bahsedilecektir.

Bununla birlikte bu tezde, ofansif realizmin üstünde durduğu dört strateji, RF dış politikası üzerinden sınanacaktır. John Mearsheimer'ın ofansif realizmine göre, büyük güçler her zaman birbirlerinden korkarlar ve her zaman güç için birbirleriyle rekabet halindedir. Her devletin amacı gücünü maksimize etmek ve hegemonyasını kurana kadar mücadele etmektir. Bu açıdan defansif realizmin iddia ettiği gibi *revizyonist* ya da *statükocu* devlet bulunmamaktadır. Bunun yerine potansiyel rakipleri karşısında hâkim konumunu korumak ve gücünü artırmak isteyen büyük güçler vardır. Büyük güçlerin neredeyse her zaman revizyonist, yani güçler dengesini bozmaya çalışan niyetleri vardır. Uygun bir bedel karşılığında yapabileceklerini düşünürlerse, güç dengesini değiştirmek için güç kullanmaktan çekinmeyeceklerdir (Mearsheimer 2001, 21).

Ofansif realizmi RF'nin güvenlik ve dış politikası üzerinden daha ayrıntılı tartışmak için, onun güç maksimizasyonu amacıyla büyük devletlere sakınmaları ve uygulamaları için önerdiği stratejileri anlamak gerekmektedir: *ödün verme (appeasement)* ve *peşine takılma (bandwagoning)*, *dengeleme (balancing)* ve *paslama (buck passing)*.

Ödün verme (appeasement) stratejisiyle tehdit altındaki devlet, dengeyi saldırganın lehine kaydırmak üzere tavizler verir. Tavizci genellikle üçüncü bir ülkenin tamamını veya bir kısmını kendi güçlü düşmanına teslim eder. Bu iznin amacı, saldırgan devleti daha pasif bir yöne itmek ve muhtemel bir statükocu güç haline getirmektir. *Peşine takılma (bandwagoning)* stratejisi de, bir devletin daha güçlü bir devletle kuvvetlerini birleştirdiğinde meydana gelir. Burada amaç, orantısız da olsa kazanılacak güçten pay almaktır. Peşine takılmak zayıflar için bir stratejidir. Çünkü güçlü devlet taleplerine direnildiğinde, yine de istediğini alacak ve süreç boyunca fazladan cezalandırabilecektir. Neticede her iki strateji de hayali ve tehlikelidir. Bu nedenle de ofansif realizmin söylemlerine aykırıdır. Çünkü tehlikeli bir düşmanı, nazik bir rakibe veya barışsever bir

devlete dönüştürmek olası değildir. Nitekim taviz verme, saldırgan bir devletin fethetme konusundakini iştahını azalmaz, tersine artırır (Mearsheimer 2001, 163-164).

Dengeleme (balancing) stratejisiyle büyük bir devlet, saldırgan bir devletin güç dengesini bozmasını önlemek için doğrudan sorumluluk üstlenir. Dengelemede ilk hedef saldırganı caydırmaktır. Ancak bu başarısız olursa, dengeyi korumak isteyen devlet bunun için savaşa girecektir. Tehdit altındaki devletler, dengelemeyi sağlamak için üç önlem alabilir. Birincisi, savaşa girme pahasına güç dengesini koruyacaklarını, diplomatik kanallar aracılığıyla saldırgan devlete iletebilirler. İkincisi, bu devletler tehlikeli rakiplerine karşı savunma ittifakı kurmaya çalışabilirler. Genellikle “dış dengeleme” olarak adlandırılan bu diplomatik manevra, iki kutuplunun aksine çok kutuplu dünyada daha etkilidir. Üçüncüsü, tehdit altındaki devletler kendi ek kaynaklarını harekete geçirerek saldırgan bir devleti dengeleyebilirler. Sıklıkla “iç dengeleme” olarak bilinen bu eylem, en saf haliyle “kendi kendine yardım” olarak anlaşılabilir (Mearsheimer 2001, 156-157).

Paslama (buck passing) stratejisi de, tehdit altındaki büyük bir devletin dengeleme stratejisinin yerine uyguladığı ana alternatif stratejidir. Bu stratejide paslayan devlet, kendisine tehdit olan büyük bir gücü dengelemek yerine, kendisi bir kenarda durarak bu işi başka bir ülkeye devretmektedir. Tehdit altındaki devletler, paslamayı kolaylaştırmak için dört önlem alabilirler. Birincisi, saldırgan devletle iyi ilişki kurabilir veya en azından onu kışkırtmamaya çalışabilirler. İkincisi, bu devletler pası attıkları devletle ilişkilerini soğutabilirler. Böylece saldırgan devletin, pası alan devletle muhtemel bir çatışmasından uzak durabilirler. Üçüncüsü, tehdit altındaki devletler kendi ek kaynaklarını harekete geçirerek, saldırgan bir devleti daha kolay paslayabilirler. Buradaki mantık basittir. Tehdit altındaki bir devlet ne kadar güçlü olursa, saldırgan bir devletin ona saldırma ihtimali

düşük olur. Dördüncüsü ise, duruma göre saldırgan devletin güçlenmesine göz yumarak, başka bir devleti onu dengelemek zorunda kalmasına sebep olurlar (Mearsheimer 2001, 157-159).

Bu bağlamda bakıldığında RF, Soğuk Savaş sonrası ilk yıllarda ödün verme (*appeasement*) ve *peşine takılma (bandwagoning)* stratejilerini izleyerek, eski hâkimiyet alanlarından biri olan Doğu Avrupa'da, gücünü önemli ölçüde Batılı devletlere kaptırmıştır. 2000 yılından itibaren Vladimir Putin'in yönetime gelmesiyle birlikte RF, geçmişten aldığı derslerle, öncülü olan Sovyetler Birliği gibi *dengeleme (balancing)* ve *paslama (buck passing)* stratejilerine geri dönmüştür. Bu sebeple RF'nin, başta Gürcistan'la savaş olmak üzere Ukrayna'yla savaşmasının ve Suriye iç savaşına karışmasının temel sebebi, ofansif realizmin önem verdiği güç maksimizasyonu hedefini, eski Sovyet coğrafyası ve Orta Doğu'da kaybettiği etki alanını yeniden kazanarak elde etme isteği olmuştur.

Sonuç olarak bu tezin, ofansif realizmin 2000 sonrası değişen RF dış politikası üzerindeki etkisini soran araştırma sorusuna karşılık, yukarıdaki bilgiler ışığında dört hipotezi vardır:

Hipotez 1: RF'nin 2000 yılından sonra *ödün verme (appeasement)* stratejisini askıya alması, onun ofansif realizm politikalarını uyguladığının bir göstergesidir.

Hipotez 2: Doksanlı yılların bitişiyle RF'nin, *peşine takılma (bandwagoning)* stratejinden vazgeçmeye başlaması, onun ofansif realizm paradigması etkisinde kaldığını göstermektedir.

Hipotez 3: Putin dönemi RF'sinin *dengeleme (balancing)* stratejisini uygulamaya sokması, ofansif realizmi dış politikasına uyguladığının kanıtı olmaktadır.

Hipotez 4: RF'nin değişen dış politikasında *paslama (buck passing)* stratejisini, *dengeleme (balancing)* stratejisine destekleyici bir şekilde kullanması, ofansif realizmin bu dış politikayı şekillendirdiğini kanıtlamaktadır.

BÖLÜM III

RUSYA FEDERASYONU'NDAKİ TEORİK YAKLAŞIMLAR

Batılı uzmanlar ve politikacılar gözünde Soğuk Savaş sonrası Rus dış politika davranışı, genellikle önceden tahmin edilemeyen, irrasyonel, batı karşıtı ve hatta yayılcı olarak görülmüştür. Moskova'nın 1999'da Kosova'daki varlığı, 2008'de Gürcistan'a saldırması, 2014'te Kırım'ı işgali, 2015'te Suriye iç savaşına müdahalesi, bu davranışa kanıt gösterilebilecek örneklerdir.

Uluslararası ilişkiler teorilerini Rus siyasetine ve Rus dış politikasına uygulamak isteyen araştırmacılar, çalışmalarını RF'nin nevi şansına münhasır (*sui generis*) bir karakterde olduğu iddialarına karşı savunmak zorunda kalmışlardır. Bu iddialara göre tarihsel ve kültürel geçmişe ait bilgiler, herhangi bir teorik karmaşıklığın aksine, RF'yi anlamak için çok daha önemli olmaktadır. Fakat teoriler ile ampirik bilgi arasındaki bu karşılaştırma, tamamıyla yararsız ve yanlış bir yoldu olmuştur. İdeal olanı, teorik ve ampirik yaklaşımların el ele vererek birbirlerini desteklemesidir. Teorik yansıma olmadan Rus dış politikası üzerine yapılan araştırma, bölge çalışmaları dalında kalma riskini taşımaktadır. Teorik temellere sahip olmayan araştırmaların genellikle ya kritik önemi, ya da güvenilirliği yoktur (Forsberg, Heller ve Wolf 2014, 262).

3.1. 1990 Öncesi Tarihsel Gelişim

Sovyet Uluslararası İlişkiler (Uİ) teorisi, 1917 Bolşevik Devrimi'nde itibaren, Batılı emsallerinden analiz birimi görüşü açısından farklılık gösteriyordu. Devlet merkezli paradigmalardan aksine, Sovyet Uİ teorisi devletlerin üniter aktörler olmadığını varsayıyordu. Bu teorisyenlere göre, kapitalistler gibi ulusal sınırların ötesine geçen sınıflar, çok uluslu şirketlerden yatırım alma amacıyla, uluslararası düzeyde işbirliğine girebiliyorlardı. Aynı şekilde farklı ülkelerden olan işçiler, sayısız vesileyle dayanışma sergilemişlerdi. Realistlerin anarşi kabul ettiği sistemde, Sovyet teorisyenleri, zayıfların itaat etmek zorunda kaldığı bir sınıflar ve devletler hiyerarşisine dikkat çekiyorlardı. Realistlerin anarşi gördüğü yerde Sovyet Uİ uzmanları, gücün zayıflara dayatıldığı sınıflar ve devletler hiyerarşisine dikkat çekiyorlardı. Böylece onlara göre uluslararası sistemdeki temel birimler, ikincil bir aktör olarak görülen ulus devletler değil, sınıflar, ırklar ve cinsiyetler oluyordu (Sergunin 2016, 69).

1970'lerin ortalarından 1980'lerin başına kadar, Sovyet Uİ teorisi oldukça olağandışı bir değişime sahne oldu. Batılı Uİ paradigmaları arasında en büyük rakibi olan realizmle yaşadığı ihtilafa rağmen, Sovyet Uİ'si, neorealizmin öne sürdüğü pek çok varsayımı örtülü olarak kabul ediyordu. Toplumsal sınıfları, temel uluslararası aktör olarak gören ve sınıf çıkarlarına vurgu yapan gelenekçiliğiyle karşılaştırıldığında, yeni Sovyet Uİ'si, devlet, ulusal çıkar, güç dengesi ve etki alanı gibi realist tipi kategorilere daha fazla önem vermeye başlamıştı. Neorealistlere benzer şekilde Sovyet araştırmacıları da, dünya siyasetine sistem yaklaşımı geliştirmede büyük katkı sağladılar. Sistem analizi, modelleme, simülasyon ve oyun teorisi gibi yöntemler, Sovyet uzmanları arasında popüler araştırma yöntemleri haline geldi. Bu kavramsal değişiklikler sonucunda, Sovyet dış

politikası daha az endoktrine edilmiş ve daha fazla pragmatik hale dönüşmüştü. Gorbaçov döneminde Sovyet UI'sine yeni ve radikal değişiklikler getirilmiştir. Neorealizm benzeri bir yaklaşımdan, liberalizmin ve küreselleşmenin birleşmesine benzer bir yaklaşıma dönüşüm yaşanmıştır. Geleneksel Marksizm'in Batı yönelimli kavramlarla olan bu garip karışımı, *Yeni Politik Düşünce* ismini taşıyordu (Sergunin 2016, 69).

Batıcılığın Rus düşünce ve pratiğinde yer edinmesinde en önemli engel olarak duran Sovyet ideolojisi, 1980'lerin sonunda Gorbaçov'un *Yeni Politik Düşünce* konsepti ile farklı bir boyuta girmiştir. Gorbaçov, insanlığın ortak değerlerini korumak için, Batıyla işbirliği önerisini gündeme getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Rus ulusal güvenlik düşüncesinde ortaya çıkan değişiklik arayışları, Batı eksenli düşüncenin daha fazla öne çıkabilmesine sebep olmuştur. Özellikle ulusal güvenlik ve dış politika alanında kendisini gösteren bu arayışlar, ilk olarak 1992 yılında Devlet Başkanı Danışmanı Sergey Stankeviç'in yayınladığı bir makalesinde, Atlantikçilik ve Avrasyacılık tartışması olarak ele alınmıştır. 1990'lı yılların başında, bu gibi farklı dış politika okullarına mensup Rus teorisyenlerinin çoğu, Rus güvenliğine yönelik dış tehditlerin, yakın gelecekte Batı'dan ziyade Güney'den veya Doğu'dan geleceğini iddia ediyorlardı (Buszynski 1996, 1; Jafarov 2007, 78-79).

3.2. Atlantikçilik ve Avrasyacılık

Post-komünist Rus UI söylemindeki ilk tartışma, Atlantikçilik-Avrasyacılık ikilemi üzerine olmuştur. Atlantikçiler, Moskova'nın uluslararası stratejisinin Batı yanlısı olmasını isteyen, sayıca az fakat yüksek rütbeli devlet görevliler ile akademisyenlerin bulunduğu etkili bir gruptu. Dönemin Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev, bu grubun başını

çektığı isimlerden biriydi (Crow 1993, 13). 1991 Ağustos darbe girişiminden 1992 yılının sonuna kadar, bu grubun fikirleri RF'deki dış politika söyleminin yanı sıra, politikaların oluşturulmasına ve uygulanmasına da hakim olmuştur. Bu dönemde Yeltsin'in dış politikası tamamıyla Batı yanlıydı. Atlantikçiler, Rus diplomasisinin asıl yönünü Batıya çevirmesi gerektiğine inanıyordu (Mankoff 2009, 72).

Çünkü Atlantikçilere göre RF, tarihsel olarak Batı ve Hıristiyan uygarlığına aitti. Bu sebeple Atlantikçiler, Rus uluslararası stratejisinin ana hedefini Batı ile ortaklık kurmak ve Batı'nın ekonomik, siyasi ve askeri kurumlarına katılmak olarak gördüler (Jafarov 2007, 82). Dış İşleri Bakanı Kozirev, Moskova'nın temel amacının, market ekonomili demokratik devletler tarafından onaylanmış Batı kulübe, eşit düzeyde katılmak olduğunu ifade etmiştir. Çünkü O, Rus reformlarının gerçekleşmesi için gereken uluslararası desteğin başlıca kaynağını, böyle bir ortaklıkta görüyordu (Sergunin 2016, 84).

1993 yılına kadar süren bu dönemde, Moskova yönetimi NATO'nun genişlemesine karşı çıkmaktan da kaçındı. Hatta Başkan Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Kozirev gibi üst düzey Rus yetkililer, RF'nin bir gün NATO'nun tam üyesi olabileceğini iddia ediyorlardı. Atlantikçilik görüşüne göre NATO, hem Avrupa'da hem de Atlantik ötesinde güvenliği sağlamak için önemli bir araçtı (Sergunin 2016, 85).

Atlantikçiler Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile birlikte, NATO'nun yeni bir Avrupa-Atlantik Topluluğu kurulması için bir başlangıç noktası olabileceğini savunuyorlardı. Böylece Vancouver'dan Vladivostok'a kadar, uluslararası istikrarı garanti edebilen bir yapılanma kurulabilirdi (Tsygankov 2010, 59). Atlantikçiler kaynak yetersizliğinden dolayı RF'nin, Sovyetler Birliği'nden kalan küresel faaliyetlerini azaltmasını ve ülkenin dış politika doktrininde radikal değişiklikler yapması gerektiği

ısrarla vurguluyorlardı. Bu sebepten dolayı, eski küresel emperyalist politika ile Sovyetler Birliği'nden kalan ideolojik anlayışının kaldırılmasıyla, iç reformların gerçekleşmesinde umutların artacağını ve RF'nin ulusal canlanmasının kolaylaşacağını düşünüyorlardı (Jackson 2003, 32; Jafarov 2007, 83).

Batı yanlısı Yeltsin-Kozirev politikası, birtakım dış politika kavramları geliştirmeye çalışan birçok Rus politikacı ve entelektüelin sert tepkisine neden oldu. 1992 yılından beri Avrasyacılık, 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında Rus dış politikasındaki batılı teorilere karşı yapılan ilk ciddi alternatif olmuştur. Avrasyacılık kavramı, 1990'ların ortalarında Rus entelektüelleri arasında çok popüler oldu (Jackson 2003, 32). Bu görüşün temel önermelerinden biri, medeniyet terimleri açısından RF'nin hiç bir zaman Avrupa'nın bir parçası olmamasıydı. Bu sebepten dolayı, Batı ile Doğu arasında bir "üçüncü yol" seçilmeliydi. Yani küresel olarak RF, bu medeniyetler arasında bir köprü olmalıydı (Laruelle 2008, 16-49).

Sonuç olarak Avrasyacılar, RF'nin Avrupa uygarlığının bir parçası olmadığını, ama onun Avrupa ve Asya arasında "denge sahibi" olan ayrı bir uygarlığı temsil ettiğini iddia ediyorlardı. Avrasyacılar, Halford Mackinder tarafından yüzyılın başlarında geliştirilen jeopolitik düşünce okulunu yeniden canlandırmıştı. Buna göre RF, "Dünya Adasında" denge sahibi olarak, tarihsel coğrafi merkezin çoğunu kuşatmaktaydı (Mankoff 2009, 65).

Bu nedenle Avrasyacılık, 1990'lı yıllarda RF'deki Batı reddinin ılımlı bir yüzünü temsil etmekteydi. Aslında Avrasyacılık görüşünün birden çok yorumu mevcuttu. Örneğin pragmatik Avrasyacılık, RF'nin hem Avrupa hem Asya gücü olduğu iddia ediyordu. Yeni-Avrasyacılık, daha emperyalist ve yarı-faşist yaklaşımıyla, Doğu'yu küçümseyip Batı'yı kötülemektedir. Medeniyetler arası Avrasyacılık da, RF'nin çok etnikli kimliğine

odaklanmaktaydı. Mistik Avrasyacılık ise, Batı'nın yozlaşmasına karşı, RF'yi manevi bir karşıtlık olarak görmekteydi (Sakwa 2008, 379).

Fakat 1990'lı yılların Avrasyacılık görüşleri, iki temel grupta toplanabilirdi. Bunlardan biri daha "demokratik" olarak adlandırılırken, diğesinde Panslavist görüş baskındı. "Demokratik" versiyonuna göre, Avrasya güvenlik konseptinin temel fikri ulusal çıkar kavramıydı. Yani herhangi bir ülkenin ulusal çıkarları, onun coğrafyası, tarihi, kültürü, etnik yapısı ve politik geleneği ile önceden belirlenirdi. Bu sebepten dolayı Rus ulusal fikrinin totaliterlik, emperyalizm ve sosyalist enternasyonalizmden çok, demokrasi, federalizm ve vatanseverlik gibi kaynaklar ile karakterize edilmesi gerektiğine inanılıyordu. "Demokratik" Avrasyacılık düşüncesine göre, Rus ulusal güvenlik çıkarları şu şekilde özetlenebilirdi: kendini koruma, daha fazla çöküşün önlenmesi, hem emperyalist diktatörlüğü hem de ayrılıkçı eğilimleri kontrol edecek federalizm sisteminin oluşturulması, "Yakın Çevre" ülkelerinde yaşayan etnik Ruslar için etkin teminatların sağlanması, ve istikrarlı bir dış politika ile güçlü ve etkin bir devletin evrimi (Sergunin 2016, 85).

"Demokratik" versiyonunun aksine Panslavist Avrasyacılık, ülkenin benzersiz jeopolitik konumunu göz ardı ederek, RF'nin hem Batı hem de Doğu'dan farklı olduğunu vurguluyordu. "Demokrat" Avrasyacıların aksine Panslavist Avrasyacılar, RF'yi imparatorluk olarak adlandırmaktan korkmuyorlardı. Bu sebepten dolayı Panslavistler, Batı'nın yardımına karşı çıkmışlardı. Batı yardımlarını alakasız ve külfet olarak gören Panslavist Avrasyacılar, RF'nin kendi kaynaklarına güvenmesi gerektiğini teklif etmişlerdi. RF'nin Batı'daki ekonomik, siyasi ve askeri örgütlenmelere katılması durumunda, kendi egemenliğini kısıtlayacağını savunuyorlardı (Mankoff 2009, 66).

Avrasyacılık fikri, esas olarak Gorbaçov döneminde ileri sürülen fikirlerden farklı değildi. Ayrıca politik elitler ve toplumun geniş bir kesimi için cazip de gelmemişti. Ana akım siyasal görüş, bu fikirleri özünde tehlikeli ve uygulanamayacak kadar abartılı görüyordu. Genel halkın da, emperyalist politikalara karşı çok az inancı vardı. Bu sebepten dolayı Avrasyacılar, Rus ideolojik söyleminde nispeten marjinal kaldılar. 1993'ün sonunda, Avrasyacılık'ın "demokratik" ve Panslavist olan her iki versiyonu da, Atlantikçilik'e benzer şekilde bir takım entelektüel ve politik faktörlerden dolayı gözden düşmeye başladı (Sergunin 2016, 90). Bu da her iki görüşe alternatif düşünce okullarının doğmasına sebep oldu. Statist (devletçi) görüş de, bu okullardan biri olmuştu.

3.3. Devletçiler

Avrasyacılık'a benzer şekilde Devletçiler, devletin sosyal ve politik düzeni yönetme ve koruma kabiliyetine vurgu yapmışlardır. Güç, istikrar ve egemenlik değerlerini, demokrasi ve özgürlük değerlerine seçmeyi tercih etmişlerdir. Devletçilerin özellikle vurguladığı şey, Rus güvenliğine karşı olan dış tehlike kavramıdır. Moğolların iki yüzyıllık fethinden bu yana, Ruslar güvensizlik konusunda psikolojik bir kompleks geliştirmişlerdir. Doğu'dan ve Batı'dan yapılan birçok savaş, bu zihniyeti daha da güçlendirmiştir. Bu durum, Devletçi tezlerin savunulmasında da temel sebeplerden biri olmuştur (Tsygankov 2010, 6).

Bununla birlikte Devletçiler, doğaları gereği Batı karşıtı olmamışlardır. Ekonomik ve askeri alana ağırlık vererek, RF'nin Batı tarafından kabul edilmesini istemişlerdir. Sovyet sonrası dönemin liberal Devletçileri de, artık tek partili bir devleti desteklemiyor ve pazar ekonomisi ile politik demokrasinin kurulmasını istiyorlardı. Buna rağmen RF'nin

tarihsel olarak test edilmiş güçlü bir devlet geçmişini, bu yeni değerlere feda etmeye hazır değillerdi. Bundan dolayı liberal değerlerin devleti zayıflatmak için değil, güçlendirmek için kurulması gerektiğini savunuyorlardı. Çünkü RF'nin dış tehditlere hala açık olduğuna ve bu tehditlere cevap verecek şekilde büyük bir güç olarak kalması gerektiğine inanıyorlardı (Tsygankov 2010, 7).

RF'nin güvenliğini korumak isteyen Devletçiler, ortaya çıkan birçok tehdit edici gelişmeleri tespit etmekteydi. 1990'ların başı ve ortasında eski Sovyet cumhuriyetlerinde ve federasyon içinde (Çeçenistan) ortaya çıkan yeni istikrarsızlıklar, Batıcı kesimleri, eski Sovyet cumhuriyetlerini göz ardı etme politikalarından vazgeçmeye zorladı. Buna ek olarak, Batı'nın RF'yi devre dışı bırakacak şekilde NATO'yu doğuya genişletme kararı, Devletçi söylemi büyük ölçüde güçlendirdi. Bu durum, Batı'nın RF'yi kendi ülkelerinden biri olarak kabul etmediği düşüncesini yaygınlaştırdı. Tüm bu gelişmeler, aranan dış tehdit imajının oluşturulması için kaynak sağlamıştır. Batıcıların toplumdan destek görmemesi de, Devletçi görüşün etkinliğini artırmasına sebep olmuştur (Tsygankov 2010, 19).

3.4. Derjavnikler

Yukarıda değinildiği gibi, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması, RF'nin siyasi, ekonomik ve sosyal sisteminde acı verici bir dönüşümü başlatmıştır. Ortaya çıkan dar kapsamlı liberal bir grubun Batılılaşma politikası, Devletçiler ile Derjavnikler tarafından çabucak sorgulanmaya başlanmıştı. Doğrudan çevirisi "güç" anlamına gelen *derjava* kelimesinden türetilen *Derjavnik*, büyük güç veya büyük devlet anlamına gelmektedir (Wallander 1998, 1). Derjavniklerin ortaya çıkışı, üç büyük siyasi güç olan sanayi lobisi, federal askeri-sivil bürokrasiler ve "Demokratik" Avrasyacıların konsolide olmasıyla

gerçekleşmiştir. Bu yeni grup Derjavnikler, yani “devlet iktidarının savunucuları” olarak hemen adlandırılmıştır. Derjavnikler, düzeni koruyabilen ve anarşi ile istikrarsızlığa karşı bir garanti sağlayabilecek, güçlü bir devletin savunuculuğunu yapıyorlardı. Bu sebepten dolayı “Yakın Çevre” ülkeleri konusunda iddialı politikalar önerirken, Batı ile çatışma fikrinden de çekinmemişlerdi (Sergunin 2016, 90).

Devletçiler gibi Avrasyalı kimliğine ve RF'nin büyük güç statüsüne odaklanan Derjavnikler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kaybedilen toprakları, askeri de dâhil olmak üzere her türlü vasıtayla geri almayı savunmaktaydılar. Rus kimliğinin ve milliyetçiliğinin daha geniş tanımını desteklemelerine rağmen, Derjavnikler, Rus etnik çoğunluğun olduğu Ukrayna, Beyaz Rusya ve Kazakistan'ın kuzey bölgeleri üzerindeki Rus iddialarını, daha yüksek perdeden seslendirmişlerdir. Böylelikle, eski Sovyetler Birliği cumhuriyetleri içinde kalan etnik Rusların hak ve imtiyazlarını korumak için de rol almayı talep etmişlerdir. Derjavniklerin Uİ hakkındaki görüşleri, sıfır toplam ve komplo teorilerine dayanmaktaydı. Onlara göre Batı, Yeltsin hükümetiyle müttefik olup Sovyetler Birliğini çökertmiş ve hatta RF'yi bitirmeyi amaçlamaktaydı (Wallander 1998, 2).

3.5. Realistler

Derjavniklerin idealizme karşı şüpheleri ve ulusal çıkar savunuculuğu, realist düşünce okulunun RF'de yeniden ıslah edilmesinin yolunu açtı. Böylelikle, çıkar dengesi yerine, güç dengesi düşüncesi yeniden yükselişe geçti. Uluslararası güvenlik yerine ulusal güvenlik, birincil ilgi meselesi oldu. Rus realistlere göre RF'nin ulusal güvenlik konsepti, devletin gerçek potansiyelinden uzaklaşmamalı, iç-dış politika dâhil olmak üzere sosyoekonomik, bilim, teknoloji ve bilgi ile etkileşim içinde olmalıydı. Aynı zamanda

yaşamın diğer yönlerini kapsayacak şekilde, devletin halkı için çalışması gerekmektedir. Nitekim RF realizmi, devletin sadece “sert güvenlik” konularını değil, “yumuşak güvenlik” konularını da içerecek şekilde, ulusal güvenlik kavramının genişletilmesi gerektiğini öneren ilk düşünce okullarından biriydi. Onlara göre bir güvenlik konsepti, RF’nin güvenliğine yönelik mevcut ve potansiyel tehditlerin kapsamlı bir analizi ile sınıflandırmasını içermeliydi. Aynı şekilde bu tehditlerin önlenmesi ve operasyonel olarak ortadan kaldırılması için, iç ve dış mekanizmaların geliştirildiği başlangıç noktaları bulunmalıydı. Başka bir deyişle hazırlanacak bir konsept, RF’nin tarihsel konumu ve gelecekteki rolüyle uyusacak, çeşitli güvenlik hedeflerine sahip bir yapıda olmalıydı (Sergunin 2016, 93).

Batı karşıtı sert söyleme rağmen Rus realistler, stratejik ortaklara olan yaklaşımın pragmatik olmasını istemiştir. Rus realistlerin pek azı, Amerika ve Avrupa’ya karşı kurulacak bir işbirliğinin, realist ve rasyonel olduğunu düşünmekteydi. Çünkü onların çoğu, Çin’i ABD’nin etkisine karşı yararlı bir denge ağırlığı olarak değil, uzun vadeli bir tehdit olarak görüyordu. Daha Batı yanlısı görünen realistler, Sovyet sonrası düzende RF’nin çıkarlarını korumanın en iyi yolu konusunda ve ABD, AB ve NATO’nun bölgede yarattığı meydana okumanın doğası üzerinde ortak bir görüşe sahip değildi. Buna rağmen hiçbiri, ABD başta olmak üzere Batılı güçlerle kurulmuş derin ve üretken ilişkiyi feda edecek bir dış politikayı da savunmamaktaydı (Legvold 2007, 112).

Rus realistler, dünyada birçok ülkenin birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlı olan ulusal çıkarlarının, diplomasiden askeriye çeşitli formlarda örtüşebileceğini, kesişebileceğini ve hatta çatışabileceğini vurgulamışlardı. Rus realistler, RF’nin güvenliğine yönelik tehditleri iki başlıkta ele almıştır: dış ve iç güvenlik.

Dış tehdit kaynakları aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Shaposhnikov 1993, 14-18; Sergunin 2016, 94):

a) Politik: Etnik ve dini gruplar arası çatışmaları körükleyerek, RF'nin toprak bütünlüğüne meydan okumaya çalışmak, yabancı güçlerin toprak talepleri, RF'nin eski Sovyet cumhuriyetleri ve Doğu Avrupa ülkeleri ile işbirliğine engel oluşturmak, komşu ülkelerdeki politik istikrarsızlık, RF'nin uluslararası organizasyonlardaki rol ve konumunu zayıflatmaya çalışmak, vb.

b) Ekonomik: RF'nin ekonomik bağımsızlığını azaltmak, RF'nin ekonomik ve bilim-teknik potansiyelini geriletmek, RF'nin dünya pazarlarındaki varlığını kısıtlamak, RF'nin ileri teknolojiye, ticari ve ekonomik örgütlere erişimini engellemek, kaçakçılık, vb.

c) Askeri: Ülke çevresinde mevcut ve potansiyel silahlı çatışmalar, nükleer silah ve teknolojinin çoğalması, eski Sovyet cumhuriyetlerinde, Rus askeri varlığının belirsiz durumu, komşu ülke ve yakın bölgelerdeki silahlanma, vb.

d) Çevresel: Komşu ülkelerdeki ekolojik felaketler, küresel çevre felaketlerinin uzun vadeli olumsuz etkiler, vb.

e) Sosyal: Örgütlü suçların, uyuşturucu kaçakçılığının, uluslararası terörizmin, kitlesel salgın hastalıkların, modern köle ticaretinin küreselleşmesi, vb.

Bununla birlikte realistler, RF'nin güvenliğine yönelik tehdidin ana kaynaklarının, derin bir sistem krizi içinde olan iç politikadan kaynaklandığını vurgulamak istiyorlardı.

İç tehdit kaynakları da aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Lukov 1995, 5-7; Sergunin 2016, 94):

a) Etnik çatışmalar sonucu RF'nin dağılma olasılığı

b) Ekonomik gerileme, ekonomik bağların kopması, enflasyon, yükselen işsizlik, derin sosyal farklılaşma, eğitim sistemi ve bilimin bozulması gibi nedenlerden kaynaklanan sosyoekonomik gerilimler

c) Organize suç ve yolsuzluk

d) Kültürel ve ruhsal bozulma

e) Çevrenin bozulması

f) Bilgi güvenliği eksikliği

Rus Realistlere göre bu tehditlerle başa çıkabilmek için, RF öncelikle yerli reformlarını gerçekleştirmeliydi. Ancak bu şekilde ülke, iç ve bir dereceye kadar dış istikrarını sağlamak için gerekli kaynaklara sahip olabilecekti. Rus Realistler, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Avrupa, Asya-Pasifik, ulusal ve küresel güvenlik düzeyindeki bütün güvenlik seviyelerine ulaşılması gerektiğine inanıyorlardı. Bu amaç, Rus devletinin elinde olan tüm güç ve araçların, rasyonel ve etkin kullanımı ile desteklenmeliydi (Sergunin 2016, 93).

Özetle RF’de gerçekleşen teorik tartışmaları, başta ABD olmak üzere Batılı devletlerdeki Realizm-Liberalizm tartışmasıyla bir tutmak mümkündür. Tıpkı ABD’nin Soğuk Savaşla birlikte küresel politikada etkin güç olmasından sonra, kendine has “Amerikan İdealizmi” yerine daha realistler politikalar izlemeye başlaması gibi, RF’nin öncülü Sovyetler Birliği de kendi ideolojik söylemlerine aykırı realist politikalar da uygulamıştı. Hatta ABD örneğinde olduğu gibi, atıf yaptığı idealist veya ideolojik altyapısını, kendi realist çıkarlarını gerçekleştirme adına araç olarak kullanmıştı. Bunun böyle olmasındaki temel sebep, her iki büyük gücün de küresel sistem kaynaklı algıladığı tehditti.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasına yakın Gorbaçov'la birlikte ortaya çıkan iç ve dış politik değişimi de, realist bakış açısından uzaklaşmak olarak görmek mümkündür. Fakat Sovyetler Birliği'nin son lideri olan Gorbaçov'un realizmden uzaklaşma yöntemi, Birliğin sahip olduğu ideolojik yapıya dönmesiyle değil de, Batı liberal söylemi doğrultusunda şekillenen politikalar çerçevesinde olmuştur. Bu Batılı devletlerle uyum ve işbirliğini öneren liberal söylemin yansıması, Birliğin dağılmasından sonra da RF'nin dış politika ajandasına girmiştir.

Bu durum sonucu, 1990'ların ilk yıllarıyla birlikte Rus dış politikası daha Batı yanlısı ve Batıyla entegrasyona niyetli bir hal almıştır. Bu niyetin sonucu da, daha önce bahsedildiği gibi, RF'yi NATO üyesi yapmak isteyecek kadar da Batıcı söylemler ortaya çıkmaya başlamıştır. Fakat gerek bu Batı yanlısı politikaları destekleyen kesimlerin sayıca az oluşu, gerekse RF'nin küresel sistemin yapısından kaynaklı devam eden tehdit algılayışı, ülke içinde bu tip politikaların yayılmasını engelledi. Yalnız RF'nin tam anlamıyla realist temelli dış politikaya geçmesi de, 1990'lı yıllarda gerçekleşen bir dizi tartışmalar neticesinde gerçekleşmiştir. Daha çok radikal milliyetçi ve idealist söylemler içeren 90'ların bu ilk karşı argümanları, kimi zaman Avrasya bölgesi iddiasıyla, kimi zaman Slav milliyetçiliği iddiasıyla, kimi zaman da Ortodoks mezhepçiliği üzerinden şekillenmiştir. Farklı grupların farklı adlarla yapmış olduğu bu radikal dış politika söylemleri hamasetten öteye geçemese de, Rus dış politikasının Batıcı liberal görüşten ülke çıkarını birincil öncelik haline getiren realist görüşe kaymasının işaretleri olmuştur.

Böylelikle 2000 yılıyla birlikte, RF'de realist bir teorik çerçeve yerleşmeye başlamış ve uygulanan politikalar her geçen yıl daha realist bir görüşe göre şekillenmiştir. Hatta 1990'lı yılların özellikle ikinci yarısında dillendirilen idealist söylemler, realist politikaları uygulamada bir araç olarak da kullanılmışlardır. 2000 yılından sonra realist

paradigmanın Rus dış politikasındaki etkisinin en iyi kanıtı da, dış politikanın belirlenmesi ve şekillenmesinde bazı realist kavramların ön plana çıkmış olmasıydı. Sıfır toplamlı ilke, güç dengesi ve etki alanı gibi realist kavramların uygulanıyor oluşuyla, Moskova yönetimi Soğuk Savaş'ta olduğu gibi, küresel sistemden aldığı tehdit algısına göre yeniden realist politikaları gerçekleştiriyordu.

Sonuç itibarıyla, RF'de “liberaller-realistler” tartışması olarak görülen ve Batı literatüründe “Atlantikçilik-Avrasyacılık” gibi değişik terimlerle tanımlanan bu ikili tartışma, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte RF'de özelinde yapılmaya başlanmış, ve de Moskova yönetiminin küresel anlamda algıladığı tehditle birlikte, realist paradigma Rus dış politikasında yeniden yerini almıştır.

3.6. Üç Realist Kavram

Her ne kadar bireysel meselelerde farklılıklar olsa da, RF ile Batı arasındaki ideolojik çatışmanın sona ermesi ve uluslararası meselelerin genelde ideolojisizleştirilmesi, anlaşmazlıkların hak ettikleri yerde çözülebileceklerine ve bir işbirliği ortamı oluşturacağına dair bir inanç yarattı. Fakat Yeltsin'in başkanlığının sona ermesiyle birlikte, bu beklentilerin yanlış olduğu ortaya çıktı. Ekonomik faktörler ve öncelikler kesinlikle daha önemli hale geldi. Ancak Rus dış politikası, jeopolitik önceliklerin devam etmesi için ciddi bir meydan okuma sunmak zorundaydı. Siyasi istikrar, ekonomik kalkınma, çevrenin korunması ve sivil değerlerin geliştirilmesi gibi, uluslararası işbirliğinin gerektiği tartışmalarda bir azalma belirtisi görülmesine de, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Kosova çatışmasının patlak vermesiyle birlikte, Rus siyasi elitinin sahip olduğu jeopolitik tutumda sertleşme meydana geldi. Tıpkı

ideolojinin, Soğuk Savaş yıllarında Moskova'nın dünya görüşünde önemini koruması gibi sıfır toplamlı ilke, güç dengesi kavramı ve etki alanı görüşü gibi realist kavramlar da, RF'nin dış politika sözlüğüne girdi. Bu üç kavramın 2000 Rus dış politikasına girmesi, onun realist temelini kanıtı olarak görülebilir (Lo 2002, 98).

İlk olarak sıfır toplamlı oyun mantığı, aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını algılama yöntemini tanımlayan bir terimdir. Bu mantık ışığında, aktörlerin elde etmek için durmadan rekabet ettikleri çeşitli (güç, bölge, finansal kaynaklar gibi) varlıkların olduğu görülebilir. Diğer bir deyişle, eğer bir aktör böyle bir varlıktan bir parça kazanç elde ederse, başka bir aktör eşdeğer miktarda payı kaybetmekte ve böylece toplamı geçersiz hale getirmektedir. Kısaca bir oyuncunun kaybı, diğer oyuncunun kazancıdır. Bu yorum yönteminin tam tersi, toplamın pozitif veya sıfır toplamlı olmayan oyun mantığıdır. Açıkça görüleceği üzere, başkalarının niyetlerine olan bakış açısı ve kabul edilen çözüm imkânları, beklentilerin şekillenmesinde çarpıcı bir rol oynamakta ve böylece beklenen durumlara hazırlık aşamalarını etkilemektedir. Özetle rakibin kapasitesini tahmin etmek, niyetini tahmin etmekten daha kolaydır (Lo 2002, 103-105; Leichtova 2014, 21).

RF, sıfır toplam mantığını çoğu zaman dış politikasının Batı eksenine göre ele almıştır. Bu görüş RF'nin dış politika belgelerinde şekillenen, bazı Batılı ülkelerin kontrol altında tutulması fikriyle de desteklenebilir. Rus dış politikasındaki sıfır toplam mantığının en belirgin kanıtı, NATO'nun genişlemesine karşı takınılan tavidir. RF, NATO'nun genişlemesini, Avrupa'nın ve kendisinin güvenliğini artıracak ortak bir güvenlik alanının yaratılması olarak kabul etmedi. Aksine NATO, siyasi elitler tarafından, RF'nin güvenliğini ABD lehine zayıflatan ve de ittifak üyeleri arasında "Rusofobi"yi artıran bir

faktör olarak görülmüştür. Zira ittifakta pek çok yeni üye, RF'ye karşı belirli önlemler almak için işbirliği yapmayı istemiştir (Kosachev 2010; Leichtova 2014, 21).

NATO'nun askeri operasyonlar (Kosova ve Irak) şeklinde etki alanını genişletmesi, RF'nin karşılıklı ilişkilerinde yorumladığı sıfır toplamlı oyun mantığını güçlendirdi. Her iki operasyonda da RF'nin karşı çıkışlarına önem verilmemesi, onun gözünde protestolara kulak asmayan ve sadece kendi çıkarlarını gözetten "kibirli" Batı imajını güçlendirdi. "*Russia in Global Affairs Journal*" dergisinin editörü Fyodor Lukyanov, 2008 yılında şunları yazmıştı:

Avrupa'da yeni bir katliam dalgası korkusu, Batı'yı yasadışı güç kullanımına itti. Ve bir yasa dışı eylem, diğerlerine sebep oldu.

Yugoslavya vakasında insani sebepler olsa da, Irak kampanyası başından beri yalanlar ve manipülasyonlar üzerine inşa edildi. Sonuç olarak, liberal müdahalecilik ahlaken iflas etti. İyi için kuvvet kullanımı ile bencil çıkarlar için kuvvet kullanımı arasındaki sınır, çok açık şekilde tersyüz oldu. Özgürlük ve demokrasi gibi yüce kavramların bu kadar alaycı bir şekilde kötüye kullanımı ve saptırılması, uzun bir zamandır süregelmektedir. (Lukyanov 2008)

İkinci olarak, RF dış politikasında etkin olan bir diğer kavram, Uİ realist düşünce geleneğinin önemli bir kavramı olan güçler dengesidir. Elbette bu terimden önceki bölümde bahsedilse de, biraz daha açıklanmaya ihtiyaç duymaktadır. Güçler dengesi, diğer aktörlerle yapılan karşılaştırma sonucu, güç elde etme metodu için bir etikettir. Diğer bir deyişle, tüm katılımcı devletlerin, güçler dengesinin varlığı hakkında fikir birliğine vardıkları bir durumdur. Güçler dengesinde hiçbir aktör, sistemdeki iktidar bölünmesinden aşırı derecede hoşnutsuz değildir. Veya hiçbir aktör, diğerinden

tamamıyla üstün değildir. Bir devlet diğer devletlerden çok daha güçlü hale gelmeye başlar başlamaz, bu denge bozulur ve diğer devletlerin daha kuvvetli devletin gücünü dengelemeye çalıştıkları kararsız zamanlar başlar. Bu tıpkı, bir evin sıcaklığı düştüğünde çalışmaya başlayan termostat gibidir. Resmi Rus belgeleri, siyasetçilerin ifadeleri ve pratik siyasi adımlar, bu kavramın RF'nin küresel politika algısı üzerindeki önemini sürekli olarak göstermektedir (Lo 2002, 106-113; Leichtova 2014, 22).

Yeltsin'in liberal olarak nitelendirildiği politikaları bile, onun güç dengesine verdiği önemi göstermekteydi. Yeltsin yönetiminin 1990'lı yılların başında Amerika Birleşik Devletler ile olan ortaklığının, işbirliğine ve karşılıklı güven üzerine kurulması amaçlanmıştı. Bu işbirliğinde taraflar, dünya meselelerinde birlikte çalışan iki eşit süper güç olarak hesap ediliyordu. Dolayısıyla bu işbirliğinin özünde, uluslararası sistemin en önemli iki aktörü arasındaki güç dengesini yatırıyordu (Lo 2002, 106-113; Leichtova 2014, 23).

RF'nin 2000 yılından sonra kabul ettiği çok yönlü politikası, güç dengesi kavramının daha esnek, iddialı ve etkili bir formu olarak görülüyordu. RF'nin küresel çıkarlarının pek çok yönünde, uluslararası sistemin çeşitli aktörleri ile daha esnek koalisyonlar oluşturduğu görülebilir. Ancak yine de, güç dengelemesindeki bu girişimlerin hedefi, ağırlıklı olarak Batı'dır. Çok yönlü konsepti, RF'nin sadece belirli müttefiklerine bel bağlamak zorunda olmadığı anlamına gelmekteydi. Aynı zamanda bu politika, RF'nin yalnızca gerekli olduğunu gördüğünde, bireysel aktörlerle harekete geçirilen esnek bir ittifak ağı oluşturmasına izin veriyordu. Böyle bir ittifak kurma yöntemi, birbirine sıkı sıkı bağlı Batılı ülke ittifaklarında olduğu gibi, o devleti karşılıklı yanlış anlama ve çatışmaların üstesinden gelmeye zorlamamıştır. Tam tersi, katılımcı

devletlerin sadece belirli ortak çıkarlara odaklanmalarına izin vermiştir. Bu durum, RF'nin kendi çıkarlarını tasarlamasına ve Batı'nın gücünü küresel bağlamda dengelemesine olanak tanımıştır. Varşova Paktı'nın dağılmasından bu yana RF, Post-Sovyet ülkeleri dışında benzer şekilde sağlam bir bütünleyici yapı oluşturmaya çalışmamıştır (Lo 2002, 106-113; Leichtova 2014, 23).

Üçüncü ve son olarak, Rus dış politikasının realist özelliğini gösteren son karakteristik, etki alanları kavramının kabul edilmiş olmasıdır. Bu kavram, Rus dış politikası için kuşkusuz bir avantaj sağlamak ve Rusların Post-Sovyet ülkelerindeki nüfuzunu sürdürme girişimlerini haklı göstermektedir. Güç ve nüfuzunu en üst düzeye çıkarmaya yönelik politikalardan başka, Rus elitlerinin Post-Sovyet ülkelere olan ilgilerinin duygusal nedenlerine de odaklanmak gerekiyor. SSCB'nin dağılmasından sonra Moskova yönetimi, 1600'lü yıllarda sahip olduğu toprak büyüklüğüne geri dönmüştür (Pipes 2005, 330; Leichtova 2014, 24). Birliğin dağılmasıyla birlikte, Moskova'nın geleneksel parçaları ya da tarihi ve kültürel miraslarının bir bölümü olarak kabul edilen topraklar kaybedilmiştir. Bu kayıp, Ukrayna, Kazakistan ve Belarusya örnekleriyle açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca RF'nin eski imparatorluğuyla ilgili tutumu, sömürgeci, yapay veya negatif olarak görülmemektedir (Lo 2002, 114-117).

Aksine, Zevelev şunları söyler:

Daha önceki sınırları içinde devleti yeniden kurmaya çalışmak yerine RF, "neo-emperyalist" bir rota izler. Bu rota, Rus İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği'nin topraklarında ortaya çıkan ülkelerin, iç ve dış politikalarına belirli kontrol getirme arzusu içinde görülebilir. Ancak Rus diasporaları, şimdiye kadar bu alanda önemsiz bir rol oynamışlardır. (Zevelev 2008)

Uluslararası sistemin Rus algılarını oluşturan teorik temelleri böyle özetlenebilir. Uluslararası ilişkilerin liberal yaklaşımına doğru daha fazla odaklanmış olan, Batılı devletlerin perspektifinden RF, irrasyonel, düşmanca ve hatta paranoyak şekilde davranıyor gözükmektedir. RF temsilcileri, varlığı boyunca ülkelerini, değişik derecelerde Batılı devletler kulübüne dâhil etmeye çalışmışlardır. Fakat bununla birlikte zaman, uluslararası ilişkilere tamamen farklı kavramlar getirmiştir ve karşılıklı ilişkilerde mantıksal olarak yanlış yorumlara yol açmıştır. Bu yanlış anlaşılmanın başlıca sebepleri, bir taraftan RF'nin dönüşümü için Batı'nın liberal ve demokratik beklentilerinin uygulanması olurken, diğer taraftan RF'nin Batı'nın çeşitli faaliyetlerini kibirli, tehditkar ya da marjinal olarak algılaması olmuştur (Leichtova 2014, 25).

3.7. 2000 Sonrası Tarihsel Gelişim

2000 yılından bu yana savunma bütçesinin kat kat artmasıyla birlikte RF, “enerji silahını” Batı yanlısı eski Sovyet cumhuriyetlerine uygulamaya başlamıştır. Başkan Vladimir Putin'in yönetimi, NATO'nun genişlemesini kınayan, tek taraflı ve egemen politikalar izleyen ve de mevcut Avrupa güvenlik mimarisinin “Soğuk Savaş izlerine” karşı çıkan Batı karşıtı bir tutum sergilemiştir (Haas 2010, 1).

Başkanlığa başladığı 31 Aralık 1999 tarihinden, 11 Eylül 2001 tarihine kadar olan süre kapsamında, Putin'in güvenlik ve dış politikası için şunlar söylenebilir. İlk olarak RF'nin, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üzerindeki etkisi devam etmiştir. Bununla birlikte, RF'nin büyük güç statüsünü ve dış politikasındaki bağımsız seyrini vurgulamak için Putin, bir dizi ülke ile ilişkileri yoğunlaştırdığı etkin bir çizgide bulundu. Kuzey Kore ve Küba gibi “*pariah*” (*istenmeyen*) devletlerle olan ilişkilere ilgi gösterirken, aynı

zamanda Çin, Hindistan ve İran'la olan siyasi, ekonomik ve askeri ilişkileri derinleştirdi (Smith 2000, 27). Bu şekilde hareket ederek, dış politikasının Batı tarafından dikte edilmediğini kanıtlamaya çalıştı. Ancak Putin, bu devletlerle yapılan bu yakınlaşmanın, Batı'da direnç görebileceğini ve RF'nin uluslararası konumunu zayıflatabileceğini oldukça iyi anladı (Haas 2010, 77).

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yapılan terör saldırılarından sonra Başkan Putin, bir süreliğine Batı yanlısı bir tutum izledi. Putin uzun vadede RF'nin uluslararası konumunu güçlendirmek için, askeri araçları dışlamadı. Yalnız pek çok Sovyet liderinin aksine Putin, küresel düzeyde etki kurmanın ekonomik kaldıraç üzerine kurulu olduğunu da fark etti. Buna rağmen RF'nin uluslararası konumu, 11 Eylül saldırılarından sonra fiziksel ve psikolojik olarak zayıfladı. Batılı devletler, Afganistan'ı işgal etmelerinin ardından, geleneksel olarak RF'nin "arka bahçesi" sayılan Türkistan topraklarında, kendi silahlı kuvvetleri için destek üsleri kurdu (Sakwa 2004, 230). Zaten 11 Eylül saldırılarından önce de Batı, bu bölgedeki konumunu giderek güçlendirmekteydi. Bu durum RF'nin, BDT'de fiziksel açıdan kaybolduğu anlamına geliyordu. Psikolojik açıdan da Putin, hem ülke içinde hem de BDT açısından yenilgiye uğramıştı (Haas 2010, 78).

ABD ve İngiltere'nin Mart 2003'teki Irak işgalinden sonra Putin, 11 Eylül saldırıları sonrası arasının açıldığı muhafazakâr güvenlik elitlerine karşı olan şansını, Transatlantik Batı kampını bölme seçeneğini uygulayarak kullandı. Bilindiği gibi, BM Güvenlik Konseyi'ne Irak'a askeri müdahale talebinde bulunan ABD ve İngiltere'ye, Almanya ile Fransa tamamen karşıydı. Putin bu iki ülkeyi yanına çekerek, "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu" nun Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi kararı olmadan başlamasına öncülük etti. Kremlin'in bu tepkisi, sahip olduğu düalistik politikanın neticesiydi (Sakwa 2004, 212). Putin'in Irak savaşıyla ilgili politikası,

kesinlikle iç politikaya yönelikti. ABD'ye karşı sert duruşu, Putin'i 11 Eylül saldırılarından beri Amerikan yanlısı tavrı nedeniyle eleştiren muhafazakâr güvenlik elitleri arasındaki popülaritesini iyileştirdi. Sonuç olarak 2003 Irak Savaşı'nda geleneksel ikili yaklaşımı benimseyerek Putin, RF'nin dış ve güvenlik politikasının ulusal ve uluslararası amaçlarını yönetti (Haas 2010, 79).

Rus ekonomisinin aniden büyümesi ve Gürcistan ile Ukrayna'daki renkli devrimlerin RF için tehdit olarak görülmeye başlanmasıyla Putin, 2004'te başlayan ikinci başkanlık döneminde, Batı'ya karşı daha güçlü bir politika izlemesi gerektiğine karar verdi. Bu karar, ABD'nin füze kalkanı gibi istenmeyen gelişmelerine karşı sert direniş gösterme şeklinde gerçekleşti. Bu sert direnişin içinde, nükleer caydırıcılık düzeyini yükseltmek, Batı tarafından başlatılan güvenlik mekanizmalarına karşı koymak, enerji silahını kullanmak, BDT ülkeleri ve diğer "istenmeyen" ülkelerle ilişkileri geliştirmek gibi politikalar yer almıştır. Putin başkanlığının ikinci döneminde, RF'nin uluslararası konumunu ve etki alanını güçlendirmeye çalışırken, Güney Kafkas bölgesini de merceği altına almaya başladı. Çünkü Güney Kafkas, hem Asya ile Avrupa arasında hayati bir jeostratejik konuma sahipti, hem de RF'nin Kuzey Kafkas'taki istikrarsız bölgesine yakındı. Aynı sebepten dolayı RF, Türk cumhuriyetleri ve Çin başta olmak üzere güney komşularıyla olan ilişkilerini, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) vasıtasıyla iki yönlü şekilde geliştiriyordu. "Yakın Çevre" olarak adlandırılan Güney Kafkas ve Türkistan bölgeleriyle ilişkilerin geliştirilmesinde, enerji kaynakları ve güvenlik hayati bir rol oynuyordu (Haas 2010, 80).

Vladimir Putin'in 2007 yılında Münih'te verdiği konferans, RF'nin sonraki yıllarda uygulayacağı politikalarını anlamada önemli bir kaynak olmuştur. İleriki dönemde basın tarafından simgesel olarak önemli görülen bu konuşma, RF'nin sonraki

yıllarda uygulayacağı baskın politikaların bir işareti olmuştur. Putin, Münih Konuşması olarak kayda geçen bu konferansta, Amerika Birleşik Devletleri'nin tekelci hâkimiyetini ve uluslararası ilişkilerde aşırı derecede olan kuvvet kullanımını eleştirdi. Uluslararası sistemin “bir ülkenin güvenliği, tüm ülkelerin güvenliğidir” düşüncesine göre olduğunu söyleyen Putin, bu görüşünü Franklin Roosevelt şu sözüyle desteklemiştir: “Barış bir yerde bozulduğunda, tüm ülkelerin barışı tehlikededir”. Putin'in vurguladığı en önemli iddia da, uluslararası hukukun gün geçtikçe çığneniyor oluşuydu (Президент России 2007). Putin bu görüşünü şöyle ifade etmiştir:

Uluslararası hukukun temel ilkelerine karşı, büyük bir küçümsemeyle karşı karşıyayız. Uluslararası olması gereken bağımsız yasal normlar, bir devletin hukuk sistemine gittikçe daha yakınlaşıyor. Tabii ki bu, kimsenin güvende hissetmediği son derece tehlikeli bir durumdur. Bunu vurgulamak istiyorum - kimse güvende hissetmiyor! Çünkü artık kimse uluslararası hukuku, onları koruyacak bir duvar gibi olduğunu düşünmemektedir. Elbette bu durum, bir silahlanma yarışını teşvik edecektir. (Президент России 2007)

2008 yılının Mayıs ayında Dmitry Medvedev, RF'nin Başkanı seçildi. Başlangıçta bazı RF gözlemcileri, onun Batı'ya karşı daha yumuşak bir yaklaşım benimseneceğini düşünmüşlerdi. Diğerleri ise bu düşüncenin dilekten öteye geçmeyeceğini biliyorlardı. Çünkü Medvedev, uzun bir süredir Putin'le birlikte çalışmıştı ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı daha az çatışmacı yaklaşımı benimseyeceği düşüncesi, irrasyonel bir fikirdi. O sadece, sert polis rolünü oynayan selefinin iyi polisiydi (Krickus 2009, 16).

Putin'in başkanlığının gölgesinde kalmasına rağmen, Medvedev'in başkanlığı 21. yüzyılın başlarındaki Rus dış politikası ve güvenlik anlayışını kavramak için önemlidir.

Medvedev döneminde, Doğu Avrupa'daki ve Kafkas'taki donmuş çatışmalar, hem bir meydan okuma olurken, hem de RF'ye yeni fırsatlar yaratmıştır. Bazılarına göre tartışılan ilk çatışma olan Kosova, bölgesel çatışmalara karşı baskın Rus dış politikasının gözlemlendiği yer olmuştur. Abhazya, Güney Osetya, Dağlık Karabağ ve Transdinyester'deki dondurulmuş çatışmalarda RF, ya askeri bir varlık ya da barışı koruma varlığı olarak, aracı bir şekilde hizmet ediyordu (Pacer 2016, 28).

2008 Şubat'ında, Kosova bağımsızlığını tek taraflı ilan ederken, Rusya Federasyonu Dış İşleri Bakanlığı, "Rusya'nın Sırp yönetiminin Kosova'da yaşanan olaylara tepkisine tam destek verdiğini ve ülkenin toprak bütünlüğünü yeniden tesis edilmesi gerektiğini yalnızca talep ettiklerini" açıklayan bir bildiri yayınladı (Pacer 2016, 31).

2008 Ağustos'una gelindiğinde, RF'nin Gürcistan ile çatışmaya girmesi, bir "savunma duruşu" olarak değil de, RF'yi yeniden süper güç statüsüne geri döndürülmesi amaçlanan, uzun vadeli bir jeopolitik stratejinin parçası olduğu iddia edilmiştir. Çünkü bu birkaç günlük savaş sonunda RF, yalnızca kara kuvvetlerinin varlığını değil, Güney Osetya ve Abhazya'da yeni deniz ve hava üslerin kurarak, bölgedeki stratejik konumunu her açıdan artırmış oldu (Pacer 2016, 32; Sergunin 2016, 158).

Medvedev döneminde tartışılan bir diğer konu da, Doğu Avrupa'ya kurulması düşünülen NATO Füze Savunma Sistemi üzerine olmuştur. ABD'nin füze savunma planları, Polonya'ya 10 adet önleyici füze, Çekya'ya bir radar istasyonu ve İran'a yakın bir ülkeye erken keşif radarı istasyonu içermekteydi. Kamuoylarındaki itirazlara rağmen, 2008 yazında bu iki ülke ile anlaşma imzalanmış oldu. Kurulması hedeflenen füze savunma sisteminin, RF'nin kendisini savunma yeteneği üzerindeki etkisiyle ilgili endişeler nedeniyle, hem Medvedev hem de Putin için büyük önem taşıyordu. Yaklaşık

bir yıllık yaşanan tartışmalardan sonra, 2009 Eylül'ünde ABD Başkanı Obama, kurulacak uzun menzilli füzeler yerine, AEGIS gemileri kullanılarak kurulacak kısa ve orta menzilli füze savunma sistemine geçileceğini ilan etti (Pacer 2016, 147).

2012 yılında üçüncü dönemi için seçilen Putin, 2013 Şubat'ında yeni bir Rus dış politika doktrini yayımladı. Mevcut dünya düzeni ile ilgili olarak bu belge, Batı etkisinin azaldığını ve uluslararası düzeyde daha rekabetçi olan “çok merkezli bir dünya”ya geçişin devam ettiğini belirtiyordu (Sergunin 2016, 163).

2014 Şubat'ında aylarca süren protestolar sonucu, güç kaybeden Ukrayna Başkanı Victor Yanukoviç'in kaçışından birkaç saat sonra, Putin Kırım'ı işgal kararı aldı. O, Ukrayna'nın RF'ye sırtını döneceğini ve Avrupa eksenine gireceğinden korkuyordu. Bu işgal Putin'in Batı merkezli düzeni artık tanımamaya başlayacağını, yüksek sesle verilmiş bir sinyaliydi. Putin ayrıca, Suriye'deki iç savaşı bir eğilimi durdurmanın fırsatı olarak gördü. Ona göre, Irak'ı işgalle başlayan ve Mısır ile Libya'daki diktatörlerin çöküşüyle devam eden sürecin, önünü kesecek bir fırsat doğmuştu. 24 Kasım 2015 tarihinde, Türkiye tarafından düşürülen Rus jeti de, RF'nin Suriye iç savaşına tam anlamıyla karışmasına olanak yarattı (Osnos, Remnick ve Yaffa 2017).

Özetle dünyadaki siyasi durum, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte önemli değişimler yaşadı. Güç dengesinin değişmesiyle birçok devlet, daha önce uyguladıkları dış politikalarının yararsız olduğunu fark etti. Bu durum, Sovyetler Birliği'nin bel kemiğini oluşturan RF için de geçerliydi. RF, değişen bu güvenlik ve dış politika anlayışını, dönem dönem yayımladığı konsept ve doktrinler ile ortaya koymuştur. Genel olarak bu belgeler, RF'nin dış politika temel ilkelerini, önceliklerini, amaçlarını ve hedeflerini sistematik bir şekilde açıklamayı amaçlamıştır. İlk olarak 1993 yılından itibaren yayımlanan bu belgeler, RF'nin küresel anlamda yeniden güç kazanmaya

başlamasıyla değişim geçirmişlerdir. RF'nin dört döneme ayrılabilir dış politika evrimi, bu evrelerin başında yazılan konsept ve doktrinlere göre şekillenmiştir. Bu belgeler, Rus dış politikasının çeyrek asırda nasıl değiştiğini analiz etmeyi mümkün kılmaktadır.

Belgelere geçmeden önce, aralarındaki temel farklardan kısaca bahsetmek gerekmektedir. Milli güvenlik konseptleri, Rusya Federasyonu'nun en yüksek güvenlik politikası organı olan, Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi (*Совет безопасности Российской Федерации – СБ РФ*) tarafından hazırlanmakta ve devlet için mevcut olan tüm araçları hesaba katarak, RF'nin güvenlik politikası hakkında genel bir bakış açısı sağlamaktadır. Askeri doktrinler ise, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı (*Министерство обороны Российской Федерации – МО РФ*) tarafından hazırlanmakta ve devletin askeri araçlarıyla ilgilenmektedir. Son olarak dış politika konseptleri de, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı (*Министерство иностранных дел Российской Федерации, МИД РФ*) tarafından hazırlanmakta ve RF'nin siyasi ve diplomatik araçlarını tartışmaktadır.

BÖLÜM IV

RUSYA FEDERASYONU RESMİ BELGELERİ

Post-Sovyet Rus ulusal güvenlik, askeri ve dış politika öğretilerinin ve stratejilerinin evrimi, birkaç evrede gelişmiştir (Sergunin 2016, 136).

- İlk dönem, yeni Rus siyasi ve askeri seçkinlerinin, yeni iç ve dış gerçeklikleri kavradıkları ve de ülkenin ulusal çıkarlarıyla ilgili stratejileri formüle etmeye çalıştıkları 1991-2000 yılları arasında gerçekleşti. Ulusal güvenlikle ilgili ilk belgeler bu dönemde kabul edildi. Bu dönem, bir yandan RF'nin tehdit algılamalarını ve ulusal güvenlik çıkarlarını daha net tanımlamak, diğer yandan da daha tutarlı ve entegre bir ulusal güvenlik stratejisi geliştirmek için yapılan girişimler ile şekillendi.

- İkinci dönem (2000-2008), İkinci Çeçen Savaşı, Kosova'ya NATO askeri müdahalesi, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Afganistan ile Irak'taki savaşlarla birlikte, RF'nin ulusal güvenlik stratejisini yeniden değerlendirme gayretlerini kapsıyordu. 2000 yılında bir dizi yeni dış politika, askeri ve ulusal güvenlik doktrini ve konseptleri kabul edildi. Rus Silahlı Kuvvetleri'nin radikal olarak yeniden yapılandırılmasını amaçlayan askeri reformlar hızlandı.

- Üçüncü dönem (2008-2014), RF'nin hem "yakın" hem de "uzak" çevre ülkeleri üzerinde, daha iddialı güvenlik ve dış politikaları uyguladığı yıllar oldu. Bu dönemde Moskova, NATO'nun büyümesine verdiği tepkiyle ve özellikle anti-Amerikancı tutumuyla, bu iddialı politikalarını sürdürdü. Obama yönetiminin RF ile "yeniden başlama" politikasıyla birlikte, Moskova ile Washington arasında 2009 yılının başında

birtakım yakınlaşmalar gerçekleşti. Bununla birlikte, temel Rus ulusal güvenlik belgelerine bakıldığında, Moskova'nın tehdit algılamalarının halen güçlü bir NATO/ABD karşıtlığı üzerine olduğu görülebilir.

- 2014 yılının başında, Ukrayna krizinden sonra başlayan ve günümüze kadar devam eden dördüncü dönemde ise, RF'nin doktrinal temeli ciddi bir revizyona ihtiyaç duydu. Tehdit algıları ve bölgesel öncelikler, yeni güvenlik zorluklarıyla baş etmek için yeniden değerlendirildi.

4.1. Birinci Dönem (1991-2000) Belgeleri

4.1.a. 1993 Dış Politika Konsepti

1992 yılının başında, RF Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev, ülkenin dış politikasının Gorbaçov'un *Yeni Politik Düşünce* olarak adlandırılan dış politikasından farklı olacağını açıkladı (Krechuniak 2013). Aynı yıl Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan dış politika konsepti, 24 Nisan 1993 tarihinde Başkan Boris Yeltsin tarafından onaylanmasıyla yürürlüğe girdi. Bu dönemde Moskova, kendi dış politikalarının batılı fikirlerle uyumlu olduğunu, Batılı devletlere inandırmaya çalışıyordu (Sergunin 2016, 138). RF'nin ilk konsepti olan bu belgede, Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan (BDT) ABD'ye, insan haklarından çevre sorunlarına kadar geniş bir alanı kapsayan konular, on beş başlık altında toplanmıştı. Bu ilk konsept genel olarak, yapılmakta olan ve planlanan değişikliklerden bahsetmekteydi (Melville 2005, 32). Konseptin temel önceliği şöyle sıralanmıştı: RF'nin başta dış politikası olmak üzere egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak, demokratik reformlarla

sivil toplumu geliştirmek ve Rus vatandaşlarının haklarını korumak, RF ile BDT ülkeleri arasındaki ilişkiyi yeniden canlandırmak ve geliştirmek, RF ekonomisini serbest piyasaya entegre hale getirmek ve onun çıkarlarını korumak. Bununla birlikte, konseptte büyük bir güç olarak anılan RF'nin, sorumluluğunu, küresel ve bölgesel istikrarı korumak, çatışmaların önlenmesine katkıda bulunmak, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi demokratik ilkeleri desteklemek gibi amaçlar için kullanacağından bahsediliyordu (МГИМО МИД России 2002, 23).

Konseptte iki temel başlık dikkat çekmekteydi. Bunlardan ilki BDT ülkeleriyle olması istenen ilişkiyi anlatan başlıktı. Bilindiği gibi ülkelerin güvenliği ve gelişmesi, büyük ölçüde sahip olduğu komşulara dayanmaktaydı (Melville 2005, 33). RF'nin bu konseptte, BDT üyesi ülkelere önem vermesinin altında da bu neden yatmaktaydı. Bu ülkelerle olan bağın geliştirilmesi, ülke içindeki krizin çözümlenmesiyle ve reformların yapılmasıyla doğrudan bağlantılıydı. Ayrıca bölge ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkların çözümü ve yeni anlaşmazlıkların oluşmasının engellenmesi, uzun vadeli görevler arasında kabul edilmekteydi (МГИМО МИД России 2002, 24).

Konsepte göre bu bağın geliştirilebilmesi, aşağıdaki maddelerin uygulanabilmesiyle başarılacaktı: BDT'nin uluslararası ilişkilerde, etkin bir devletler arası yapıya dönüştürülmesi, BDT'nin, katılımcı devletler arasındaki politik etkileşim mekanizmasına dönüşmesine ve politikaları uyumlu hale getirerek ortak çıkarların belirlenmesine teşvik edilmesi, güvenlik alanında yapılacak işbirliği konusunda, etkili anlaşmaların uygulanmasının teşvik edilmesi, RF toprakları ötesinde yaşayan Rus vatandaşlarının haklarını korumak amacıyla, her eski Sovyet cumhuriyeti ile anlaşmaların yapılması (МГИМО МИД России 2002, 26).

Konsepte dikkat çeken ikinci konu ise, kitle imha silahları ve uluslararası güvenlik üzerine olmuştur. Konsept, RF'ye önemli kitle imha silahı miras kaldığını, ama gerek ekonomik gerekse politik sebeplerden dolayı bunları elde tutmanın sürdürülemez olduğunu söylemiştir. Bu sebeple dış politikanın birincil önceliğinin, bu silahların azaltılması olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede, Stratejik Silah Azaltma Antlaşması-2'yi (START-2) yerine getirmek gerekmiştir. Bu da RF'yi, NATO ile işbirliği kurmak için planlar yapmaya itmiştir (МГИМО МИД России 2002, 29).

4.1.b. 1993 Askeri Doktrini

1993 Askeri Doktrini, aynı yıl hazırlanan dış politika konseptiyle benzerlikler içeriyordu. 2 Kasım 1993 tarihli bu doktrin, tehdit algılamalarına ilişkin bölümünde, birçok önemli konuya değiniyordu. Bu doktrinde tehditlerin sistematik tarifi ile birlikte, RF'nin stratejik düşüncesinde önemli değişiklikler olmaya başladığı ortaya çıkıyordu. Sovyet stratejik düşüncesinin aksine bu yeni doktrin, ABD ve NATO'yu birincil bir askeri tehlike kaynağı olarak tanımlamıyordu. Bunun yerine, stratejik dengeyi bozma veya NATO'yu genişletme meselelerinde, Batılı devletleri muhtemel bir gerilim konusunda uyarıyordu. Böylelikle, RF'nin herhangi bir istikrarı bozucu eylemin içinde olmayacağını ifade etmiş oluyordu. Moskova yönetimi Batı'yı geleneksel bir şekilde tehdit olarak görmektense, bu doktrinde silahlı çatışmalar, yıkıcı faaliyetle ve Post-Sovyet ülkelerindeki toprak anlaşmazlıkları, büyük bir tehlike olarak algılamıştı (Независимая газета 2000).

İddialı bir tonda yazılmış olan bu askeri doktrin, RF'yi çoklu tehditlerle karşı karşıya olan yeni bir büyük güç olarak tasvir ederek, eski Sovyet devletleri üzerindeki etki alanını korunmasının önemine özel vurgu yapıyordu (Jackson 2003, 65). Batıyı tehdit olarak gören eski vurguların aksine bu askeri doktrinde, RF'nin uluslararası belgelere uygun ve karşılıklı mutabakata dayalı olarak, BDT ülkelerine müdahale etme hakkı olduğunu iddiası mevcuttu. Bu ilk askeri doktrin, RF'ye yönelik ana askeri tehditleri listeledikten sonra, bu tehditlere karşı güç kullanımı için öneriler sunmuştu. Birincil tehditlerin, Post-Sovyet ülkeleri ile özellikle RF'ye yakın bölgelerdeki mevcut ve potansiyel silahlı çatışmalardan kaynaklandığı söylenirken, diğer tehditler arasında kitle imha silahlarının yaygınlaştırılması, Rus vatandaşlarının yurtdışında baskı görmesi, RF'deki ayrılıkçı etnik milliyetçilik ve Rus güvenlik çıkarlarına etki eden askeri ittifakların genişlemesi gibi maddeler yer alıyordu (Независимая газета 2000).

BDT ülkeleri üzerindeki potansiyel askeri hâkimiyeti haklı gösterdiğinden dolayı, doktrin ilk bakıldığında genel olarak çok saldırgan görülmekteydi. Bununla birlikte, aslında yeni bir eylem planı oluşturmaktan çok, Rus silahlı kuvvetlerinin eski Sovyet coğrafyasında oynadığı rolü meşrulaştırmak ve devletin bu tür eylemleri desteklemeye devam edeceğini iddia etmek amaçlanmıştı. Bu açıdan bu askeri doktrini, Rus ordusu için somut bir kurallar dizisi olarak görmek yerine, daha çok politik bir öneri dizisi olarak görmek gerekmektedir (Независимая газета 2000).

4.1.c. 1997 Milli Güvenlik Konsepti

17 Aralık 1997 tarihinde Başkan Yeltsin, yeni bir Rus ulusal güvenlik konseptini onaylayan 1300 sayılı Kararname'yi imzaladı. Rus ulusal çıkarlarını ve ülkenin güvenliğine yönelik en büyük tehditleri özetleyen bu konsept, RF'nin varlığını ve jeopolitik konumunu güçlendirmeye yönelik bir dizi iç ve dış politika hedefi içermektedir. Konsept ilk cümlesinde kendisini, “politik, ekonomik, sosyal ve askeri bir tehdit unsuruna karşı, bireyin, toplumun ve devletin güvenliğini sağlamada devlet stratejisinin kabul edilmiş görüşlerini yansıtan bir siyasi belge” olarak tanıtmaktaydı. Belgede, ülkenin dünya sistemindeki konumunu etkileyen, olumlu ve olumsuz faktörler yer alıyordu. Aslında bu belge, Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya gücünün değişen doğasına şu şekilde işaret ediyordu: “Askeri güç, uluslararası ilişkilerde önemli bir faktör olmaya devam ederken, ekonomik, siyasi, bilim-teknik, ekolojik ve bilgisel faktörler, küresel düzende artan bir rol oynamaktadır” (МГИМО МИД России 2002, 51).

Konsept, küresel politik durumu ve RF'nin dünyadaki yerini anlatarak başlıyordu. 1993 Dış Politika Konseptine benzer şekilde, çok kutuplu bir dünya düzeninin yükselişini, çağdaş dünya dinamiklerinin en önemli özelliği olarak görüyordu (Sergunin 2016, 148). Doktrine göre RF, bu karmaşık dünya yapısında kendi mevkisini bulmalı ve hatta yeni yapının kutuplarından biri olmalıydı. Buna rağmen konsept, Sovyet dönemi belgelerinden farklı olarak, RF'nin küresel sorumlulukları ve çıkarları konusunda herhangi bir ayrıntıya girmemişti. Aksine RF'nin uluslararası düzenin temel sorunlarını çözmede, geçmişte sahip olduğu kapasitesini büyük ölçüde kaybettiğini kabul ediyordu (МГИМО МИД России 2002, 56).

Bununla birlikte konsept, ülkenin beklentileri açısından oldukça iyimser görünmekteydi. Bu yeni ulusal güvenlik konsepti, RF'nin yakın zamanda büyük çapta bir saldırı tehlikesiyle karşı karşıya kalmayacağını, ama ülkenin sayısız zayıflatıcı iç sorunlarla dolu olmasından dolayı, RF'nin güvenliğine yönelik en büyük tehdidin artık iç kaynaklı olacağından bahsediyordu. Belge şunları söylemekteydi: “RF'nin ulusal güvenliğine yönelik tehditlerin analizi, tehditlerin ağırlıklı olarak yerel siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve manevi alanlardan kaynaklandığını göstermektedir”. Bu söylem, Sovyet dönemi doktrinlerden önemli farklılığa sahipti. 1993 Askeri Doktrini dahi, RF'nin güvenliğine yönelik ana tehdidin, “Yakın Çevre” ülkelerindeki çatışmalar veya toprak iddiaları gibi dış etkenlerden kaynaklandığı varsayımına dayanıyordu (МГИМО МИД России 2002, 61).

4.2. İkinci Dönem (2000-2008) Belgeleri

4.2.a. 2000 Dış Politika Konsepti

Putin, Yeltsin'in yılbaşındaki istifasının ardından, başkanlık koltuğuna oturmasından kısa bir süre sonra, yeni dış politika konseptini 10 Ocak 2000 tarihinde imzaladı. Bu belgeyle birlikte, RF'nin dış politika anlayışında ciddi değişimler yaşanmıştı (Krechuniak 2013). İlk paragraflardan itibaren, bu yeni konsept neden ihtiyaç duyulduğu maddeler halinde sıralanmış ve özellikle RF'nin uluslararası alanda pozisyonunun güçlenmesine vurgu yapılmıştı. Buna ek olarak, küresel sistemdeki mevcut tehditlerin varlığı da, yeni bir konsept ihtiyacı duyulmasına sebep olarak gösterilmekteydi. Konseptte göre bu tehditlerden en önemlisi, ekonomik ve askeri alanlarda ABD egemenliğine sahip,

tek kutup dünyanın ortaya çıkışıydı. Bu söylemle yeni Moskova yönetimin, 1993 yılında Yeltsin tarafından imzalanan eski konsepti takip etmek istemediği açıkça görülüyordu (МГИМО МИД России 2002, 109-110).

Bu konseptle birlikte Rus karar alıcılarının, dış politika algılarının nasıl değiştiği de görülmekteydi. Soğuk savaşın bitmesi ve yeni meydan okumaların ortaya çıkmasıyla, ülkenin temel odağının sadece entelektüel, iletişimsel ve bilgisel yeteneklere değil, aynı zamanda vatandaşların yaşam seviyelerine, bilim kaynaklarına ve sermaye birikimine bağlı olması gerektiği anlaşılmıştı. Bu konseptle birlikte temel öncelik, güçlü güvenlik organizasyonları oluşturmak yerine, eski Sovyet devletleriyle işbirliği yaparak Rus sınırlarını güvence altına almaya dönüşmüştü. Aynı şekilde diğer hedefler de, sınır güvenliğini koruma üstünden şekillenmişti. Değişen bir diğer husus da, bu ülkelerle yapılması düşünülen hedeflerin maddeleriydi. Eski konseptte BDT ülkeleri işbirliğine zorlanırken, bu konseptte karşılıklı çıkarların gözetilmesi ilkesi öne sürülmüştü. Ayrıca, BDT üyeleriyle paylaşılan kültürel mirasın korunması konusunda da maddeler bulunuyordu (МГИМО МИД России 2002, 116-117).

2000 yılının dış politika konsepti, Batı'ya doğru baktığında, realist dili dikkatle benimsemekteydi. “Uluslararası ekonomik ilişkiler alanında RF'nin dış politikasının başlıca önceliği, ulusal ekonominin gelişiminin teşvik edilmesidir” benzeri hedefler, uluslararası sistemdeki olumsuz eğilimlerin farkındalığıyla ortaya çıkmıştı (МГИМО МИД России 2002, 115). Sonuç olarak bu konsept Batı'ya, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı kesin olarak olumsuz bir ton taşıyordu. 1999 yılındaki Kosova Savaşı'na ABD liderliğindeki NATO müdahalesi, Bill Clinton yönetiminin NATO'nun genişlemesi yönündeki kararı ve de Ortadoğu'da etkinliği artan ABD politikası, RF'nin bu dili geliştirmesini şaşırtıcı yapmamaktaydı. Bu tutum, “Amerika Birleşik Devletleri'nin

ekonomik ve askeri tahakkümü altında, RF'nin çıkarlarını tehdit eden, tek kutuplu bir dünya düzeni eğilimi gözleniyor” cümlesiyle özetlenmişti (МГИМО МИД России 2002, 111).

4.2.b. 2000 Milli Güvenlik Konsepti

Yine 10 Ocak 2000 tarihinde onaylanan Milli Güvenlik Konsepti, RF'nin değişen güvenlik ve dış politikasını anlamak için, en önemli belgelerden birisi sayılabilir (Sergunin 2016, 154). 1997 yılının milli güvenlik konseptiyle, bu yeni konsept arasında belirgin farklar bulunmaktaydı. 2000 yılındaki bu konseptin en önemli tarafı, RF güvenliğine yönelik olan dış tehdit türlerinin önemini ve kapsamını artırmasıydı. Sonuç olarak, dış tehdit olarak algılanan şeylerin önemli bir listesi şöyle ilan edilmişti: AGİT ile BM'nin zayıflaması, RF'nin dünyadaki siyasi, ekonomik ve askeri etkinliğinin zayıflatılması, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, kitle imha silahlarının yaygınlaştırılması, BDT'nin zayıflaması ve BDT üyelerinin sınırlarında çatışmaların tırmanması, RF'ye karşı toprak talepleri (МГИМО МИД России 2002, 77).

2000 yılında kabul edilen bu konseptte, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkilerdeki doğal eğilimin, çok kutuplu bir dünyanın gelişmesine uygun olduğu vurgulanmıştı. Yalnız bu eğilimin aksine, ABD'nin ve onun “çok taraflılık görünümü altındaki” müttefiklerinin, uluslararası hukuka aykırı tek kutuplu dünya düzeni kurmaya çalıştıkları da iddia edilmişti (Sergunin 2016, 155). Belgede, NATO'nun BM Güvenlik Konseyi onayına sahip olmadan, kendi ittifak alanının dışında askeri kuvvet kullanmaya başlamasının, dünya istikrarı için büyük bir tehdit yarattığı ve bu eğilimlerin dünyanın büyük güçleri arasında yeni bir silahlanma yarışı başlatma potansiyeline sahip olduğu

uyarılar da bulunuyordu. Konsept, yurt içi kaynaklı terörizm ve bölücülük tehdidini dış tehditlerle ilişkilendirmekte, uluslararası terörizmin, doğrudan askeri saldırı ihtimaliyle RF'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü baltalamaya yönelik çabalar içerdiğini savunmaktaydı. Bununla birlikte konseptte, bu tehditlerle mücadele için uluslararası işbirliği çağrısı da bulunuyordu. Sonuç olarak, önceki ulusal güvenlik konseptinden belirgin şekilde kısa olan bu yeni konsept, NATO'nun doğuya doğru genişlemesini, RF'nin güvenliğine yönelik ana tehditlerden biri olarak tanımlamış ve onu zararlı askeri-siyasi ittifaklar listesinde ilk sıraya yerleştirmişti (МГИМО МИД России 2002, 77-80).

4.2.c. 2000 Askeri Doktrini

21 Nisan 2000 tarihli askeri doktrininde listelenen, RF'nin güvenliğine yönelik tehditler, aynı yıl yayımlanan dış politika ile milli güvenlik konseptlerindeki tehditlerle büyük benzerlikler içeriyordu. Doktrin diğer tehditlere ek olarak, mevcut teknolojik gelişmişlik sonucu, RF'ye karşı bir bilgi savaşı ihtimaline dikkat çekiyordu (Sergunin 2016, 155). Öncülü olan 1993 Askeri Doktrin aksine, yeni doktrin ABD ve NATO'yu birincil bir askeri tehlike kaynağı olarak tanımlıyordu. Askeri-siyasi temel, askeri-stratejik temel, askeri-ekonomik temel diye üç başlıkta yazılan doktrin, her başlıkta RF'nin askeri güvenliğini sağlamak için yapılması gereken hedefleri maddeler halinde açıklanmıştı (МГИМО МИД России 2002, 90-109).

2000 Askeri Doktrini, günümüz ve gelecek savaşların doğasını şu şekilde sıralıyordu (МГИМО МИД России 2002, 100):

a) Geleneksel olmayan, dolaylı, uzun menzil atışlı ve elektronik tahribatlı yöntemlerin yaygınlaşması

- b) Hava, uzay ve mobil güçlerin baskın şekilde kullanımı
- c) Düşman topraklarının tamamında askeri, idari, ekonomik ve altyapı hedeflerine eş zamanlı saldırı
- d) Bilgi savaşı yöntemlerinin, gerek düşman ülkede gerekse dünya çapında yaygın olarak kullanılması
- e) Nükleer, kimyasal ve endüstriyel yapılara yönelik saldırılar sonucu oluşacak potansiyel teknik felaketler
- f) Düzensiz (yani paramiliter) oluşumların savaş açmada katılımı
- g) Kitle imha silahlarının kullanımıyla, küçük bir çatışmanın, büyük ölçekli bir savaşa dönüşme riski

4.3. Üçüncü Dönem (2008-2014) Belgeleri

4.3.a. 2008 Dış Politika Konsepti

15 Temmuz 2008 tarihinde yayımlanan bu konsept okunduğunda, RF'nin dış politika ve ulusal çıkarlar konusunda, kendi ayakları üstünde durmaya başladığı söylenebilir (Krechuniak 2013). Beş bölümden oluşan konseptteki düşünce ve ifadeler, RF'nin 2008 yılında, çok daha güçlü bir hale geldiğini göstermekteydi. Elbette ki Moskova yönetimi, uluslararası arenadaki o eski otoritesini tamamıyla geri kazanamadıysa da, o eski otoriteye Soğuk Savaş sonrasında asla olmadığı kadar yakındı. Yeni Başkan Dmitri Medvedev tarafından, Gürcistan'la yapılan savaşın hemen öncesinde kabul edilen konsept, ulusal güvenliğin sağlanması için iç veya dış yöntemler açısından belirgin bir farklılık bulunmadığını iddia ediyordu. Bu sebeple RF'nin uluslararası rotası,

sosyoekonomik reformları tamamlama ve dünyada rekabetçi bir aktör haline gelme gibi daha genel ve daha çok yerli ihtiyaçlara bağımlı olmalıydı (Президент России 2008).

Konsepte yakından bakıldığında, bir tehdit değiştirme eğilimi olduğu görülmektedir. Bu belgede, RF için tehlikeli olan şu küresel tehditlere de dikkat çekilmiştir: silah ticareti, kitle imha silahlarındaki artış, demografik sorunlar, yoksulluk, bölgesel çatışmalar, küresel ısınma, yasadışı göç vb (Krechuniak 2013). Ayrıca öncekilerden farklı olarak bu konseptte, ABD'nin dünyadaki rolü bakımından bir değişikliğe sahipti. Eskiden ABD'ye ana tehdit denilirken, bu konseptte ABD'nin yakında dünya liderliğini kaybedeceği söyleniyordu. Aynı zamanda, küresel tarihin yorumlanmasıyla ilgili yeni bir sorundan bahsedilmekteydi. Belgeye göre bu alanda işbirliği yapmak ve tarihi gerçekleri, özellikle de II. Dünya Savaşı'nda olanları, bir kez daha tartışmak ve de o yıllarda olanlarla ilgili bir fikir birliğine varmak gerekiyordu (Президент России 2008).

2008 Dış Politika Konseptinde, tüm işbirliği konularını kapsayacak güçlü bir bölgesel organizasyon yaratma önceliği görülüyordu. Ayrıca, Türkistan ile Kafkas'taki istikrar sorunu ve Afganistan'dan gelen uyuşturucu akışı da, bahsedilen konulardan biri olmuştu. Ek olarak bu belgede ilk kez, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün (KGAÖ), BDT ülkeleri için gelecekte bir ana güvenlik yapısı olacağı belirtilmişti (Президент России 2008).

2008 yılındaki dış politika doktrinine göre, RF'nin küresel öncelikleri şunları içeriyor (Президент России 2008):

a) Eşitliğe, karşılıklı saygıya, karşılıklı yarar sağlayan işbirliği ilkelerine ve de uluslararası hukuka dayanan yeni dünya düzeni

b) İlkelerinin zayıflatılmasının önlenmesi gereken uluslararası hukukun üstünlüğü

c) Sadece nükleer silah kontrolü gibi “sert” güvenlik problemlerinin değil, aynı zamanda uluslararası terörizm gibi “yumuşak” güvenlik problemlerinin dâhil olduğu, geniş anlamda yorumlanan uluslararası güvenliğin sağlanması

d) Başta enerji sektöründe olmak üzere, Rus ulusal çıkarlarının korunması

e) İnsan haklarının korunması ve insani yardım konusunda uluslararası işbirliğinin sağlanması

Görüleceği üzere Başkan Putin’in iki dönemlik yönetimi boyunca sağlanan siyasi istikrar ve ekonomik büyüme sonrası, RF’nin güvenlik ve dış politikaları daha iddialı hale gelmişti. Ayrıca daha önceki bölümde değinilen, Putin’in Şubat 2007 tarihli Münih konuşması, RF’nin bu yeni duruşuna iyi bir örnekti. Bu konuşmada RF’nin temel tehdit algılamalarında radikal değişiklikler olmamasına rağmen, Başkan Putin ülkesinin uluslararası güvenliğe yaklaşımındaki bazı ilginç nüansları vurgulamıştı (Президент России 2007).

Putin’e göre Rus güvenlik düşüncesi, “renkli” devrimler denilen ve eski Sovyet cumhuriyetlerinde gerçekleşen bir dizi yönetim değişikliklerinden derinden etkilenmişti. Bu devrimler özellikle BDT ülkeleri üzerindeki baskının arttığı, Rus güvenlik algılamasının yeniden değerlendirilmesiyle sonuçlanmıştı. Rus yönetim takımı, RF’nin eski Sovyet coğrafyasındaki merkezi konumunu korumadığı müddetçe, ne bölgede büyük bir güç olacağına ne de çok kutuplu dünya sisteminde bir kutupta bulunacağına inanıyorlardı. Aynı çizgide olan Putin, ortak BDT sınırlarının korunması, tek bir hava savunma sisteminin yaratılması ve kolektif hızlı reaksiyon kuvvetlerinin oluşturulması gibi, BDT kolektif güvenlik yapısını canlandıracak politikalar düşünüyordu (Президент России 2007).

4.3.b. 2009 Milli Güvenlik Stratejisi

RF'nin bu yeni milli güvenlik strateji belgesi, 12 Mayıs 2009 tarihinde Başkan Medvedev tarafından kabul edilmiştir. Bu belgenin yazılması için başlatılan çalışmalar, Ağustos 2008'de Gürcistan ile yapılan kısa savaş sonrasında gerçekleşmiştir. Güney Kafkas'ta yaşanan gelişmeler sonucu, Rus hükümetini güvenlik ve stratejik önceliklerinden bazılarını yeniden gözden geçirme ihtiyacı duydu. Bununla birlikte, devam eden küresel mali ve ekonomik kriz, RF'nin ulusal güvenlik algısında kafa karışıklıklarına da sebep olmuştu. 2000 yılında kabul edilen milli güvenlik konseptinden temelde farklı olmayan belge, RF'nin dış politikasını yönlendiren ilkeler açısından 2008'de kabul edilen dış politika konsepti ile benzerlikler taşıyordu. Öte yandan belgeye daha yakından bakıldığında, Rus yönetiminin temel kaygılarından bazıları görülebiliyordu. Aynı zamanda, nispeten yeni yönler de içeren ve Rus Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan bu belge, tek parça halinde 112 maddeye sahipti. Gerek Gürcistan ile yapılan savaş, gerekse küresel ekonomik kriz sebebiyle, özensiz ve acele şekilde hazırlandığı görülen belge, “*Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi)*” adını taşıyordu (МИД РФ 2009).

Belgeye daha yakından bakıldığında, RF'nin güvenlik durumunun karmaşık ama entegre bir resmi tasvir edildiği görülebilir. Genel girişten sonra, mevcut dünya trendleri ile RF'nin ulusal çıkar ve stratejik önceliklerini tanımlayan belge, ağırlıklı olarak askeri bir yaklaşımda olan önceki dokümanlardan farklı olarak, ulusal güvenliğin klasik tanımının ötesine geçiyordu. Bu yeni strateji belgesi, RF'nin algıladığı tehdit ve meydan okumaları geniş kapsamda ele almıştı. “Milli savunma” ve “Devletin korunması” gibi

geleneksel konuların yanı sıra, “Yaşam standartlarının iyileştirilmesi”, “Ekonomik Büyüme”, “Bilim, teknoloji ve eğitim”, “Sağlık”, “Kültür”, “Ekoloji” gibi alt başlıklar da bulunmaktaydı. Sert güvenlik tehditlerine daha az dikkat edilirken, milli savunma görevleri nispeten belirsiz bir şekilde açıklanmıştı. Belge, RF’nin nükleer politikasına ilişkin daha kapsamlı bir tartışmadan kaçınırken de, yalnızca nükleer caydırıcılık ve ABD’yle olan nükleer denklik meselesine değiniyordu (МИД РФ 2009).

Bu strateji belgesi, mevcut küresel ve bölgesel güvenlik yapısının, orantısız bir şekilde NATO lehine ağırlıkta olmasından dolayı, başarısızlığa uğradığını iddia ediyordu. Belgede RF tarafından, NATO’nun doğuya doğru genişlemesine olan ve uzun süredir devam eden itirazları bir kez daha yinelenmişti. Aynı zamanda, RF’nin NATO ile sorunları tartışmaya ve var olan ilişkileri geliştirmeye hazır olduğunu, yalnızca bu işbirliğinin eşitlik ve ulusal çıkarlara saygı şartıyla gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştı. O dönemde Doğu Avrupa’ya yerleştirilmesi planlanan NATO füzeleri ve Gürcistan’la gerçekleşen savaş yüzünden, Rus yönetiminde sıklıkla Batı karşıtı söylem kullanılmıştı. Bu söylemin aksine 2009 Milli Güvenlik Strateji Belgesinde, Amerika Birleşik Devletleri bir güvenlik endişesi olarak değinilmiyordu. Bunun yerine bir dizi önde gelen devletin, askeri üstünlüğe kavuşma girişimleri, güvenliğe tehdit olarak kabul ediliyordu (МИД РФ 2009).

Ekonomi, belgede önemli bir güvenlik faktörü olarak belirgin bir yere sahipti. Rus ekonomisinin hammadde ihracatına olan bağımlılığı ve ekonomide yabancı yatırımın varlığı, bir tehdit olarak kabul edilmekteydi. Ek olarak 2008’deki küresel finans krizi, büyük ölçekli bir askeri güç kullanımının yarattığı tahribatla kıyaslanmıştı. Ekonomik olarak belirlenen temel hedef ise, RF’nin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) açısından dünyanın en büyük beş ekonomisinden biri olmasıydı. Belgede ayrıca, enerji güvenliğinin

rolü de vurgulanmaktaydı. RF'nin uluslararası konumu ve gücü, enerji rezervleriyle ilişkilendirilirken, doğal kaynaklarını pragmatik bir politikalarla kullanmasının, ülkeyi uluslararası sahnede güçlendirdiği belirtilmişti. Bu strateji belgesi, uluslararası politikanın uzun vadedeki dikkatinin, enerji rezervlerine olan erişim üzerine odaklanacağını iddia ediyordu. Belgeye göre Ortadoğu, Hazar Denizi ve Türkistan'a ek olarak, Barent Denizi ve Arktik Okyanusu'nun diğer bölgeleri, uluslararası politikayı belirleyen bölgeler olacaktı (МИД РФ 2009).

4.3.c. 2010 Askeri Doktrini

2010 Askeri Doktrini, Başkan Medvedev tarafından 5 Şubat 2010 tarihinde kabul edilmiştir. Doktrin, kendisinden önce kabul edilen 2000 Askeri Doktrinini ve 2008 Dış Politika Konseptini dikkate aldığını söyleyerek başlamıştı. Doktrin dördüncü maddesinde RF'nin, kendisinin ve müttefiklerinin çıkarlarını korumak için tüm siyasi, diplomatik, hukuki, ekonomik, çevresel, informatik ve askeri araçlardan faydalanmasını gerektirdiğini belirtiyordu. Daha çok bir dış politika konseptinde bulunan böyle bir maddenin bir askeri doktrinindeki varlığı, savaşın değişen doğasıyla ve devlet dairelerinin birlikte çalışabilme gerekliliğinin bir kabulüyle anlaşılabilirdi. Bu doktrin bir önceki yıl kabul edilen milli güvenlik konseptine benzer şekilde, RF-Gürcistan Savaşı başta olmak üzere, dünya uluslararası düzenindeki en son gelişmeleri hesaba katarak hazırlanmıştı. 2000 yılı askeri doktriniyle karşılaştırıldığında, yeni belge Rus askeri stratejisinin sosyoekonomik yönlerine ve savunmasına daha fazla dikkat ediyordu (Президент России 2010).

İkinci bölümüne dış tehditlerle başlayan belgede, NATO'nun Rus sınırlarına doğru genişlemesi ve ona küresel kazanç elde etme niyeti, sözü edilen dış tehlikelerin ilk

ögesi idi. Algılanan bir başka tehlike de, ABD'nin Doğu Avrupa'da kurmak istediği füze savunma sistemi projesiydi. Ayrıca Kuril Adaları'ndaki Japon iddiaları gibi RF'ye karşı olan bölgesel iddialar da, harici bir savaş tehlikesi olarak değerlendiriliyordu. Son olarak uluslararası terörizm, bu doktrin tarafından kabul gören dış tehditlerden biri sayılmıştı. Doktrin çatışmaları önlemek için, güvenlik konularında işbirliği ve koordinasyona büyük önem vermekteydi. Bu işbirliğinin, başta Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) olmak üzere, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini vurguluyordu. NATO'ya bu bölümde pek değinilmezken, sadece RF'nin ilişkilerini geliştirmeye çalışacağı kuruluşlar arasında kısa olarak anılacaktı (Президент России 2010).

Dokümanın üçüncü bölümünde, askeri ve ekonomik güvenliğin korunması için, ulusal savunma aygıtının ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği ile askeri-sanayi kompleksinin bu konudaki rolü özellikle vurgulanmıştı. Sonuçta, yakın dönem Rus tarihine bakıldığında, askeri aygıtın aşırı büyümesi, Sovyet deneyiminin başarısızlığındaki belirleyici nedenlerinden biri olduğu açıktır (Президент России 2010).

4.4. Dördüncü Dönem (2014-Günümüz) Belgeleri

4.4.a. 2014 Askeri Doktrini

26 Aralık 2014 tarihinde, RF'de yeni bir askeri doktrin yayımlandı. Bu doktrin, bu zaman kadar kabul edilenler içinde en sonuncusuydu. Eylül 2014'te Galler'de yapılan Zirve sonrasında NATO, yayımladığı bildiri de, Moskova'nın Ukrayna'daki eylemlerini

sert bir dille kınamıştı. O bildiriye karşılık, yaklaşık üç ay sonra bu askeri doktrini kabul edildi (NATO 2014). 2014 Askeri Doktrini, Şubat 2010’da yayınlanan son doktrininin aslında bir revizyonu sayılabılırdi. Bu yeni versiyonda, eski söylemin çoğu tekrarlanmış ve aynı temel kurallar büyük ölçüde korunmuştu. Kremlin’in nükleer caydırıcılık yaklaşımı da değişmemişti: “Rusya Federasyonu beka meselesi yaşadığı zaman, kendisine saldırıda bulunan devlete ve müttefiklerine karşı nükleer silah kullanma hakkını saklı tutar” (Madde 27). 2010’deki doktrinde olduğu gibi NATO ittifakının davranış ve niyetleri, uluslararası anlaşmaların ihlali gibi bir tehlike olarak sınıflandırılmıştı (СБ РФ 2014).

2014 yılının sonunda RF, dünyayı 2010 yılının başında gördüğünden çok daha tehlikeli görüyordu. Örnek vermek gerekirse 2010’daki doktrinde, NATO’nun “uluslararası yasaları ihlal ederek”, RF’nin sınırlarına yakın yerlerde askeri altyapısını artırma niyeti olduğundan bahsedilirken, 2014’teki doktrinde bu niyetin hâlihazırda faaliyete geçtiği yazılmaktaydı. Aynı şekilde 2010 yılında RF, bazı ülkelerin ve bölgelerin istikrarının bozulma ihtimalinden endişe duyarken, 2014 yılında bu endişelerinin gerçeğe dönüşmüş olmasından dolayı rahatsızlığını bildiriyordu. Bu sebepten dolayı bu doktrin RF’yi tehdit eden veya tehlikeye atan Batı silahlanması konusunda daha çok ayrıntıya sahipti. ABD’nin varış süresini büyük oranda azalttığı “*Ani Küresel Vuruş (Prompt Global Strike)*” füze sisteminde, ilk kez bu doktrinde bir tehdit olarak bahsediliyordu (СБ РФ 2014).

2014 Askeri Doktrini, adsız aktörlerin bilgi savaşlarıyla rejimleri devirmesine değinmekte ve RF’nin de risk altında olduğunu söylemekteydi. 2010 Askeri Doktrini, RF’nin en önemli görevini, nükleer ve diğer savaşı önleme olarak nitelendirirken, bu yeni doktrinde de, temel amaçlarını değiştirmemekte ve savaşı önlemeyi askeri politikanın esas

amacı olarak tanımlamaktaydı. Aynı şekilde NATO ve AB ile olan işbirliği söyleminde öncekiyle benzer olmakla birlikte, yeni güvenlik modellerine duyulan ihtiyacın da altı çiziliyordu (СБ РФ 2014).

Bu doktrinle açıkça görülmekteydi ki, Moskova'nın genel hedefleri ve tehdit algılamaları değişse bile, başkalarının kendisine askeri veya başka şekillerde zarar verme yolları aradığı düşüncesi değişmeyecekti. Kremlin, bu tehdit algılayışına karşılık bir uzlaşma sağlamaya yanaşmamaktaydı. Bilakis dünyaya, RF'nin bir kuşatmaya hazırlandığını, bunun için kaynak topladığını ve geri çekilmeye niyetinin olmadığını kanıtlamaya çalışıyordu. Moskova yönetimine güven vermenin zorluğu, asırlarca gelişmiş olan "her yerde tehditler olduğu" görüşünün halen sürmesinden kaynaklanmaktaydı.

4.4.b. 2015 Milli Güvenlik Stratejisi

2015 yılının son gününde Devlet Başkanı Vladimir Putin, Mayıs 2009'da onaylanan ve 2020 yılına kadar geçerli olması planlanan eski milli güvenlik stratejisini geçersiz kılarak, RF'nin yeni milli güvenlik stratejisi imzalamıştır. Bu yeni milli güvenlik stratejisi, önemli tehditleri tanımlayan ve olası çözümleri heceleyen 116 maddeden oluşuyordu. Strateji, RF'nin ulusal güvenliğini artırmak amacıyla özel tedbirlerini temel alırken, aynı zamanda bir yol haritası olarak Kremlin'in ülke içindeki ve dışındaki durumu nasıl algıladığını göstermekteydi (СБ РФ 2015).

Milli Güvenlik Stratejisi, 2014 yılında küresel siyasette meydana gelen hızlı değişiklikler sebebiyle, güncellenmesi gereken ilk belge değildi. Önceki başlıkta bahsedilen 2014 Askeri Doktrini, RF'nin silahlı korunması ve savunulmasını teşkil etmek

amacıyla, Başkan Putin tarafından imzalanmıştı. Sadece askeri güvenlik konularını kapsamayan bu strateji belgesi, 2014 Askeri Doktrininin birçok maddesini yinelese de, kolektif güvenlik sisteminin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gibi çok daha kapsamlı konular içermektedir. Bu strateji belgesi aynı zamanda, Rus milli güvenliğine yönelik dış tehditlerin belirlenmesinde, önceki doktrine göre çok daha spesifik bilgilere sahipti. Mesela, önceki doktrinde NATO'nun genişlemesine ve RF sınırlarına yaklaşmasına sadece bir maddede tehdit olarak değinilirken, bu strateji belgesinde ABD ve müttefiklerinin, RF'nin bağımsız dış politikasını engellediğini açıkça belirtmekteydi. Ayrıca Madde 17'de bu devletlerin, “anayasaya aykırı bir darbeye” destek vererek, Ukrayna toplumunu ikiye böldüğünü ve RF sınırlarına yakın çatışmalar yarattığını anlatmaktaydı (СБ РФ 2015).

Belge, önceki belgelerde olduğu gibi “Genel Hükümler” bölümüyle başlamakta ve toplamda beş bölümden oluşmaktaydı: “Modern Dünyada Rusya”, “Ulusal Çıkarlar ve Stratejik Ulusal Öncelikler”, “Ulusal Güvenliği Sağlama”, “Stratejiyi Uygulamak için Örgütsel, Yasal ve Bilgilendirici Temeller”. Belgede RF'nin, ekonomik, siyasi, askeri ve manevi potansiyelini geliştirmesi ve dış politikasının uzun soluklu hedefi olan “çok kutuplu bir dünyanın kurulması” amaçlarını gerçekleştirmesi için, sağlam bir temele sahip olduğu vurgulanmaktaydı. Bununla birlikte Batılı devletlerin, RF ile ortaklığa karşı çıktığı ve de uluslararası sistemi istikrarsızlaştırdıkları iddia edilmekteydi. Bu strateji belgesine göre, RF'nin iç ve dış politikalarının yönetimine, uluslararası ilişkilerde üstünlüğünü korumak isteyen ABD ve müttefikleri tarafından meydan okunmaktaydı. 2015 Milli Güvenlik Strateji Belgesi, ABD, NATO ve Batı eleştirisi yaparken, aynı zamanda da onları, Avrasya'da “nifak yuvaları” yaratmakla ve RF'nin ulusal çıkarlarını baltalamakla suçlamaktaydı (СБ РФ 2015).

2015 Milli Güvenlik Stratejisi, dış politika meseleleri üzerine yoğunlaşmış gözükse de, aslında belgenin önemli bir kısmında ulusal güvenlik konusundaki yerel problemlerden bahsetmekteydi. Dördüncü ve en uzun bölüm olan “Ulusal Güvenliği Sağlama” bölümü, bu problemler üstünde durmuştu. Stratejinin üçte ikisini kaplayan bu bölümde, dokuz stratejik ulusal öncelik ele alınmaktaydı: “Ulusal Savunma”, “Devlet ve Kamu Güvenliği”, “Rus Vatandaşlarının Yaşam Kalitesini Yükseltme”, “Ekonomik Büyüme”, “Bilim, Teknoloji ve Eğitim”, “Halk Sağlığı”, “Kültür”, Ekoloji ve Doğal Kaynakların Akılcı Kullanımı”, “Stratejik İstikrar ve Ortaklık”. Bu dokuz ulusal öncelikte, demografik sorunlar, yoksulluk, kötü sağlık hizmetleri, uyuşturucu bağımlılığı ve alkolizm, ekonomik rekabet gücünün olmaması, terörizm, radikalizm, organize suçlar, yolsuzluk ve salgın hastalıklar gibi ulusal güvenlik tehditleri tanımlanmaktadır. Sonuç olarak bu belge, RF’nin ulusal güvenliğinin, ülke kalkınmasının temelini oluşturan ekonomik büyümeye bağlı olduğu fikrini ortaya koyuyordu (СБ РФ 2015).

4.4.c. 2016 Dış Politika Konsepti

Başkan Putin tarafından kabul edilen son dış politika konsepti, 1 Aralık 2016 tarihinde yayımlanmıştır. Yayımlanan bu konsept, öncüllerine göre belirgin farklılıklara sahipti. Örneğin daha eski bir belgede, Ukrayna, BDT içindeki RF’nin öncelikli ortağı olarak geçiyordu. O dönemde Kiev ile olan ilişkilerin geliştirilmesi ve işbirliğinin derinleştirilmesi gerekiyordu. Fakat 2013 Kasım’ında başlayan Euromaidan Devrimi ve 2014 Mart’ın gerçekleşen Kırım’ın işgaliyle birlikte, Kremlin ile Batı arasındaki ilişkiler derin bir krize girdi (МИД РФ 2013; МИД РФ 2016).

RF'nin dış politika konusunda yayınladığı metinler içerik olarak birbirleriyle benzerlikler içerse de, metinlere yakından bakıldığında, ciddi aksan farklılıkları görülmekteydi. 2016'daki bu konseptin terörle mücadele bölümüne bakıldığında, daha önce terör listesine eklenen Irak Şam İslam Devleti'nin adı ilk kez anıldığı görülüyordu. IŞİD hakkında, “Kendi ülkelerini kurmak ve Atlantik kıyılarından Pakistan’a kadar olan topraklarda, nüfuzlarını pekiştirmek için benzeri görülmemiş gaddarlıklar yapmaktadırlar” yazılmaktaydı. Aynı şekilde Suriye de, ilk kez bir dış politika konseptine girmişti. Metinde, “Rusya, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin birliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü destekliyor” denilmekte ve 2012'deki Cenevre Konferansı'nın hükümlerine dayanarak, Suriye ihtilafının üstesinden gelmek için uluslararası diplomatik sürecin devam ettirilmesinde ısrar edilmekteydi (МИД РФ 2016).

Post-Sovyet ülkelerinde mevcut olan çatışmalar, ayrı maddelerde ele alınmıştı. Konseptte göre RF, Karabağ, Transdinyester, Ukrayna'nın doğusu gibi çatışma bölgelerinde, arabulucu rolü üstlenmeye hazır. Yine konseptte göre RF, istikrarla ilgilenirken, çatışmalar yüzünden kaynakların yitirilmesini istememekteydi. Fakat bu koşullar altında RF'nin durumu tek başına değiştiremeyeceği de açıktı (МИД РФ 2016).

RF'nin Batı ile olan ilişkiler daha fazla bozulsada, hala ipler kopmamıştı. Bir taraftan, “Batı'nın mevkisini koruma arzusunun” ve NATO'nun doğuya genişlemesinin, uluslararası istikrarsızlığın temel kaynağı olduğu söylenirken, diğer taraftan AB ülkeleriyle vize rejiminin kalkmasının, “işbirliğini güçlendirmek için, güçlü bir itici güç” olacağından bahsedilmekteydi. Bununla birlikte, Moskova ile Washington arasındaki ilişkiler bağlamında, üslupta da değişimler yaşanmıştı. Metinde bu gibi sert üsluplu ifadeler mevcuttu:

RF, ABD'nin uluslararası yasalara aykırı olarak, kendi toprakları dışındaki hareketlerini kabul etmemektedir” ve “RF, ulusal savunmasını güçlendirmek ve asimetrik önlemleri benimsemek de dâhil olmak üzere, düşmanca eylemlere karşı sert bir tepki verme hakkını saklı tutar (МИД РФ 2016).

RF'nin, Avrupa'daki Amerikan füze savunma sistemine verdiği yeni yanıt da, bir o kadar sert olmuştu. Belgede, “Bir devletin, füze savunma sistemini sınırsız biçimde genişletmesi, stratejik istikrarı ve uluslararası güvenliği baltalıyor” yazmaktaydı. Bilindiği gibi 2014'teki Kırım'ın işgalinden sonra, NATO ile RF arasındaki temaslar dondurulmuştu. 2016'da NATO, RF'ye misilleme olarak birliklerini Baltık Devletleri'ne yerleştirdi. RF'nin yeni konseptinde de, Baltık Ülkeleri dâhil olmak üzere, İskandinav ülkeleriyle olan işbirliği, bu sebepten dolayı ayrı bir bölgesel yönden ele alınmıştı. Ayrıca bu belgede, NATO bloğunun parçası olmayan AB ülkelerinden övgüyle bahsediyordu (МИД РФ 2016).

BÖLÜM V

2008 SONRASI ASKERİ MÜDAHALELER

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte büyük bir alan hâkimiyeti kaybeden Moskova yönetimi, 1990'lı yıllarda aleyhine oluşan gelişmeleri dondurmaya tercih etmişti. Vladimir Putin'in 2000 yılında başkan olmasıyla, RF siyasi ve ekonomik istikrarını sağlamaya başlamıştı. Bu siyasi ve ekonomik güç artışıyla birlikte RF, dondurmuş olduğu çatışma alanlarını kasten çözerek, statükoyu kendi lehine bozmaya karar verdi. RF'nin bu agresif tutumunu daha iyi anlamak için, neorealizme ve farklı anlatımlarına bakmak faydalı olacaktır.

Birinci bölümde bahsedildiği gibi neorealist teoriyi, beş temel varsayımla özetlemek mümkündür: uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletlerin uluslararası sistemdeki en önemli aktör olması, devletlerin birbirlerinin niyetleri hakkında hiçbir zaman emin olmayışı, devletlerin birincil hedefinin hayatta kalma oluşu, devletlerin rasyonelliği (Griffiths ve O'Callaghan 2007, 57; Dunne, Kurki ve Smith 2013, 79). Defansif realistlere göre uluslararası yapı, devletlerin ek güç artışları aramaya pek isteksiz olmalarını sağlamaktadır. Gücünü arttırmaktansa onu muhafaza etmek, devletlerin ana hedefidir. Bununla birlikte ofansif realistler, büyük güçlerin genişleme politikası izlediğini söylerler. Onlara göre statüko yanlısı güçler, uluslararası sistemde nadiren bulunmaktadır. Çünkü uluslararası sistem devletleri, rakiplerinin aleyhine güç kazanmak amacıyla fırsat aramalarına teşvik eder (Mearsheimer 2001, 21). Buna rağmen, büyük güçler akılsız bir saldırgan değildirler. Aksine, büyük güçler saldırgan eylemlere

geçmeden önce, güç dengesini ve diğer devletlerin hareketlerine nasıl tepki vereceğini dikkatle düşünürler. Bununla birlikte, büyük güçler genişleme politikaları izlerler. Ofansif realistler, büyük güçlerin çıkarına hizmet ettiği durumda, düşmanlarına karşı savaş başlatmakta tereddüt etmeyeceklerini söylerler (Mearsheimer 2001, 37). Mearsheimer'a göre hegemon, "sistemdeki diğer tüm devletlere hükmeden güçlü bir devlet" olarak tanımlanmaktadır (Mearsheimer 2001, 40). Küresel hegemonya elde etmenin imkânsızlığından dolayı Mearsheimer, büyük bir güç için umut edebilecek en iyi sonucun, bölgesel bir hegemon olmak ve yakındaki başka bir bölgeye etki etmek olduğunu söyler (Mearsheimer 2001, 41).

Ofansif realizm teorisi, askeri çatışmalara ve toprak genişlemesine odaklandığından, belirli zaman dilimine ve yalnızca belirli bölgelere uygulanabilmektedir. Bu açıdan RF ve kırılğan Post-Sovyet coğrafyası, iki sebepten dolayı bu teori için vaka çalışması görevi görebilir. İlk olarak, eski Sovyet ülkelerindeki güvenlik dinamikleri, büyük güçler arasındaki yoğun rekabete dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının ardından, ABD ve Çin gibi büyük güçler, Türkistan'da ve diğer eski Sovyet ülkelerinde, enerji kaynakları ve nüfuz için RF'yle mücadele etmektedirler (Karagiannis 2013, 76). İkinci olarak ise, Putin yönetimindeki RF, eski Sovyet coğrafyasında yeni bir statüko kurmayı hedeflemektedir. 1999'da Çeçenistan'ın ikinci kez işgali, 2003 yılında Kırgızistan'da bir Rus askeri üssünün kurulması, RF'nin sekiz yıl öncesinde askıya aldığı Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması'ndan (AKKA) 2015 yılında tamamen çekilmesi (Hille 2015) ve savunma bütçesinde sahip olduğu önemli artışlar, RF'nin bölgesel statükoyu değiştirmeye çalıştığını kanıtlayan gelişmelerdir. Bu bağlamda RF, Mearsheimer'ın bahsettiği, agresif bir döneme giren büyük bir güç tanımına uymaktadır (Mearsheimer 2001, 37). Rakiplerine karşılık belirgin

bir güç kazanmaya başlayan bu büyük güç, kapasitesi bunu yapmaya yettiği için, daha saldırgan davranmaya başlamıştır. Bu sebepten dolayı ofansif realizm, RF'nin özellikle 2000'li yıllarda artırdığı saldırgan tutumunu anlamada faydalı bir teorik yaklaşım olabilir (Karagiannis 2013, 77).

RF'nin, özellikle Putin yönetiminde, realist bir güvenlik ve dış politika yönelimi olduğu, son on yılda gerçekleşen RF kaynaklı üç vaka üzerinden anlatılmaya çalışılacaktır. Bu yönelim de, RF'nin bu üç vakada bulunmasının politik, jeopolitik ve ekonomik sebepleri üzerinden anlatılacaktır.

5.1. 2008 Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı

Rusya Federasyonu-Gürcistan ilişkileri, Moskova ile Batı arasındaki sert anlaşmazlıklar üzerine inşa edildi. Özellikle NATO'nun genişlemesi, Kosova konusundaki tartışmalar, Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) geleceği ve çok kutuplu dünya gibi konular, var olan anlaşmazlıkların birkaçıydı. Diğer bir deyişle küresel politikada gerçekleşmiş ve gerçekleşecek birçok mesele, RF ile Batılı devletler arasında ciddi karşıtlıklar içermekteydi. Rus-Gürcü ilişkileri, eski yöneten ile eski yönetilen arasındaki ilişkinin, karakteristik görünüm farklılıklarıyla tanımlanmaktaydı. Ulusal güvenlik, mevcut Rus-Gürcü ilişkilerinde büyük bir engeli teşkil etmekteydi. Gürcistan, geleceğini ve güvenlik garantisini Avrupa'ya ve Avrupa-Atlantik entegrasyonu olan NATO'nun genişlemesine bağlarken, Moskova yönetimi bu politikaları, RF'nin ulusal çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görüyordu (Пхаладзе 2011, 14).

5.1.a. Tarihsel Gelişim

Güney Osetya çatışmasını daha iyi anlamak için, kısa bir tarihsel genel bakış gerekmektedir. Güney Osetya, Kafkas Dağlarının güney tarafında yaklaşık 3900 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Kuzey sınırı dağlarla Kuzey Osetya'dan ayrılırken, güneyi Gürcistan'ın ortasından geçen Kura Nehri'ne kadar uzanır. 1989 Sovyet nüfus sayımına göre, bölgede 98.000 kişi yaşarken, nüfusun yaklaşık üçte ikisini Osetler oluşturuyordu. Osetlerin çoğu Ortodoks Hristiyan olmalarına rağmen, az sayıda Müslüman azınlık da bulunmaktadır. Modern Güney Osetya, Çarlık Rusyası tarafından 1801 yılında ilhak edilmiştir. 1922 yılında Güney Osetya Özerk Bölgesi, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak ilan edilmiştir (Zürcher 2009; Karagiannis 2013, 77).

ABD'nin enerji çıkarları için stratejik olarak önemli hale gelen Güney Kafkas, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, hem Clinton hem de Bush yönetimlerinin dikkatini çekmişti. Hazar enerji kaynaklarının mevcudiyeti, dünyanın petrol ve doğal gaz ihtiyacının arttığı bir zamanda ortaya çıkmıştı. Yakın dönemlerdeki savaşlar yüzünden, Basra Körfezi ülkelerinin güvenilirliğinin sorgulanması, enerji güvenliğini sağlamak için Batılı hükümetlerde, arzın çeşitlendirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştı (Karagiannis 2013, 80).

Fakat enerji güvenliği, ABD'nin Güney Kafkas'a olan ilgisini bir noktaya kadar açıklamaktadır. Jeopolitik çıkarlar da, ABD'nin Güney Kafkas cumhuriyetleri üzerindeki politikalarında, önemli bir rol oynamıştır. 1992 Mart'ında basına sızdırılan bir Pentagon raporu, ABD'nin soğuk savaş sonrası dönemdeki siyasi ve askeri misyonunun, Batı

Avrupa, Asya ya da eski Sovyet coğrafyasında ortaya çıkacak rakip bir süper gücün, yükselişini önlemek olacağını yazıyordu. Bu sebepten dolayı, RF tarafından “*Yakın Çevre (ближнее зарубежье)*” olarak tanımlanan eski Sovyet cumhuriyetleri, RF ile ABD arasında bir rekabet alanı haline gelmiştir (Tyler 1992).

Gürcüler ve Osetler arasındaki gerilim, Kasım 1988’de Tiflis yönetimi tarafından, Gürcü dilini teşvik etmek için alınan tedbirlerle kendini göstermeye başladı. Buna karşılık ulusal bir örgüt olan Güney Osetya Halk Meclisi (Ademon Nykhas), RF’nin bir parçası olan Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti ile birleşmeye yönelik kampanya başlattı (Zürcher 2009). İki taraf arasındaki çatışma Ocak 1991 başlarında patlak verdi ve yaklaşık bir ay sürdü. Gürcü ve Güney Oset kuvvetleri arasında meydana gelen bu çatışma, Haziran 1992’de Gürcistan, Güney Osetya ve RF barış güçlerinin konuşlandırılmasına ilişkin bir anlaşmaya varılana kadar devam etti (Birch 1999, 502-506). Gürcistan’ın ikinci Başkanı olan Eduard Şevardnadze, ayrılıkçı cumhuriyetle müzakerelere uzunca bir süre devam etmesine rağmen, başarı sağlayamadı. Gürcistan devletinin toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmeye kararlı olmasına rağmen, bu yetenekli eski diplomat, Güney Osetya’da askeri bir seçenek kullanmayı reddetti. Sonuç olarak Güney Osetya sorunu dondurulmuş bir çatışma haline geldi (Cornell 2005, 157).

2003’teki Gül Devrimi Şevardnadze’yi devirirken, Batı yanlısı bir dış politikayı izlemek niyetini açıkça ilan eden Mihail Saakaşvili yönetime geçti. Kremlin, Saakaşvili’nin Gürcistan’ın bütünlüğünü restore etme konusundaki kararlılığını hafife alıyordu. Mayıs 2004’te Saakaşvili, Acara’nın otokratik yönetici Aslan Abaşidze’yi istifaya zorladı ve özerk cumhuriyeti Gürcistan’a yeniden entegre etti. 2004 yılında Başkan Saakaşvili, Güney Osetya’yı yeniden merkezi kontrol altına alma vaadini gerçekleştirmeye çalışırken, Gürcü ve Oset kuvvetler arasında küçük ölçekli bir savaş

meydana geldi. Acara'daki gibi otoriteyi kansız bir şekilde sağlayamayacağını gören Gürcü yönetimi, stratejisini değiştirmek zorunda kaldı (Ibrahimov 2010, 337-338). Gürcü ve Güney Oset yönetimleri arasındaki ilişkiler, Moskova ile Tiflis arasındaki gerginliğin artmasına sebep oldu. Mart 2006'da Moskova, Gürcistan şarabının ithalatını yasaklamış ve 2007 başında Gürcü vatandaşlarını sınır dışı etmeye başlamıştı. Bu iki hamle de Gürcistan'ı NATO'ya yakınlaştıran ABD yanlısı politikasını terk etmesi için, Saakaşvili'ye yapılan baskıdan başka bir şey değildi (Newnham 2015, 162-167).

Nisan 2008 sonlarında bir Rus savaş uçağı, Abhazya üzerinden uçan Gürcü insansız bir hava aracını vurdu. Temmuz ayının sonlarına doğru da RF, *Kavkaz 2008* adlı askeri tatbikatını Gürcistan sınırında yaptı (Batashvili 2014). Ağustos ayının ilk haftasında, ateşkes hattındaki olayların tetiklenmesi, Güney Osetya sivillerinin, RF'ye tahliye edilmesine yol açtı. 8 Ağustos 2008 sabahı yoğun bir topçu ve roket ateşinden sonra, Gürcü kuvvetleri Güney Osetya'nın "başkenti" Tskhinvali'ye karşı bir saldırı başlattı. Yerel güçler görünüşte geri çekilmek zorunda kalsalar da, Moskova'nın cevabı yaklaşık 12 saat sonra sert bir şekilde alındı. Rus askerleri Kafkas Dağlarını aşarak, Gürcü birlikleriyle savaşmaya başladı. 9 Ağustos'ta Rus ordusu Abhaz müttefikleriyle birlikte, Gürcü birliklerinin Abhazya'da tuttuğu Kodori Vadisi'nde ikinci bir cephe açtı. Kısa süre sonra, Rus birlikleri Gürcistan'ın batısına girdi ve Poti limanını işgal etti (Cheterian 2009, 159). Savaş, Kremlin'in askeri operasyonları sona erdirdiğini ilan ettiği 12 Ağustos'a kadar devam etti (Sputnik 2008). Fakat ertesi gün Rus birlikleri, 22 Ağustos'ta çekilecekleri Gori kentine girdiler (Civil Georgia 2008a). Sonuç olarak 26 Ağustos'ta Başkan Medvedev, Abhazya ve Güney Osetya bağımsızlıklarını tanıdı (The Guardian 2008). RF'nin bu küçük zaferi, Rus siyasilere ve uzmanları arasında büyük bir coşkuyla karşılanmıştı. Askeri ve Politik Çalışmalar Merkezi Başkanı Mikhail Aleksandrov, RF'nin

bu başarısını, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların son taarruzu olan Kursk Muharabesine benzetmişti. Ona göre bu savaşla birlikte RF, dünya politikasında yeniden söz sahibi olurken, Batılı devletler buna karşı koyacak güç bulamamışlardı. Ayrıca Batıya karşı mücadelede, sıranın Ukrayna geleceğini de eklemişti (Александров, Михаил 2008).

5.1.b. Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı'nın Sebepleri ve Sonuçları

Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'a olan müdahalesini anlamak için, ilk olarak politik sebeplere bakmak gerekmektedir. 1999 yılında NATO tarafından Kosova'ya yapılan askeri müdahaleden beri, Moskova'nın Kosova'nın geleceği üzerindeki endişeleri hep yok sayıldı (РИА Новости 2008). Tüm itirazlara rağmen, Şubat 2008'de, Kosova Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmişti. Bağımsızlık ilanından kısa bir süre sonra, ABD ve diğer Batılı devletler, bu bağımsızlığı kısa sürede tanımıştı. ABD, Kosova meselesinin bir *sui generis*, yani nevi şahsına münhasır bir vaka olduğunu iddia etti (Tuathail 2008, 697). Bu sebepten dolayı da bu durum, mevcut ve potansiyel kırılgan bölgelere emsal teşkil etmeyecekti. Fakat Kosova'nın Batılı ülkeler arasında tanınması, Gürcistan'a yapılan müdahalenin yolunu açtı. Güney Osetya'nın RF tarafından işgaliyle birlikte Rus yönetimi, Kosova'nın durumu ile Güney Osetya ve Abhazya gibi tanınmayan devletler arasında bağlantı kurdu (Лента.Ру 2008). Aslında Moskova'nın, Kosova'nın Batılı ülkeler tarafından tanınmasıyla birlikte, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanımak için eline bir fırsat geçmişti. 2008 yılının başından itibaren, RF'nin Gürcistan'a olan baskısı gittikçe artmaktaydı. Rus yönetimi Çekya'ya ve Polonya'ya kurulması hedeflenen anti-balistik füzelere olduğu gibi, Gürcistan'la Ukrayna'nın NATO'ya üye

olma planlarına da karşı çıkıyordu. Ancak Batılı devletler, açıkça ifade edilen Rus tehditlerini genel itibariyle göz ardı etti (Кушнирук 2008).

Kosova'nın bağımsızlığının tanınmasına ve Doğu Avrupa'ya füze yerleştirme planına rövanş olmasının dışında, RF'nin Gürcistan'ı işgalinin temel sebeplerinden biri de, 2003 yılındaki “renkli” bir devrimle Gürcistan'ın başına Batı yanlısı bir yönetimin gelmiş olmasıydı. 2003'teki “Gül Devrimi”, NATO'nun ve AB'nin doğu kesiminin ötesine geçen bölgede, politik bir değişimi sağladı. Bu Gürcü örneği, bir yıl sonra Ukrayna'da Batı yanlısı yönetimi getirecek devrimi de tetiklemişti. RF ve diğer Sovyet sonrası devletlerdeki yönetim kadroları bu devrimleri, sözel karşı çıkma ve pratik önlemlerle kendi ülkelerinde engellemeye çalışmışlardı. Onlara göre bu devrimler, eski Sovyet coğrafyasındaki “istikrarı” baltalamak için, Batı tarafından hazırlanmış bir komplonun parçasıydı (Fawn 2012). Güney Osetya'nın işgali, başından beri NATO'nun soğuk savaş sonrası dönemdeki rolüyle alakalıydı. Böylelikle NATO'nun genişleme konusu, RF'de dış politika gündeminin egemen konusu haline geldi. Özellikle Rus siyasi yönetimindeki elitler, NATO'nun genişlemesini RF'ye karşı düzenlenen kuşatmanın bir davranışı olarak algılamışlardı (Маркедонов 2016). 2008 yılının Nisan ayında Bükreş'te yapılan NATO Zirvesi'nden çıkan kararlar, Gürcistan ve Ukrayna'yı üyeliğe bir adım daha yaklaştırmıştı. Üyelik görüşmelerinin, Aralık 2008'deki zirveye ertelenmiş olmasından dolayı biraz hayal kırıklığına uğramış olsalar da, Gürcü yetkililerin çoğu, ülkenin er ya da geç NATO üyeliğine gireceklerine inanıyorlardı. Bu zirveden birkaç gün sonra Başkan Saakaşvili, devlet kanalı Rustavi 2'ye verdiği röportajda şunları demişti: “Kısacası bu zirve, NATO üyesi olacağımızı bize siyasi ve yasal olarak garanti verdi. Son 15 yılda hiç bir ülke, bu tür bir garanti almadı” (Civil Georgia 2008b; Коммерсант.Ру 2008).

İkinci olarak jeopolitik sebepler, RF'nin Kafkas'taki agresifliğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Çünkü son iki yüz yılda önce Napolyon Fransa'sı, sonra ise Hitler Almanyası tarafından saldırıya uğrayan Moskova yönetiminin, Batı yönüne karşı askeri tehdit algısı artmıştı. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla NATO'ya karşı devam eden bu tehdit algısı, Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonraki ilk yıllarda biraz azalsa da, NATO'nun varlığını sürdürmesi ve Batılı ülkelerin politikaları sebebiyle, yeniden Soğuk Savaş yılları seviyelerine dönmüştü. Bunlara ek olarak, 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin kendine savaştık taraf bulmasına rağmen, RF'yi hala başlıca rakip olarak görmesi, ABD'nin dış politikasında uluslararası sorunların çözümü için öncelikle askeri güce başvurması, Doğu Avrupa ve Baltık devletlerinin NATO'ya katılımı, Ukrayna ve Gürcistan'ın da bu birliğe katılma olasılığının ortaya çıkması gibi sebeplerden dolayı, RF'nin yeni yüzyıldaki dış politikası gün geçtikçe agresifleşmişti (Красная звезда 2008).

RF'nin jeopolitik stratejisini anlamak için, tarihine ve coğrafyasına bakmak yeterlidir. Böylece Güney Osetya'ya karşı olan Rus askeri müdahalesinin, NATO'nun Gürcistan'a muhtemel genişlemesine karşı verilmiş bir tepki olduğu anlaşılabilir. Yukarıda da değinildiği gibi Moskova, yüzyıllardır Batı tarafından saldırılara uğramıştır. Bu durum da Rus liderlerinin, ülkenin “kalpgâhının” çevresine, tampon bölgeler kurmalarına yol açmıştı. Bu açıdan RF'nin Güney Kafkas'taki çıkarları, politik olduğu kadar jeopolitik tehdit algısından kaynaklanmaktaydı. Buna ek olarak Kuzey Kafkas'taki yerli halkın, gerek dinsel gerekse etnik olarak Güney Kafkas'taki bazı etnik gruplarla yakından bağlantılı olması, RF'nin bu bölgeye olan ilgisinin başka bir sebebi olmuştur. Örnek vermek gerekirse doksanlı yılların başında Güney Osetya'daki çatışmalarda, yüzlerce Kuzey Osetya gönüllüsü Gürcü birliklerine karşı savaşmış ve “Güney Osetya'daki kardeşleri” için bağışlar toplamıştı (Zürcher 2009).

Buna ek olarak da Güney Kafkas, RF'yi Türkiye ve Ortadoğu ülkelerine bağlayan bir kara köprüsü görevi görür. Jeopolitik açıdan önemli bir konuma sahip oluşunun bir diğer sebebi de budur. Bu nedenle, RF'nin güvenliği Güney Kafkas'taki gücüne bağlıdır. Gürcistan'ın, RF, İran ve Türkiye gibi üç büyük devlet arasında bir tampon devlet olması, Moskova'nın bu ülkeye olan ilgisini yüksek tutmuştur. Yani RF'nin Güney Kafkas bölgesini kontrol altına alması, Gürcistan'ı kontrol altına almasından geçmektedir. Tüm bunlara ek olarak Gürcistan, eski Sovyet ülkeleri arasında açık denize açılabilen birkaç ülkeden biridir. Bu da Gürcistan'la işbirliği yapmadan, Batılı devletlerin zengin enerji kaynaklarının bulunduğu Hazar Denizi ve Türkistan'a girmesinin pek mümkün olmadığı anlamına gelmektedir (Sustar 2008).

RF, işgal ettiği Abhazya'nın Oçamçıra şehrinde bir deniz üssü kurarak ve Karadeniz kıyı şeridini Abhazya'yı kapsayacak şekilde genişleterek, Karadeniz'deki nüfuzunu önemli ölçüde artırmış oldu. Kırım'ın işgalinden önce de, Sivastopol'u 2042 yılına kadar Ukrayna'dan kiralayan RF, kendi topraklarındaki Novorossisk ve Abhazya'daki Oçamçıra deniz üssüyle, neredeyse Karadeniz'in tüm doğu kıyısına hakim olmuştur. RF'nin Oçamçıra'da deniz, Abhazya'nın baş şehri Sohum'da da kara üssü sahibi olmasıyla, "büyük bir jeopolitik zafer" elde ettiği uzmanlar tarafından söylenmektedir. Sonuç olarak RF'nin Gürcistan'a müdahalesi, Moskova'nın yalnızca Kafkas üzerindeki etkinliğini artırmamış, aynı zamanda kara ve deniz varlığını artırarak, jeopolitik bir kazanım elde etmesine sebep olmuştur (German 2012, 1656).

Üçüncü olarak ise, RF'nin Gürcistan'a olan saldırısını anlamak için, ekonomik sebepleri bilmek gerekmektedir. Rus bakış açısından Güney Kafkas, ekonomik açıdan büyük öneme sahip bir bölgedir. Ekonomik çıkarların korunması ve özellikle Azerbaycan'daki petrol endüstrisinin kontrolü, Soğuk Savaş sonrası Moskova'da büyük

bir ilgi kaynağı yaratmıştır. Bağımsızlıktan sonra Azerbaycan petrolünün Rus toprakları üzerinden taşınması, Moskova'nın büyük miktarda gelir elde etmesi için bir fırsat yaratabilirdi. Özellikle 1990'lı yıllarda RF'nin ekonomik zorlukları göz önüne alındığında, böyle bir mesele kısa sürede bir ulusal güvenlik konusu haline gelmiştir. Moskova, kendi toprakları dışında yapılan bu tür enerji ihracatlarının, RF'nin Avrupa pazarlarında artmış olan petrol ve doğalgaz ihracatı kabiliyeti üzerinde, olumsuz bir etki yaratabileceğinden endişe duydu. Kremlin, ülke gelirinin büyük bir kısmının petrol ve gaz ihracatına bağlı olmasından dolayı, pazar payını düşürme ihtimalini göze alamadı. Bu nedenle Moskova, Azerbaycan petrolünü kendi kontrolündeki Bakü-Novorossisk boru hattı vasıtasıyla taşınması için 1990'lı yıllarda mücadele etti. Yalnız 2005 yılında Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattının (BTC) inşası, bu konudaki Rus emellerine son verdi (Karagiannis 2013, 84).

RF'nin artan agresif dış politikaları, Gürcistan'ı Azerbaycan'ın enerji kaynakları için bir ulaşım koridoru olma rolünde zorlaştırıyordu. 2008'de Rus-Gürcü Savaşı, bu durumu daha da şiddetlendirdi. Daha spesifik örnek vermek gerekirse, RF Ağustos savaşı sırasında Gürcistan'dan geçen boru hatlarını bombaladı. Üstelik Gürcistan ile savaşa girme sebebi olan Güney Osetya'dan yüzlerce kilometre uzakta olmasına rağmen. Bu durum doğal olarak enerji güvenliği konularını yeniden gündeme getirirken, Gürcistan'ın enerji alanında bir geçiş koridoru olma güvenilirliğinin sorgulanmasına sebep oldu. Moskova'nın bu boru hatları üzerindeki kontrolünü kurmaya çalışmasına rağmen, neyse ki sonraki yıllarda güven yeniden tesis edildi (Панара 2011, 63).

Uzmanlara göre BTC petrol boru hattının inşası, RF'nin çıkarlarına büyük oranda zarar vermiştir. Batılı devletler yüzünden Azerbaycan petrolünün RF topraklarından değil de, alternatif güzergâhlardan geçmesi sebebiyle, Moskova yönetimi Azerbaycan

petrolünün çıkarılması ve taşınması sürecine etki etme olanağını kaybetti. Bu sebepten dolayıdır ki RF ve stratejik ortağı olarak Ermenistan, Avrupa-Kafkas-Asya yönlü enerji koridoruna her zaman karşı olmuşlardır (Papava ve Ismailov 2008, 291).

Gürcistan'la yapılan savaş öncesinde, RF'nin "süper güç" statüsünü yeniden tesis etmek için, Ukrayna'yla ihtilaf üzerinden yürütmeye çalıştığı enerji stratejisi, Avrupalı devletlerin petrol ve gaz arz kaynaklarını çeşitlendirilmesi sürecinde daha aktif katılım sağlamasına sebep olmuştur (Monaghan 2007). Avrupalı devletlerin boru hattı inşaat projelerine daha aktif katılımıyla, Avrupa Birliği'nin (AB) Kremlin'in "iyi niyetine" olan bağımlılığı azalırken, AB'nin enerji kaynaklarını ülkelerine tedarik etme sürecinde, RF'nin kendi çıkarını dikte etme ihtimali de düşmüştür. Gerek petrol ve doğalgaz boru hatları, gerekse demiryolu hattı projeleriyle, Kafkas'ta önemli bir yere sahip olan Gürcistan, RF'nin ekonomik çıkarlarına zarar vermektedir (Pamir 2007).

Sonuç olarak, 2008 RF-Gürcistan Savaşı'nın bir ayağını da, RF'nin ekonomik çıkarları oluşturmuştur. Aynı şekilde savaşın çıkmasını da, RF'nin ekonomik açıdan artırılmış gücü tetiklemiştir. 11 Eylül saldırılarıyla başlayan Ortadoğu'daki istikrarsızlık, 2000'li yıllarda Brent petrol fiyatını \$140'a kadar yükselmişti (CNN Money 2008). Böylelikle milyarlarca dolar Rus ekonomisine akarken, yüksek petrol fiyatlarıyla Moskova'nın AB devletleri üzerindeki gücü de artmaya başlamıştır. Petro-dolardan güç alan Kremlin de, Avrupa devletlerinin enerji bağımlılığını bilerek ve ABD seçim arifesinden yararlanarak, Gürcistan ile silahlı bir çatışma başlatmıştır.

5.2. 2014 Rusya Federasyonu-Ukrayna Savaşı

Ukrayna, başta ABD olmak üzere tüm Batı ülkelerinin çıkarları açısından, önemli bir konuma sahiptir. Her şeyden önce Ukrayna krizi, Batı gözünde sadece tek seferlik bir kriz değildir. Batılı kimi uzmanlara göre bu kriz, Vladimir Putin'in Rus irredantizmi için işleme koyduğu, daha büyük bir politikanın bir parçasıydı. 2008'de Gürcistan'dan başlayıp, sonra 2014'te Kırım ve Donetsk ile Lugansk'ın bulunduğu Donbas'ta devam eden Rus askeri müdahaleleri, bir açıdan ortak bir öneme sahiptir. Bu politikada atılan her adım, Batılı devletlerin tepkisini test etmeyi amaçlamıştır. Bu sebepten dolayı Batılı devletler, RF'nin Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşı durduracak veya en azından karmaşık hale getirecek hiçbir şey yapmazsa, RF'nin saldırganlığı batıya doğru daha da ilerleyebilir ve hatta bu sefer NATO alanına girilebilir. Öncelikli olarak NATO üyesi Baltık ülkeleri hedefleyen, İttifakın zayıflaması durumunda, Polonya ve Romanya'ya da uzak gelecekte Rus müdahaleleri görülebilir (Michta 2015).

5.2.a. Tarihsel Gelişim

Kırım'ın işgalini ve Donbas'ta devam eden çatışma durumunu anlatmadan önce, bölgelerin geçmişine bakılması faydalıdır. Holodomor Kırımı, Alman işgali, Kırım Türkleri Sürgünü gibi birçok trajedinin yaşandığı bu iki bölge, günümüzde de işgalin ve sıcak çatışmanın sürdüğü bölgelerdir. İpekyolu üzerinde olan Kırım yarımadasının önemi Orta Çağ'a kadar dayanmaktadır. Uzun yıllar Türk egemenliğinde kalan Kırım, 1783 yılında Rus hâkimiyetine geçti (Руниверс 2015). 1944 Kırım Türk Sürgünü ile tamamıyla

Ruslaştırılan Kırım, Pereyaslav Antlaşması'nın üç yüzüncü yıldönümü sebebiyle, 1954 yılında Ukrayna SSC'sine bağlandı (ICC 2005). Aynı şekilde, 18. yüzyılda Rus İmparatorluğu'na katılan Donbass, 1897 yılı itibariyle 28% oranında Rus nüfusa sahipti (Kuromiya 2003, 41). 1932-32 yıllarında suni olarak yaratılan Holodomor Kıtılığı ve Nazi işgaliyle, yüzyıldan fazladır süren Ruslaştırma politika hız kazandırmıştı. 1989'daki nüfus sayımında, bu oranın 45%'e kadar çıktığı görülmüştü (Doyle 2010, 287).

1991'de bağımsızlığını kazanan Ukrayna, güvenlik ve dış politikası için kritik önem taşıyan konularda, Amerika Birleşik Devletler için iyi bir ortak oldu. Örneğin 1990'ların başında Ukrayna, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra miras aldığı nükleer cephaneliğinden vazgeçti. 1990'ların sonlarında Kiev yönetimi, nükleer silahların yayılmasını önleme politikasını, Washington'la uyumlu hale getirme kararı aldı. Ayrıca Ukrayna hükümeti, bütün yüksek düzeyde zenginleştirilmiş uranyumunu konsolide etmeyi ve güvenli depolama alanına taşımayı kabul etti (Pifer 2017).

1990'lı yıllarda Batı bloğunda yer bulamayan ve istenilen reformları yapamayan RF, 2000'li yıllardan itibaren NATO'yu tam anlamıyla bir "tabu" olarak görüp, onu genişlemesi durumunda kendi çıkarlarını tehdit eden agresif bir askeri blok olarak algılıyordu. Bu tehdit algısı, Avrupa Birliği'nin doğuya olan genişlemesinde geçerli değildi. Buna ek olarak Ukrayna siyaseti, Ruslar için ulusal çıkarlar konusunda özdeş olarak görülüyordu. Çünkü gerçekte RF'deki birçok insan için, Ukrayna'yı daha gelişmiş bir demokratik siyasi kültüre sahip ayrı bir egemen varlık olarak görmek zordu (Сушенцов 2015).

2004 yılındaki Turuncu Devrim'den sonra, ciddi yolsuzluk ve sayısız siyasi krizlere rağmen, Ukrayna sivil toplumu ve politikacıları, iktidar tekeli ve otoriter davranışları kabul etmeyerek farklı bir şekilde davrandılar. Birçok Avrupa Birliği yanlısı

Ukraynalı, ülkenin genel kalkınma modelinde köklü değişiklikler yaratma arzusunu dile getirdi. Dolayısıyla Ukraynalıların gözünde Avrupa entegrasyonunu seçmek, RF'ye karşı yapılmış bir seçim değildi (Shelest 2015, 192). 2010 yılında Ukrayna, yeni bir dış politika doktrini kabul ederek, NATO üyelik perspektifi resmen reddederken, kendisinin “blok dışı” bir statüde olduğunu ilan ediliyordu. O tarihten Rus işgaline kadar NATO-Ukrayna işbirliği meselesi, ülkenin hem akademik hem de siyasi söyleminde neredeyse yoktu. 2013 yılının sonuna gelindiğinde nüfusun sadece 13%'ü, Ukrayna'nın NATO üyeliğini destekliyordu (IRI 2014).

EuroMaidan olaylarından sonra bile yeni Ukrayna Hükümeti, NATO üyeliğın gündemlerinde olmadığını ve üyeliğine başvurunun uygunsuz olacağını belirtmişlerdi. Ayrıca Ukrayna'da 2010'da kabul edilen ve RF'nin Karadeniz Filosunun Kırım'da 2042 yılına kadar konuşlandırılmasını onaylayan yasaya, ciddi bir karşı duruş gösterilmemişti. Fakat 2014 yılında Kırım'ın işgali ve Doğu Ukrayna'da sürmekte olan savaş, Ukraynalıların NATO'ya karşı tutumunu da değiştirdi. Bu durum sonucu ülkede Ukrayna milliyetçiliği etkin olmaya başlarken, RF karşıtlığı da artmış oldu (Shelest 2015, 193).

Kasım 2013'te Ukrayna Başkanı Viktor Yanukoviç, bir süredir hazırlanan ve Yanukoviç'in daha önceleri sıcak baktığı, Avrupa Birliğı ile ilişkileri geliştirilmeyi amaçlayan bir anlaşmayı imzalamayı reddetti. Yanukoviç bunun yerine RF ile daha yakın ilişki kurmaktan yana oldu. 21 Kasım gecesi Yanukoviç'in politikasına karşı ilk protesto hareketi, Kiev Bağımsızlık Meydanı'nda (Maidan) gerçekleşti. 23 Kasım'dan Kiev, Avrupa entegrasyonunu destekleyen sloganlar altında, “Turuncu Devrim” den bu yana görülmeıyen büyüklükte bir kitlesel protesto gösterisine sahne oldu (Portnov 2017, 149). Protestocular 22 Şubat 2014'te, EuroMaidan hareketinin bir parçası olarak aylardır süren

protestolar sonucu, 2010 yılında demokratik olarak seçilen Viktor Yanukoviç hükümetini devirdi (Feffer 2014).

Ukrayna Başkanı Viktor Yanukoviç'in, Şubat 2014'ün sonlarında başkent Kiev'den kaçtıktan sonraki günlerde, EuroMaidan hareketine karşı çıkan silahlı gruplar, Kırım Yarımadası'nın kontrolünü ele geçirmeye başladı. Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Simferopol'da, armasız yeşil kamufajlı Rus askerleri tarafından kontrol noktaları kuruldu. Kırım parlamentosunun, Rus özel kuvveti olduğuna inanılan bu "küçük yeşil adamlar" tarafından işgalden sonra, Kırım yönetimi Ukrayna'dan ayrılma konusunda referandum düzenleyeceğini açıkladı. Bu tartışmalı referandumu, Mart ayı ortasında RF tarafından Kırım'ın ilhakı izledi. Ukrayna ve uluslararası toplumun çoğu, referandumu veya ilhakı tanımayı reddetti (Ambrosio 2016, 471-472).

Mart 2014'ün ilk aylarından beri, RF yanlısı ve yeni hükümet karşıtı grupların gösterileri, birlikte Donbas diye adlandırılan Donetsk ve Lugansk oblastlarında gerçekleşti. Kırım'ın RF tarafından işgal edilmesini takiben, Ukrayna'nın güney ve doğusundaki RF yanlısı protestolar silahlı bir çatışmaya dönüştü. RF destekli bu silahlı güçler, Kiev yönetiminden bağımsız olarak, Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri'ni ilan ettiler. Dönem dönem çatışmaların devam ettiği bölgede, RF yanlısı güçlerin öncelikli amacı, tüm Donetsk ve Lugansk oblastlarında hakimiyet kurmanın yanı sıra, Mariupol şehrini ele geçirerek, Kırım'a kara yoluyla bağlantı sağlamaktır. Uzak hedef olarak ise Odessa şehrine kadar tüm kıyı boyunca hakimiyet kurup, Moskova'nın Karadeniz'deki kıyı şeridini, Soğuk Savaş öncesi seviyeye getirmeyi amaçlanmaktadır (Kudelia 2017, 221-224).

5.2.b. Rusya Federasyonu-Ukrayna Savaşı'nın Sebepleri ve Sonuçları

Ukrayna'daki var olan kriz kısa bir şekilde değinildikten sonra, RF'nin Ukrayna'ya saldırısında yatan politik sebepler anlatılmaya çalışılacaktır. Ukrayna'daki krizini incelerken, RF'nin 2013 yılından itibaren Ukrayna'ya karşı uyguladığı politikaları dikkatle incelemek gerekmektedir. Ukrayna'daki krizin ilk kıvılcım, Ukrayna'nın AB tarafından sunulan Ortaklık Anlaşması teklifini imzalamaması için, RF'nin 2013 yılının ortalarında Ukrayna'ya karşı sıfır toplamlı taktikleri uygulamaya karar vermesiyle başladı. Ağustos 2013'te RF, Ukrayna'dan gelen malları kendi gümrüğünde uzun süre bekletirken, aynı zamanda elindeki doğalgaz gücünü Ukrayna'ya karşı kullanmaya başlamıştı (Dempsey 2013).

Bu girişim Başkanı Viktor Yanukoviç'in üzerinde baskı oluştururken, RF eylemlerini artırmaya başladı. Moskova, Kiev'in AB Ortaklık Anlaşması'nı imzalamaması için, bu sefer yeni teklifler sunuyordu. Bunların başında uyguladığı ticari engellemeleri kaldırmak vardı. Ayrıca daha ucuz gaz temin etme teklifini yinelemekle birlikte, Ukrayna'nın büyüyen bütçe açığına karşılık \$15 milyar kredi teklif ediyordu. Bu teklifler karşısında RF arzu ettiği sonucu almış ve Yanukoviç AB ile yapacağı anlaşmayı imzalamamıştı. Bunun yerine "Ukrayna-Rusya Federasyonu Hareket Planı"nı 17 Aralık 2013'te imzaladı. Yanukoviç'in AB anlaşmasını imzalamaktan vazgeçmesi, Kiev'deki EuroMaidan gösterilerinin başlamasının temel sebebi oldu (Smith 2017, 358).

RF'nin Ukrayna'ya karşı giriştiği bu saldırgan tavrın bir diğer politik sebebi de, tıpkı Gürcistan'a uyguladığı parçalı işgaldeki gibi, Kosova'nın 2008'deki bağımsızlığının rövanşı almaktı. Vladimir Putin, Kırım'ı RF topraklarına "ilhak" ettiği gün olan, 18 Mart 2014'te yaptığı konuşmada şunları demişti:

Ayrıca Kırım'daki yetkililer, iyi bilinen Kosova örneğini hatırlattılar. Bu örnek ki, bizim batılı meslektaşlarımızın kendi elleriyle uygulamaya koyduğu benzer bir örnekti. [2008'de] Kosova, tıpkı şu an Kırım'ın yaptığı gibi, Sırbistan'dan tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve merkezi otoriteden herhangi bir izin almaya gerek görmemiştir. ... Bazı nedenlerden dolayı Kosovalı Arnavutların (ki onlara tam saygı duyuyoruz) [bunu] yapmalarına izin verildi, [fakat] Kırım'daki Rusların, Ukraynalıların ve Kırım Tatarlarının yapmalarına izin verilmedi.

(Президент России 2014)

Sonuç olarak Başkan Putin o gün yaptığı uzun konuşmada, öncelikle Kosova ve Kırım davalarının benzer olduğunu belirtmişti. Ayrıca Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova Bağımsızlık Bildirgesinin yasallığına ilişkin görüşünü, Kırım'da yaşananlar için hukuki bir dayanak haline gelebileceğini iddia etti. Ek olarak, ABD'nin Uluslararası Adalet Divanı'na sunduğu mutabakat metnini, Kırım'da yaşananlara meşruluk sağlamak için örnek gösterdi (Росбалт.Ру 2015).

İkinci olarak, RF'nin Ukrayna'ya karşı olan saldırganlığındaki jeopolitik mantığı da anlamak gerekmektedir. Önceki bölümde bahsedildiği gibi, RF'nin kendini hem Avrasyalı hem de büyük bir güç olarak tanımlanması, dış politikasındaki karar verme mekanizmasında önemli etkilere sahipti. Bu iki kimlik arasındaki bağlantıdan dolayı RF, "Yakın Çevre" olarak tanımladığı eski Sovyet coğrafyası üzerinde mücadele etme hakkını kendinde görüyordu. Sonuç olarak RF, özellikle 2000'li yıllardan itibaren "Yakın Çevre"sini, bir "Öncelikli Çıkar Alanı" olarak görmeye başlamıştı. Bu alan AB, ABD veya herhangi bir uluslararası aktörün girmesine izin verilemeyecek, RF'nin "meşru" olarak dış politika yapabileceği bir alan olarak görülmekteydi (Morozova 2009, 669).

Moskova'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığında, sahip olduğu Avrasyalılık kimliğinin harekete geçmesinde önemli bir rolü vardır. Nitekim Putin, ara dönem başbakanlığında, başkanlık vaadi olarak sunduğu birincil hedefinin, yüksek seviye bir entegrasyon, yani Avrasya Birliği olduğunu belirtmişti. Şüphesiz Ukrayna da, Putin'in zihnindeki birlik için önemli bir üye olarak görülmekteydi (Известия.Ру 2011). Bu vaadi takip eden yıllarda, Avrupa Birliği'ne benzer bir Avrasya Birliği kurma hedefi, Rus dış politikasının görünen temel önceliği haline geldi. Bu hedefin ilk adımı da 29 Mayıs 2014'te, Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulmasıyla atılmış oldu (ЕЭК 2015).

Ayrıca RF'nin Avrasyalılık kimliği anlamak, onun Ukrayna'ya olan bakışını görmeye de yardım etmektedir. Nitekim Rus politik zihniyetinde var olan Avrasyacılık fikri, 2013 yılında katıldığı Uluslararası Valday Tartışma Kulübü genel oturumunda, Putin tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Ukrayna meselesinde. Hiç şüphesiz Ukrayna, bağımsız bir devlettir. Tarih böyle devam ediyor. Ancak günümüzün Rus devletinin köklerinin, Dinyeper'de olduğunu unutmayalım. Dediğimiz gibi, Dinyeper bizim ortak bir vaftiz havuzumuzdur. Kiev Knezliği, devasa büyük Rus devletinin kuruluşu olarak başladı. Ortak geleneklerimiz, ortak bir zihniyetimiz, ortak bir tarihimiz ve ortak bir kültürümüz var. Çok benzer dillerimiz var. Bu bağlamda tekrarlamak istiyorum, biz tek halkız.

(Президент России 2013)

Sonuç olarak kendisini Avrupalıdan çok Avrasyalı olarak algılayan ve süper güç çalışma yöntemini (*modus operandi*) koruyan Moskova, AB'yi ve ABD'yi (ve artı NATO'yu) uluslararası krizleri çözmek için potansiyel ortak görmek yerine, kendisine

rakip olarak görmüştür. RF'nin bu pozisyonu, Batılı ülkeler tarafından kendisine uygulanan yaptırımlarla birlikte iyice güçlendi (Smith 2017, 362).

Ukrayna'nın RF'ye cazip gelen bir diğer tarafı da, önemli bir kısmı Kırım'da olmak üzere, Ukrayna'nın Karadeniz'de sahip olduğu kıyı şeridiydi. Sovyet sonrası dönemde Karadeniz'de jeopolitik açıdan önemli bir kayıp yaşayan Moskova, Gürcistan'la savaşta Abhazya üzerinden artırdığı Karadeniz hakimiyetini, bu sefer Kırım üstünden artırmayı başarmıştı.

On sekizinci yüzyılın sonundan itibaren Karadeniz, Moskova için sıcak Akdeniz sularına açılan bir “pencere” ve bu Rus Deniz Kuvvetleri'nin ve ticaret filolarının bu “dünya okyanusuna” olan en yakın erişim noktası olmuştur. Beş adet Rus deniz alanı içinde (Kuzey, Baltık, Karadeniz, Hazar ve Pasifik), son çeyrek asırda en keskin jeopolitik değişikliklere maruz kalan alanlar Karadeniz ile Hazar alanı olmuştur. Soğuk Savaş döneminde, Karadeniz bir “Sovyet gölü” iken, Moskova'nın bölgedeki etkisi, Sovyetler Birliği'nin yıkılması büyük oranda kaybolmuştu. Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasıyla, Karadeniz'deki kıyı şeridinin önemli bir bölümünü kaybetmesi, 1991'den sonra Moskova için jeopolitik bir hayal kırıklığı olmuştur. Karadeniz havzasının kuzey sahillerinin kaybedilmesiyle Rus yönetimine, Kafkas kıyılarından çok dar bir “açık pencere” kalmıştı (Delanoë 2014).

Üçüncü ve son olarak da, RF'nin Ukrayna'ya yaptığı saldırının, politik ve jeopolitik sebeplerinin yanında, ekonomik sebeplerinin de olduğu açıktır. Ekonomik sebepler içinden belki de en önemlisi, Ukrayna'nın doğu topraklarında bulunan kaya gazı rezervleridir. ABD Enerji Bilgi İdaresi'nin verilerine göre Ukrayna, 7 trilyon metreküp kaya gazı rezervine sahiptir (EIA 2015). Kısaca söylemek gerekirse, bu gazın Kiev hükümeti tarafından işlenmesi durumunda, ekonomisi Avrupa'ya enerji ihracatıyla bağlı

RF, ekonomik olarak ciddi yara alacaktı. Buna ek olarak sınırında kaya gazı ihraç etmeye başladığı için ekonomik olarak güçlü ve Batı yanlısı bir Ukrayna'nın bulunması, RF'nin beka sorununa sahip olması demekti.

2011 yılında, Shell ve Ukrayna devleti tarafından işletilen gaz ve petrol şirketi Naftogaz, bu eski Sovyet cumhuriyetinin Rus doğal gazına olan bağımlılığını azaltmak için, Ukrayna'da kaya arama araştırması üzerine anlaşma imzaladı (Reuters 2011). Yine aynı yılın Şubat ayında Ukrayna ve Amerika hükümetleri, kaya gazı araştırmaları alanında işbirliği konusunda bir mutabakat anlaşması imzaladılar (ТСН Украина 2011). 2012 yılında Donetsk oblastında kaya gazı çıkarma ihalesi kazanan Shell şirketi (Корреспондент.Нет 2012), aynı yılın sonunda yine Ukrayna'nın doğusundaki Harkov oblastında ilk arama kuyusunu kazdı (Лента.Ру 2012).

24 Ocak 2013 tarihinde İsviçre Davos'ta, Ukrayna Enerji Bakanı Eduard Stavitsky ve Hollanda-İngiliz şirketi Shell direktörü Peter Vozer, Harkov ve Donetsk oblastlarındaki Yuzivska sahasından kaya gazı üretimi için 50 yıllık Üretim Paylaşım Anlaşması (ÜPA) imzaladılar (OSW 2013). ÜPA'nın Shell ile imzalanması, ülkenin en zengin kaya gazı yatağı olduğu tahmin edilen Yuzivska yatağından gaz çıkarılma projesinin bir sonraki aşamasını temsil ediyordu. Böylelikle gelecek birkaç yıl içinde sanayi düzeyinde üretimin başlaması kaçınılmazdı.

Önceki yöneticilere göre RF'ye daha yakın duruşa sahip Yanukoviç, bu anlaşmayı imzalayarak Moskova yönetimini kızdırmış oldu. 2013 yılının sonunda, AB Ortaklık Anlaşması'nı imzalamak yerine "Ukrayna-Rusya Hareket Planı"nı imzalayan Yanukoviç, buna rağmen ülkedeki karışıklara karşı RF'den yeterli desteği göremedi. Gösterilerin artmasıyla Yanukoviç RF'ye kaçmak zorunda kalırken, ülkede çıkan iç karışıklık sonucu Kırım ve kaya gazınca zengin doğu oblastları, RF tarafından işgal edilmeye başlanmıştı.

Sonuç olarak Shell, Ukrayna'daki gaz projelerinden çekilmek zorunda kaldı (Gorchinskaya 2014).

5.3. 2015 Rusya Federasyonu'nun Suriye İç Savaşına Müdahalesi

ABD'nin Suriye bakışına kısaca değinmek gerekirse, ABD'nin İsrail ve onunla çatışan ülkeler arasında bir ikilik yarattığını söylenebilir. Bu bağlamda İsrail, modern ve uygar bir aktör olarak Batı değerlerini temsil ederken, diğerleri radikal, gerici ve “terörist” aktörler olarak görülmektedir. Bu çerçevede Orta Doğu'daki ABD politikası, İsrail ve Amerikan hegemonyasına karşı olan rejimleri ortadan kaldırmaya dayanmaktadır (Karakoç 2013, 227). Böylelikle Suriye, bölgede ABD tarafından şeytanlaştırılan rejimlerden biri haline gelmiştir. Örneğin G. W. Bush yönetiminin Suriye'ye yönelik politikası, Suriye rejiminin izolasyonu üzerine kurulmuştu. Bu amaca ulaşmak için, Suriye'ye daha fazla yaptırım uygulayacak çeşitli yasalar çıkartıldı. 2005 yılında eski Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin öldürülmesinden sonra, açık deliller olmamasına rağmen Suriye bu olaydan sorumlu tutuldu ve ABD'nin Suriye büyükelçisi geri çağrıldı. Aralık 2007'de de Suriye muhalefeti üyeleri, Beyaz Saray'da Başkan Bush ile görüşmeye davet edildi (Karakoç 2013, 234-235).

5.3.a. Tarihsel Gelişim

Daha önceki örneklerinde olduğu gibi mevcut vakayı anlamak için, tarihsel arka plana değinmek gerekir. Suriye rejimi, daha geniş anlamda modern Suriye, belli bir ölçüde Hafız Esat'ın elinde şekillenmişti. Onun otuz yıllık otokratik yönetimi sonucu,

cumhurbaşkanlığı makamı ile devlet arasında neredeyse bir ayırım kalmamıştı. Esat rejimini öncülerinden farklı kılan özellik, ülkedeki güçlü ve istikrarlı tutumu oldu. 1971’de yönetimi ele geçirdiği güne kadar, Suriye sayısız darbelerle sürekli bir istikrarsızlık yaşıyordu. Rejimin 1980’lerin başında yaşadığı üç kriz dışında (Müslüman Kardeşler isyanı, Hafız Esat’ın sağlığının kötüleşmesi ve kardeşi Rıfat’ın yönetimi ele geçirmeye çalışması), rejim istikrarlı bir şekilde devam etti. 1982’de Hama’daki İslamcı ayaklanmanın sert bir şekilde bastırılmasından sonra, iç muhalefete dair bir şey kalmamıştı. Özetle Sovyet bloğunun çöküşü, Birinci Körfez Savaşı ve Arap-İsrail barış süreci gibi küresel ve bölgesel olaylar, rejimin istikrarını etkilemiştir (Bar 2006, 353). 2000 yılındaki ölümünden sonra, Hafız Esat’ın mirası, kurmuş olduğu rejimin yapısı ve işleyişinde açıkça görülmekteydi. Rejiminin temeli olan Esat ailesi, eski bürokrat ve askerlerin varlığı, Alevi topluluğun rolü ve Sünni elitlerin yönetime katılımı vb. gibi unsurların hepsi varlığını korumuştur (Bar 2006, 366).

18 Aralık 2010’da başlayan “Arap Baharı”, Mart 2011’e kadar kendi ülkesine sızarken, Beşar Esat kendi diktatörlüğünün sağlam ve güvende olduğunu düşünüyordu. Ancak internet sayesinde, bilgi akışının geçmişte olduğu gibi kontrol edilemediği yeni Orta Doğu’da güvende değildi. Arap dünyasındaki yüksek emtia fiyatları, en temel maddeleri de pahalı hale getirmişti. Eğitimlerine rağmen, istedikleri hayat beklentilerini elde edemeyen büyük bir genç nüfus ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine bir de, Wikileaks belgeleriyle yönetici elit kesimin müsrif harcamalarının ortaya çıkması, toplumun yaygın sosyoekonomik sorunlara, yolsuzluklara ve sınırlı siyasi temsil alanına itiraz etmesine sebep oldu. Bu durum Suriye’de de farklı değildi. Halk ayaklanmalarıyla birlikte önce Tunus’taki ve sonra Mısır’daki rejimin yıkılmasıyla, Arap dünyasındaki baskıcı devlet korkusu kırılmıştı. Beşar Esat, kendi diktatörlüğünün diğer Arap diktatörlüklerine göre

farklı olduğunu düşünüyordu. Çünkü ilk olarak diğerlerinin aksine ABD ve İsrail ile sürekli karşı karşıya kalırken, Hamas ve Hizbullah gibi örgütleri de destekliyordu. İkincisi ise, diğer diktatörlükleri yetmişli ve seksenli yaşlarda, gençlikten uzak kişilerin yönettiğini düşünüyordu. Fakat kırklarındaki Esat, Arap halklarından yükselen sesi yanlış okudu ve artan taleplere çok sert bir şekilde karşılık vererek ülkesini iç savaşa sürükledi (Lesch 2011, 423).

2011 başında başlayan gösteriler yaza doğru Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) kurulmasıyla, bir iç savaşa dönüştü (NPR 2012). Şubat 2012'de Humus'taki çatışmalarda 200'den fazla sivilin ölmesi sonucu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Esat'ın istifa etmesi için bir tasarı oylandı, fakat tasarı RF ve Çin'in vetolarıyla geçmedi (The Guardian 2012). 2013 yılında tüm hızıyla devam eden iç savaş, 2014 yılında Irak ve Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) ortaya çıkmasıyla birlikte boyut değiştirdi. Aynı yılın Haziran ayında Rakka merkezli İŞİD, Irak'ın Musul şehrini ele geçirerek Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nda 80 Türk vatandaşını rehin aldı (Yeginsu 2014). Eylül 2015'e gelindiğinde, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ilk kez, RF eski Sovyet coğrafyası dışında büyük bir askeri harekât başlattı. Suriye'ye başlatılan bu harekât, başlangıçta hava harekâtı olarak sınırlı kaldı. Başta İŞİD olmak üzere terörle savaş iddiasıyla hareket eden RF'nin, düzenlediği saldırıların çoğu ÖSO ve diğer muhalif gruplara karşı oldu. Bu hava harekâtları sırasında Rus uçakları Türk hava sahasını birçok defa ihlal ederken, Ankara RF'ye nota veriyordu (BBC News 2015). 24 Kasım 2015 tarihinde Rusya Federasyonu Hava Kuvvetleri'ne ait Sukhoi Su-24M tipi bombardıman uçağı, sınır ihlali gerçekleştirdiğinden dolayı Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürüldü. Bu olayla birlikte 1952 yılından beri ilk kez, bir Rus uçağı NATO üyesi bir ülke tarafından doğrudan düşürülmüş oldu (Heintz ve Fraser 2015; The Washington Post 2015). RF'nin Suriye'ye

girişi, bu olaydan sonra hızlandı. Aralık 2016'da Suriye'ye kara kuvvetlerini sokan RF, Mart 2016'ye kadar başta Halep şehri olmak üzere birçok stratejik noktanın Esat rejimi tarafından alınmasına yardım etti. 14 Mart 2016'da Putin, Suriye'ye müdahalenin başarıyla sonuçlandığını ve Rus birliklerinin büyük bir kısmının geri çekileceğini ilan etti (The Guardian 2016). Günümüzde ateşkesin olduğu Suriye iç savaşı, hala devam etmektedir.

5.3.b. Rusya Federasyonu'nun Suriye İç Savaşına Müdahalesinin Sebepleri ve Sonuçları

Önceki vaka analizlerinde olduğu gibi, RF'nin Suriye iç savaşına dâhil olması da, üç ana başlıkta üzerinden incelenecektir. İlk olarak RF'nin Suriye'de varlığının, politik sebeplerine bakılacaktır. Günümüz Rus-Amerikan ilişkiler, Moskova'nın Suriye'deki duruma yönelik duruşunu belirleyen bir politik faktörlerden biri olmuştur. Moskova'nın bölgede daha önce yaşadığı kayıplarından dolayı, Amerika Birleşik Devletleri'nden intikamını aldığı söylenebilir. Irak ve Libya'da yaşananların dikkate alınmasıyla RF, eski ortaklarının düşüşünün, bu ülkelerde kaçınılmaz olarak ekonomik ve siyasi nüfuz kaybına neden olduğunu öğrendi. RF ister Irak'ta olduğu gibi çatışmadan uzak kalmış olsun, isterse de Libya'da olduğu gibi (Kaddafi'ye askeri teçhizatın ihracatını durduran ilk hükümet olarak), eski müttefikin düşüşüne yardım etsin, ortaya çıkan sonuç da aynı olmuştur: RF diktatörlerinden kurtulmuş ülkelerde etkisini kaybediyordu. 2003 yılında Saddam Hüseyin'in düşüşünden sonra, Rus şirketleri Irak enerji sektöründeki hisselerini kaybetmişti. Bu sebepten dolayı, çıkarlarının güvenliği konusunda sağlam garantiler olmaksızın RF, Suriye için savaşmaktan vaz geçmeyecekti. Ancak bu mücadele, aynı

zamanda bir ilke meselesiydi. Neticede jeopolitik ve ekonomik bağlar, Moskova'nın Suriye'deki savaşını yegâne sebepleri değildi. Bunlara ek olarak Moskova, görüşleri dikkate alınmadığı takdirde ciddi bir baş belası olabileceğini ABD'ye göstermek istiyordu. Dışişleri Bakanı Lavrov'un da dediği gibi, Rus hükümeti Amerika'ya “dersini öğretme” konusunda istekliydi. Böylece onlar, uluslararası meseleleri sadece “eşitlik, çıkar dengesi ve karşılıklı saygı temelinde” ele alacaklardır (Kozhanov 2014, 16).

Rus makamlarının Suriye'deki konumlarını değiştirmelerine izin vermeyen, ikinci bir politik sebep de vardı. Her şeyden önce Moskova, Suriye muhalefetinin gelecekte radikalleşmesinden ve Esat'ın düşüşünü takip edecek karışıklıktan endişe duyuyordu. Rus diplomasisinin gözünde, Suriye'nin Libya ile Mısır göre daha önemli yeri var. Çünkü Suriye, RF'ye ve onun ulusal çıkarlarının olduğu BDT devletlerine, daha yakın konumda bulunuyordu. Rus hükümeti Esat'ın iktidardan indirilmesinin, Kuzey Kafkas'ta cihat düşüncesinin ve istikrarsızlığın artmasına neden olacağına içtenlikle inanmaktaydı. Moskova, Katar ve Suudi Arabistan'ın Suriye'deki en radikal grupları destekleme çabaları da dâhil, Ortadoğu'da bir siyasal İslam yükselişinden derin endişe duyuyordu. Bu nedenle Rus Güvenlik Servisi (FSB) başkanı Alexander Bortnikov, Suriye'deki aşırılık yanlısı kişilerle ilgili endişelerini resmen dile getirmişti (Kozhanov 2013, 29).

İkinci olarak, jeopolitik sebeplere bakılması gerekmektedir. Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte, Rus yönetiminin Orta Doğu'daki muhtemel hareketlerin sonuçlarını bulmaya ne zamanı ne de yeterliliği vardı. Ancak düşük maliyetli deneyimler kazanmak için iki güçlü motivasyona sahipti. İlki, ABD'nin Orta Doğu'daki stratejisini engellemektir. Bu hedef, RF'nin her zaman açıkça ifade ettiği arzusu olmuştur. ABD'nin demokrasi hareketleri ve devrimleri destekleyen müdahaleciliğinden öte, temel olarak herhangi bir jeopolitik manevrasını engellenmek hedeflenmişti. Obama yönetiminin

giderayak bölgedeki politikası, yanlış yönlendirilmiş ve kafası karışmış görülüyordu. ABD'nin başarısızlıklarının toplamına katkıda bulunmak için kazanılan her şans, yalnızca RF'nin Amerikan karşıtı profilini güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda ABD'nin dikkatini ve kaynaklarını Ukrayna'ya müdahaleden uzak tutmak için cazip bir yol açmıştı. IŞİD'le mücadele buna güzel bir önekti. Diğer motivasyonu ise, RF'nin Orta Doğu'daki artan çıkarlarını korumaya katkıda bulunarak, Çin'in stratejik ortağı olarak değerini kanıtlamaktı. Çünkü Pekin yönetimi NATO liderliğindeki Libya müdahalesinin icrasına ve sonucuna Moskova kadar rahatsız olmuş, RF'ye Esat'ın iktidarını geri almasını desteklemek gibi vazgeçilmez bir görev bırakmıştı (Baev 2015, 19).

Bu sebepten dolayı, Esat'ın Suriye'de kaybetmeye başlamasıyla birlikte, Putin desteğini artırmaya başladı. Ve ayrıca Putin şunu bilmekteydi ki, tıpkı Ukrayna örneğinde olduğu gibi, RF'nin herhangi bir savaşa olan katılımı derinleşse bile, Amerika Birleşik Devletleri bu konuda kesinlikle hiçbir şey yapmayacaktı. RF, Suriye'ye birçok alanda ilgi duyuyordu: stratejik, kültürel, ekonomik, vb. Esat rejimi, Moskova'nın 40 yıldan beri Arap ülkeleri içindeki en yakın müttefikiydi. Çünkü Suriye, yıllarca Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'daki nüfuzunun anahtarı olmuştu. Soğuk Savaş sırasında on binlerce Rus Suriye'ye taşınırken, Suriye elitleri de en iyi Rus okullarında okumuştular. Karma evlilikler de çok yaygındı. Uzmanlara göre Suriye ayaklanması öncesinde, yaklaşık 100.000 Rus vatandaşı orada yaşıyordu. Moskova Mart 2011'de Suriye ayaklanmasının patlak vermesinden yıllar önce de, Suriye'nin birincil silah tedarikçisi olmuştu. İç savaş öncesi Rus şirketlerinin, yaklaşık 20 milyar dolarlık yatırımı olduğu biliniyordu. Esat'tan vazgeçmek, bu yatırımlardan da vazgeçmeyi gerektiriyordu. Çünkü Suriye'ye gelebilecek yeni bir hükümetin, RF'ye karşı dostça olacağını düşünmek hayli zordu (Borshchevskaya 2015).

Sonuç olarak Rus yetkililer, Suriye'ye yapılacak herhangi bir Batılı hava saldırısının, ilerde rejim değişikliği için kara müdahalesine bir bahane sağlayacağını düşünüyorlardı. Bu sebeple RF, Esat rejimi için tutarlı bir diplomatik destek göstermişti. Esat rejiminin çöküşünün, Moskova'nın Arap dünyasındaki tek müttefikinin kaybı olacağı açıktı. Muhaliflerin zafer kazanmasıyla, Tartus'taki Rus donanma deposunun kaybedilmesine yol açması muhtemeldi. Böylece 1990'lardan beri devam eden RF'nin despotik rejimleri desteklemesi (Yugoslavya'da Slobodan Miloseviç'i ve Irak'ta Saddam Hüseyin'i), Suriye söz konusu olduğunda da geçerliydi. RF Baas rejimi ile olan bağlarını, Arap dünyasında prestijini baltalayacağını bildiği halde sürdürmeye niyetli görünmekteydi (Hughes 2014, 530).

Üçüncü olarak ise ekonomik sebepler, RF'nin Suriye'deki mevcudiyeti açıklayabilmektedir. Bir enerji ihracatçısı olan ve küresel doğalgaz rezervlerinin 25%'ini elinde tutan RF, 2000'li yıllar boyunca yarattığı kontrollü küresel gerginlikle, yüksek enerji fiyatlarından bol kazanç sağlamıştı. 2010'lı yıllardan itibaren ise, bu durumu etkileyen önemli değişiklikleri görmekten mutlu değildi. Hem ABD'nin kaya gazı çıkarmaya başlaması, hem de sıvılaştırılmış doğalgazın (LNG) büyük gemiler vasıtasıyla taşınmasının kolaylaşması, RF'nin enerji alanındaki gücünü kırmaktaydı. Ekonomisi büyük oranda enerji ihracatına bağlı olan RF için, bu durum bir beka meselesine dönüştü. 2000 yılında 39% olan pazar hâkimiyet, 2010 yılında 27%'ye düşmüştü. Fakat RF'nin doğalgaz ihracatına darbe vuracak daha büyük tehlike ortaya çıkmıştı (Orttung ve Overland 2011).

Dünyanın en büyük doğal gaz rezervleri Basra Körfezi'nin, Katar ve İran karasularında bulunmaktadır. Temmuz 2011'de Suriye, İran ve Irak hükümetleri, tarihi bir doğal gaz boru hattı anlaşması imzaladılar. Bu anlaşma İran doğalgazını Irak ve Suriye

üzerinden taşıyacak ve Lübnan'ı toplama merkezi yapacaktı. Bu jeopolitik açıdan, yeni bir stratejik alan olacaktı (Shueibi 2012). Bugün dünyanın en büyük LNG ihracatçısı olan Katar, İran'ın Suriye üzerinden elde etmek istediği aynı AB pazarını istiyordu. 2009 yılında Katar, kuzey sahasından Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye ve Türkiye üzerinden AB'ye bir gaz boru hattı inşa etmeyi önermek için, Beşar Esat'a yaklaştı. Bu boru hattı tankerlerle taşınan LNG'ye göre, Avrupa'ya daha ucuza doğalgaz temin edecekti. Beşar Esat, Suriye'nin RF ve Gazprom ile uzun zamandır olan dostane ilişkilerini gerekçe göstererek bu teklifi reddetti (Ynet News 2013; Chang 2015). Bu teklifin reddedilmesi ve İran'la yeni anlaşma imzalanması sonrasında ortaya çıkan iç savaş, Suriye'nin cezalandırılması olarak görülebilir. Esat'a karşı savaşı destekleyen ya da karşı çıkan birçok ülkenin bu boru hattı planından etkilenmesi, bu bağlantıyı güçlendirmektedir. Bununla birlikte Katar'ın 2011 ve 2013 yılları arasında Esat karşıtı isyancı grupları, 3 milyar Amerikan dolarıyla finanse ettiği düşünülmektedir. Aynı şekilde Suudi Arabistan da, selefi grupları finanse etmekle suçlanmaktadır (Khalaf ve Smith 2013).

RF'nin Suriye'ye müdahalesinin zamanlaması da, bu iddiayı güçlendirmektedir. Esat rejimini desteklemesine rağmen RF, 2011 yılında başlayan iç savaşa 2015 yılının sonlarında dâhil olmuştur. İç savaşın Esat aleyhine döndüğü bir vakitte RF, çoğunluğu hava saldırıları olmak üzere Aralık 2015-Mart 2016 tarihleri arasında sadece üç aylığına müdahalede bulunmuştur. Esat rejiminin Halep'i geri almasını sağlayarak, taraflar arası bozulan dengeyi yeniden kuran RF'nin, iç savaşın iki tarafında kazanmasını istemediği ve çatışma durumunun sürmesini hedeflediği görülmektedir. Astana görüşmeleriyle mutlak bir zaferi öteleyen ve “güvenli bölge” oluşturma planlarıyla ateşkesi sağlayan RF, hem Sovyet dışı coğrafyada da etkin olabileceğini kanıtlamakta hem de Avrupa'ya enerji yollarının açılmasının önüne geçmektedir. Çünkü Esat rejimi çöktüğünde, Katar-Suudi

Arabistan-Ürdün-Suriye-Türkiye üzerinden inşa edilecek doğalgaz boru hattı gibi, Esat rejiminin iç savaşı çabuk bitirmesiyle de İran-Irak-Suriye üzerinden muhtemel bir boru hattı inşa edilme ihtimali olacaktı. Suriye iç savaşının uzamasıyla birlikte RF, hem her iki projenin gerçekleşmesini engellemiş, hem yeni bir küresel kriz yaratarak enerji fiyatlarının düşmesini önlemiş (Necefoglu 2017), hem de mülteci krizinin derinleşmesiyle birlikte Avrupa ülkelerini ve Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Gerek Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuptan biri olmaya yönelik özelemleri ve gerekse dünyanın en büyük nükleer cephaneliğine sahip olmasında dolayı, RF bilimsel açıdan dikkatle incelenmeye ihtiyaç duyan bir ülke olmaktadır. Buna karşılık, RF'nin incelenmesinde ihmal edilen şeyler, Soğuk Savaş dönemi sonrası yapmış olduğu teorik tartışmalar ve günümüze kadar önemli politik kırılmalarla birlikte yayımlanan resmi belgeler olmuştur. RF'nin günümüz dış politika anlayışına gelene kadar yapılan dış politika tartışmalarıyla, yayımlandıktan sonra bir yol haritası olarak kabul edilebilen resmi belgeler olmaksızın yapılan araştırmalar, RF'nin dış politika anlayışını anlamada eksik kalmaktadır. Hatta mevcut araştırmaların genelinin herhangi bir uluslararası ilişkiler teorisine dayanmadan yapılmasından dolayı, ortaya çıkan çalışmalar siyasi tarih veya bölge çalışmalarından bir farklılık göstermemektedir. Böylelikle, uluslararası tartışmaların oluşmaya başladığı Soğuk Savaş dönemindeki iki kutbun birinin varisi olan RF'yi anlamak için, bu teorik tartışmaları da anlamayı zorunlu kılmaktadır. Tüm bunlara ek olarak bu tezde, 2000 yılı öncesi yapılan dış politika tartışmalarıyla, günümüze kadar düzenli olarak yayımlanan resmi belgeler incelenmiştir. Aynı zamanda tezde, RF'nin dış politikasında meydana gelen değişimleri anlamak için ofansif realizmden yararlanılmıştır. Bu teori, güvenliğini sağlamak için güç maksimizasyonunu hedefleyen büyük güçlerin eylemlerine odaklanmaktadır. Bazı zayıf noktalarına rağmen ofansif realizm, 2000 sonrası Rus dış politikasını anlamada yüksek bir öneme sahiptir. Bir büyük güç olan RF'nin, eski

Sovyet ülkelerine saldırması ve hatta Ortadoğu'ya müdahale etmesi, kendi güvenliğini sağlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

RF'nin kendi kontrolündeki *dondurulmuş çatışmaları* Putin döneminden itibaren çözmeye başlaması da, bu neorealizm çerçevesinde ele alınabilir. Bilindiği üzere Putin dönemindeki gerçekleştirilen gelişmeler neticesinde, RF'nin hidrokarbon ihracatı ve bunun sonucu olarak da gelirleri artmıştır. Bununla birlikte, 2000'li yıllara kadar sürdürülen tavizkar ve çoğunluğa uyma politikaları rafa kaldırılmaya başlanmıştır. Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, Batılı devletlerin eskiden Moskova'nın yörüngesinde bulunan devletleri kendi askeri örgütüne katmaya başlaması, enerji ihracatıyla güç kazanmış RF'nin harekete geçmesine sebep olmuştur. 2004 yılında birçok Doğu Avrupa ülkesinin NATO üyesi olmasından sonra, 2008 Nisan'ındaki NATO Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan ve Ukrayna'ya kapının açılması, RF'nin Gürcistan'ın iki bölgesinin işgaliyle sonuçlanmıştır. Aynı senaryo 2014 yılında Ukrayna'da Moskova yanlısı Yanukoviç'in devrilmesiyle gerçekleşmiş ve Ukrayna'nın doğusu ile Kırım'ın işgaline giden süreç başlamıştır.

Bu sebepten dolayı ofansif realizmin vurguladığı dört temel strateji, RF dış politikası örneğinde sıranmıştır. İlk iki hipotezde, RF'nin 1990'lı yıllar dış politikasında olan ve ofansif realizmin sakınılmasını salık verdiği *ödün verme (appeasement)* ile *peşine takılma (bandwagoning)* stratejilerinin, Putin dönemiyle birlikte ortadan kalktığı iddia edilmiştir. Ayrıca RF'nin bu iki stratejiden sakınmaya başlamış olması, onun ofansif realizm teorisini uyguladığının kanıtı olarak eklenmiştir. Bu iki hipotezin doğruluğu, yukarıda bahsedilen stratejilerin 1990'lı yıllar RF dış politikası bağlamında örneklenmesi durumunda daha iyi anlaşılabilir. Bu durumda daha iyi anlaşılabilir.

Genel kanı, Yeltsin dönemi RF'sinin başta ABD olmak üzere batılı akranlarının peşinden giden tavizkar bir politika izlediği yönündedir. RF'nin vermiş olduğu tavizlere örnek olarak, 1994 yılında halen sürmekte olan Bosna Savaşı'na karşı takındığı tutum gösterilebilir. Çünkü aynı yılın Nisan ayında Yeltsin, Sırlara saldırılarını durdurmaları ve BM güçlerine alan açmaları için seslenmiştir. Bu sesleniş, ileriki günlerde NATO hava saldırılarına verilen dolaylı desteğin önünü açmıştır (Efron 1994). Benzer şekilde 1999 yılındaki Kosova Savaşı'nda, Yeltsin RF'nin NATO'ya karşı güç kullanmayacağını söylüyordu (The Guardian 1999). Aynı yıl üç eski Doğu Bloku ülkesinin NATO üyesi olmasında da, RF eleştiriden öteye geçememiş (Frost 1999), 2004 yılında yedi Doğu Bloku ülkesinin daha NATO'ya girmesine göz yummuştur (Mydans 2004).

RF'nin Batılı büyük güçlerin peşine takılmasına verilebilecek birinci örnek de, 1990'lı yılların başında Rus yönetim kadrosu tarafından yapılan NATO üyeliği tartışmasıdır. Federasyonun ilk yıllarında, Başkan Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Kozirev gibi üst düzey Rus yetkilileri, RF'nin bir gün NATO'nun tam üyesi olabileceğini iddia etmişlerdi (Sergunin 2016, 85). Bu peşine takılma stratejisi 1990'lı yıllar boyunca sürmüş ve 1998 yılına gelindiğinde RF, 2014'de Ukrayna'nın işgaline kadar, batılı devletler grubu diyebileceğimiz Sekizler Grubu'nun (G8) bir parçası olmuştu (BBC News 1998). Ayrıca 2011 yılındaki 11 Eylül Saldırıları sonrası RF, ABD'nin başlatmış olduğu Terörle Savaş (*War on Terror*) politikasına da ilk başlarda tam desteğini vermişti (BBC News 2001).

Üçüncü hipotezde de, RF'nin 2000'li yıllar sonrasındaki dış politikasında olan ve ofansif realizmin uygulamasını özellikle büyük güçlere tavsiye ettiği *dengeleme* (*balancing*) stratejisinin, Putin döneminde rasyonel bir şekilde uygulamaya koyduğu iddia edilmiştir. Buna ek olarak, bu stratejinin üç temel yoluyla birlikte benimsenmesinin,

RF'nin ofansif realizm teorisini dış politikasında uyguladığının kanıtı olarak eklenmiştir. Bu *dengeleme (balancing)* stratejisi, 2000'li yıllar RF dış politikası bağlamında örneklenirse, hipotezin doğruluğu kanıtlanacaktır.

Rusya Federasyonu'nun 2000'li yıllardan sonra neden daha agresif güvenlik ve dış politika uygulamaya başladığını, ofansif realizmin büyük devletlere önerdiği *dengeleme (balancing)* stratejiyle anlaşılabilir. *Dengeleme (balancing)* stratejisi, Putin'in yönetime geçmesiyle birlikte Rus dış politikasında daha fazla hissedilmeye başlamıştır. Önceki bölümde RF'nin 2008 Gürcistan Savaşı, 2014 Ukrayna Savaşı ve 2015 Suriye iç savaşına neden girdiği tarihsel arka planda anlatılmıştır. RF'nin bu üç vakada bulunması, onun başta Batılı ülkeler olmak üzere varlığına tehdit olarak gördüğü bütün unsurlara karşı yaptığı dengelemelerdir. Yukarıda önlem olarak bahsedildiği gibi, dengelemeyi sağlayan üç temel yol vardır: diplomatik uyarı, savunma ittifakı, kendi kendine yardım. RF de, özellikle 2000 yılıyla birlikte bu önlemleri uygulamaya sokmuştur.

Dengeleme (balancing) stratejisi, RF için genel anlamda NATO'nun genişlemesini önleme üzerine olmuştur. 2004 yılında birçok eski Doğu Bloku ülkesinin NATO'ya girmesine engel olamayan RF, bundan sonraki yıllarda bu kırmızı çizginin yeniden aşılmasına daha sert karşılık vereceğini, diplomatik dille açıklamaya başlamıştır. Putin'in 2007'de Münih'te yapmış olduğu sert konuşmasının yanı sıra, NATO'nun 2008 Nisan ayındaki Bükreş Konferansı'nda yapmış olduğu konuşma, Batı'nın RF sınırlarına daha fazla yaklaşmasına karşı sert bir uyarı olarak görülmüştür. Bu konuşmasında Putin, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO dışında kalması gerektiğini vurgulamıştır (Blomfield ve Kirkup 2008). Aynı yılın yazında gerçekleşen RF-Gürcistan Savaşı'nın temelinde yatan sebep, Putin'in bu uyarısının yeterince anlaşılmasında yatmaktadır.

Dengelemeyi sağlamak için verilen bir diğer öneri de, “dış dengeleme” olarak adlandırılan savunma ittifakı kurma çalışmasıdır. Rusya Federasyonu da, 1992 yılında yarattığı Kolektif Güvenlik Antlaşması’nı (KGA), 2002 yılında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü’ne (KGAÖ) dönüştürerek, savunma ittifakı kurmanın temellerini atmıştır (CSTO 2002). Kuruluş amacı uluslararası terörizm ve aşırılıkla mücadele olan KGAÖ, özellikle 2008 yılından sonra NATO karşıtı bir askeri yapı halini almaya başlamıştır. 2010 yılında barış koruma gücü kurması kabul edilen örgütün (President of Russia 2010), 2014’te başlayan savaş sonrasında Ukrayna’ya barış gücü gönderilmesi tartışılır hale gelmiştir (RT 2015). Tıpkı Gürcistan’la savaş örneğinde olduğu gibi RF, Ukrayna’yla yapmış olduğu savaştan önce diplomatik uyarı yöntemini denemiştir. Buna ek olarak, Ukrayna’yla çatışma hala sürmekte olsa da, RF savunma ittifakı yolunu uygulamaya sokmuştur.

Dengelemeyi sağlamak için önerilen son temel öneri de, “iç dengeleme” adlı kendi iç kaynaklarını harekete geçirme çalışmasıdır. Bu dengelemede, ordunun modernizasyonu ve askeri harcamaların artırılması amaçlanmaktadır. Rusya Federasyonu’na baktığımız zaman, Gürcistan’la savaştan kısa bir süre sonra, 2008 Ekim’inden itibaren Rus ordusunda önemli reformların yapıldığı görülmüştür. Bu reformlarla birlikte 1.2 milyonluk personel sayısı 1 milyona düşürülmüş, silahların ve araçların modernleştirilmesi çalışmalarına başlanılmıştır (Nichol 2011). Bu modernizasyonun temeli olarak da, Putin’in yönetime geçtiği 2000 yılından itibaren, Rusya Federasyonu’nun askeri harcamaları kademeli olarak artış göstermiştir. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) verilerine göre, 2000 yılında 20 milyar Amerikan dolarının biraz üzerinde olan askeri harcamalar, 2004 yılında yaklaşık 28 milyar dolara, 2008 yılında yaklaşık 42 milyar

dolara, 2012 yılında da yaklaşık 55 milyar dolara yükselmiştir. 2016 yılına gelindiğinde ise bu miktar 70 milyar dolar seviyesine dayanmıştır (SIPRI 2017). Gerek buradaki örneklerle, gerekse bu örneklerin bir önceki başlıkta ayrıntılı şekilde anlatılmasıyla, *dengeleme (balancing)* stratejisinin Rus dış politikasında çok büyük yer kapladığını görülmektedir. *Dengeleme (balancing)* stratejisinin akisine, *paslama (buck passing)* stratejisinin Moskova yönetimi tarafından yeni yüzyılda yeterli ilgiyi gördüğü söylenemez.

Dördüncü hipotezde, RF'nin ofansif realizmin *paslama (buck passing)* stratejisini, *dengeleme (balancing)* stratejisini destekleyici bir şekilde kullandığı iddia edilmiştir. RF'nin *dengeleme (balancing)* stratejisine alternatif olarak görülen *paslama (buck passing)* stratejisini dört yöntemiyle uygulaması, dış politikasının ofansif realizm etkisinde olduğu eklenmiştir. Bu *paslama (buck passing)* stratejisinin RF özelinde daha iyi anlaşılabilmesi için, RF dış politikasında geçmişten günümüze kadar olan kullanımını görmek gerekmektedir.

Rusya Federasyonu tarihine baktığımızda, *paslama (buck passing)* stratejisinin Moskova yönetimi tarafından önceki yüzyıllarda da kullanıldığı görülebilir. Prusya'nın güçlendiği ve Alman İmparatorluğu'nu kurduğu 19. yüzyılın ikinci yarısında, Rus İmparatorluğu dengeleme işini Fransa ve Avusturya-Macaristan'a paslamıştır (Mearsheimer, 2001: 159). Aynı şekilde Sovyetler Birliği, 1930'larda gittikçe güçlenen ve saldırgan hale gelen Nazi Almanyası'nın dengelenmesini, 1939'da imzalanan Molotof-Ribbertrop Paktı'yla birlikte İngiltere ve Fransa'ya paslamıştır (Mearsheimer, 2001: 196). Rusya Federasyonu'nun Sovyetler Birliği'nden ayrılmasıyla birlikte, Moskova yönetiminin dengelenmesini devretmek istediği ülke olarak Çin'i seçtiği söylenebilir.

Çin'in, RF kontrolündeki Uzak Doğu'da kendi nüfusunu artırma çabasına ve RF'nin eski egemenlik alanı olan Türkistan coğrafyasında etkin olma çalışmasına rağmen, Moskova yönetimi federasyonun ilk günlerinden beri Çin'i özel olarak dengelemeyi tercih etmemiştir.

Daha önce bahsedildiği gibi, tehdit altındaki devletlerin paslamayı kolaylaştırmasında dört önlem mevcuttur. Bunların birincisi olan ve tehdit potansiyelini artıran devletle yakınlık geliştirmeyi hedefleyen ilk önlem, RF'nin ilk günden beri Çin'le olan ilişkisini artırma çabasıyla örtüşmektedir. Bu gelişen ilişkilerin ilk adımı, uzun yıllardır çözülemeyen sınır sorunlarının 1994-2004 yılları arasında çözülmesiyle atılmıştır (China Daily, 2006). RF-Çin işbirliğinin somutlaşmaya başlaması da, 1996 yılında Şangay Beşlisi adıyla kurulan grubun, 2003 yılında Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) adıyla bir örgüt haline gelmesiyle gerçekleşmiştir (SCO, 2017). İki ülke arasında gelişen bu ilişkiler, günümüze kadar yapılan çeşitli enerji ve ekonomi anlaşmalarıyla birlikte daha da güçlenmiştir. Ayrıca RF, *paslama (buck passing)* stratejisinin ikinci önlemi olarak, Çin'i dengelemesini beklediği başta ABD olmak üzere Batılı devletlerle olan ilişkilerini mesafeli gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte, dengeleme stratejisinin üçüncü önerisi olan "iç dengelemenin" parçası olarak, Çin tarafından güçsüz görülmesini önlemek için, askeri harcamalarında artışa gitmiştir. Aynı şekilde, Çin'in 2000 sonrası çok hızlı gelişen ekonomisi aleyhinde de bir şey yapmamış, tersine ekonomik anlamda ilişkileri güçlendirerek destek vermiştir.

Netice itibarıyla bu tezde, ofansif realizmin belirttiği stratejiler üzerinden dört hipotez ele alınmıştır. Gerek o dönemde ülke içindeki teorik tartışmalara, gerek yayımlanan resmi belgelere bakarak, RF'nin ilk iki hipotezde belirtiler stratejileri 1990'lı

yıllarda uyguladığı, yalnız 2000’li yıllarda terk ettiği görülmektedir. Bu açıdan, bu tezin ilk iki hipotezinin doğrulandığı söylenebilir. Bununla birlikte üçüncü hipotezin de doğruluğu, *dengeleme (balancing)* stratejisinin 2000 sonrası Rus dış politikasında önemli yer kaplamasıyla ortaya çıkmıştır. *Dengeleme (balancing)* stratejisinin RF dış politikasındaki önemli yeri, hem yayımlanan resmi belgeleri, hem de önceki bölümde ayrıntılı şekilde açıklanan 2008 RF-Gürcistan Savaşı, 2014 RF-Ukrayna Savaşı ve 2015 Suriye iç savaşına müdahalesi vakaları üzerinden kanıtlanmıştır. Son olarak dördüncü hipotezin Çin örneği üzerinden açıklanması, RF’nin ofansif realizmin bahsettiği bu dört stratejiyle olan ilişkisini göstermektedir. Bu da, RF’nin 21. yüzyıldan itibaren önemli ölçüde, ofansif realizm teorisi etkisinde kaldığını kanıtlamaktadır.

Bu açıdan bu tez, günümüze kadar birçok RF üzerine yapılan araştırmalarda benzer söylemlerle gerçekleştirilen siyasi tarih analizlerinden biri olmamaktadır. Bu araştırmanın içerdiği başlıca değer, onun güçlü teorik altyapısının oluşudur. Nitekim birincil kaynak olarak yayımlanan resmi belgelerin kullanılması da, bu tezi RF üzerine yapılan diğer araştırmalardan farklı kılmaktadır. Sonuç olarak bu teorik analizin kullanılması, RF dış politikası hakkındaki bazı yanlış anlamaları ortadan kaldırmaya katkı sağlayacaktır.

Buna rağmen bu araştırmayı, gelecek çalışmalarda geliştirecek bazı yollar vardır. Bunların en önemlisi, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, neorealist teorinin açıklamakta zorlandığı gelişmeler sonucu ortaya çıkan neoklasik realizm teorisini, Rus dış politikası üstünden sınamak olacaktır. Neorealizmin yegâne sebep olarak gördüğü belirsizlik yaratan anarşik sistemin yanında; neoklasik realistler, iç siyasi engellerin ve liderlerin bu engelleri anlayışlarındaki farklılıkların da devlet davranışında önemli bir

etkiye sahip olduklarını düşünmektedirler. Bu sebepten dolayı, Rus dış politikasını anlamada, neorealist teoriye meydan okuyan neoklasik realizm teorisini araştırmalarda kullanmak, yeni bakış açılarının ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ambrosio, Thomas. 2016. "The rhetoric of irredentism: The Russian Federation's perception management campaign and the annexation of Crimea". *Small Wars & Insurgencies*, vol. 27: 3, pp. 467-490.
- Baev, K. Pavel. 2015. "Russia as Opportunist or Spoiler in the Middle East?". *The International Spectator*, vol. 50: 2, pp. 8-21.
- Bar, Shmuel. 2006. "Bashar's Syria: The Regime and its Strategic Worldview". *Comparative Strategy*, vol. 25: 5, pp. 353-445.
- Batashvili, David. 2014. "How the Russo-Georgian War of 2008 Started". *Euromaidan Press*. <http://euromaidanpress.com/2014/08/08/how-the-russo-georgian-war-of-2008-started/#arvlbdata/>. (Erişim Tarihi: 10.06.2017).
- Baylis, John, Steve Smith, and Patricia Owen. 2014. *The Globalization of World Politics*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press.
- BBC News. 1998. "Q & A: Your guide to the Gs". *BBC News*. http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/05/98/g8/88511.stm/. (Erişim Tarihi: 25.08.2017).
- BBC News. 2011. "Russia stands by West in war on terror". *BBC News*. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1573318.stm/>. (Erişim Tarihi: 25.08.2017).
- BBC News. 2015. "Syria conflict: Russia violation of Turkish airspace 'no accident'". *BBC News*. <http://www.bbc.com/news/world-europe-34453739/>. (Erişim Tarihi: 21.06.2017).
- Birch, Julian. 1999. "Ossetiya: land of uncertain frontiers and manipulative elites". *Central Asian Survey*, vol. 18: 4, pp. 501-534.

Blomfield, Adrian ve James Kirkup. 2008. "Stay away, Vladimir Putin tells Nato". *The Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1584027/Stay-away-Vladimir-Putin-tells-Nato.html/>. (Erişim Tarihi: 25.08.2017).

Borshchevskaya, Anna. 2015. "Does Putin Have a Plan for Syria?". *Foreign Policy*. <http://foreignpolicy.com/2015/09/16/does-putin-russia-plan-for-syria-military-escalation/>. (Erişim Tarihi: 25.06.2017).

Brown, Chris. 1997. *Understanding International Relations*. 1st ed. Basingstoke [u.a.]: Macmillan.

Burlinova, Natalia. 2015. "Russian soft power is just like Western soft power, but with a twist". *Russia Direct*. <http://www.russia-direct.org/opinion/russian-soft-power-just-western-soft-power-twist/>. (Erişim Tarihi: 02.10.2017).

Buszynski, Leszek. 1996. *Russian Foreign Policy after the Cold War*. Westport, CT: Praeger.

Carr, Edward Hallett. 1946. *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*. 1st ed. London: Macmillan.

Chang, Charis. 2015. "Is the fight over a gas pipeline fuelling the world's bloodiest conflict?". *News.com.au*. <http://www.news.com.au/world/middle-east/is-the-fight-over-a-gas-pipeline-fuelling-the-worlds-bloodiest-conflict/news-story/74efcba9554c10bd35e280b63a9afb74/>. (Erişim Tarihi: 23.06.2017).

Cheterian, Vicken. 2009. "The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars". *Central Asian Survey*, vol. 28: 2, pp. 155-170.

China Daily. 2006. "Chronology-Relations between China and Russia". *China Daily*. http://www.chinadaily.com.cn/china/2006-03/21/content_548820.htm/. (Erişim Tarihi: 30.08.2017).

Civil Georgia. 2008a. "Police Back in Gori". *Civil Georgia*. <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=19270/>. (Erişim Tarihi: 10.06.2017).

- Civil Georgia. 2008b. "Saakashvili on NATO Summit Results". *Civil Georgia*. <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=17529/>. (Erişim Tarihi: 15.06.2017).
- CNN Money. 2008. "Oil settles at record high above \$140". *CNN Money*. <http://money.cnn.com/2008/06/27/markets/oil/>. (Erişim Tarihi: 16.06.2017).
- Cornell, E. Svante. 2005. *Small Nations and Great Powers*. London: Routledge Curzon.
- Crow, Suzanne. 1993. *The Making of Foreign Policy in Russia under Yeltsin*. Washington, DC: Rfe/RI Research Institute.
- CSTO. 2002. "The Charter of the Collective Security Treaty Organization". *CSTO*. http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=1896/. (Erişim Tarihi: 26.08.2017).
- Delanoë, Igor. 2014. "After the Crimean crisis: towards a greater Russian maritime power in the Black Sea". *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 14: 3, pp. 367-382.
- Dempsey, Judy. 2013. "How Russia Bullies the EU's Eastern Neighbors". *Carnegie Europe*. <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=52903/>. (Erişim Tarihi: 18.06.2017).
- Donnelly, Jack. 2004. *Realism and International Relations*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Donnelly, Jack. 2005. Realism. In Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit and Jacqui True (Eds.), *Theories of International Relations*. 3rd ed. London: Palgrave.
- Doyle, Don Harrison. 2010. *Secession as an International Phenomenon: From America's Civil War to Contemporary Separatist Movements*. University of Georgia Press.

Dunne, Tim, Milja Kurki, and Steve Smith. 2013. *International Relations Theories*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press.

EIA. 2015. "Technically Recoverable Shale Oil and Shale Gas Resources: Other Eastern Europe". *U.S. Energy Information Administration*.
https://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/pdf/Eastern_Europe_BULGARIA_ROMANIA_UKRAINE_2013.pdf/. (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

Efron, Sonni. 1994. "THE BOSNIA DILEMMA: Yeltsin Warns Serbs to Stop Attacks". *Los Angeles Times*. http://articles.latimes.com/1994-04-20/news/mn-48234_1_bosnian-serb/. (Erişim Tarihi: 17.07.2017).

Fawn, Rick. 2012. "Georgia: revolution and war". *European Security*, vol. 21: 1, pp. 1-4.

Feffer, John. 2014. "Who Are These 'People,' Anyway?". *Huffington Post*.
http://www.huffingtonpost.com/john-feffer/who-are-these-people-anyw_b_4964526.html/. (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

Khalaf, Roula and Abigail Fielding Smith. 2013. "Qatar bankrolls Syrian revolt with cash and arms". *Financial Times*. <http://ig-legacy.ft.com/content/86e3f28e-be3a-11e2-bb35-00144feab7de#axzz4oR46dExt/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

Forsberg, Tuomas, Regina Heller, and Reinhard Wolf. 2014. "Introduction". *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 47, pp. 261-268.

Frost, Matt. 1999. "NATO: Russia Not Happy About Expansion". *RFE/RL*.
<https://www.rferl.org/a/1090795.html/>. (Erişim Tarihi: 24.08.2017).

German, Tracey. 2012. "Securing the South Caucasus: Military Aspects of Russian Policy towards the Region since 2008". *Europe-Asia Studies*, vol. 64: 9, pp. 1650-1666.

Gorchinskaya, Katya. 2014. "Chevron pulls out of gas extraction in western Ukraine". *Kyiv Post*. <https://www.kyivpost.com/article/content/reform-watch/chevron-pulls-out-of-gas-extraction-in-western-ukraine-375176.html/>. (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

Griffiths, Martin, and Terry O'Callaghan. 2007. Realism. In Richard Devetak, Anthony Burke and Jim George (Eds.), *An Introduction to International Relations: Australian Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

Haas, D. Marcel. 2010. *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century*. London: Routledge.

Heintz, Jim, Suzan Fraser. 2015. "Turkey shoots down Russian jet it says violated its airspace". *Associated Press*.

<https://apnews.com/066bc52167e844bb9f5732d8650b0b35/report-turkey-shoots-down-warplane-over-air-space-intrusion/>. (Erişim Tarihi: 22.06.2017).

Hille, Kathrin. 2015. "Russia quits arms pact as estrangement with Nato grows". *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/f6c814a6-c750-11e4-9e34-00144feab7de/>. (Erişim Tarihi: 08.06.2017).

Hughes, Alun Geraint. 2014. "Syria and the perils of proxy warfare". *Small Wars & Insurgencies*, vol. 25: 3, pp. 522-538.

Ibrahimov, Rovshan. 2010. "Regional Evaluation of the Georgian Crisis". In Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal and Hacali Necefoğlu (Eds.), *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası*. Kars: Kafkas Üniversitesi.

ICC. 2005. "The Transfer of the Crimea to the Ukraine". *International Committee for Crimea*. <http://www.iccrimea.org/historical/crimeatransfer.html/>. (Erişim Tarihi: 17.06.2017)

IRI. 2014. "Public Opinion Survey: Residents of Ukraine March 14–26". *International Republican Institute*.

<http://www.iri.org/sites/default/files/2014%20April%205%20IRI%20Public%20Opinion%20Survey%20of%20Ukraine%2C%20March%2014-26%2C%202014.pdf/>. (Erişim Tarihi: 17.06.2017)

Jackson, J. Nicole. 2003. *Russian Foreign Policy and the CIS*. London: Routledge.

- Jafarov, Nazim. 2007. *Rusya'da ulusal güvenlik anlayışının dönüşümü (1991-2006)*. (Doktora Tezi). Yök Tez Merkezi (Tez No. 218173).
- Karagiannis, Emmanuel. 2013. "The 2008 Russian–Georgian war via the lens of Offensive Realism". *European Security*, vol. 22: 1, pp. 74-93.
- Karakoç, Jülide. 2013. "US Policy towards Syria since the Early 2000s". *Critique*, vol. 41: 2, pp. 223-243.
- Kosachev, Konstantin. 2010. "Values For The Sake Of Unification". *Russia in Global Affairs*. http://eng.globalaffairs.ru/number/Values_for_the_Sake_of_Unification-14790/. (Erişim Tarihi: 13.05.2017).
- Kozhanov, Nikolay. 2013. "Russian Support for Assad's Regime: Is There a Red Line?". *The International Spectator*, vol. 48:2, pp. 25-31.
- Kozhanov, Nikolay. 2014. "Russian-Syrian Dialogue: Myths and Realities". *The Journal of the Middle East and Africa*, vol. 5:1, pp. 1-22.
- Krechuniak, George. 2013. "Comparative analysis of Russian foreign policy concepts (1993-2013)". *Slide Share*. <https://www.slideshare.net/gkrechuniak/krechuniak-g-comparative-analysis-of-russian-foreign-policy-concepts/>. (Erişim Tarihi: 27.05.2017).
- Krickus, J. Richard. 2009. *Medvedev's Plan: Giving Russia a Voice but Not a Veto in a New European Security System*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute.
- Kudelia, Serhiy. 2017. "The Donbas Rift". *Russian Social Science Review*, vol. 58: 2-3, pp. 212-234.
- Kuromiya, Hiroaki. 2003. *Freedom and Terror in the Donbas: A Ukrainian-Russian Borderland, 1870s–1990s*. Cambridge University Press.
- Laruelle, Marlène and Mischa Gabowitsch. 2008. *Russian Eurasianism*. Washington, D.C.: Woodrow Wilson center Press, Baltimore.

Lawson, Stephanie. 2015. *Theories of International Relations: Contending Approaches to World Politic*. 1st ed. John Wiley & Sons.

Legvold, Robert. 2007. *Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past*. New York: Columbia University Press.

Leichtova, Magda. 2014. *Misunderstanding Russia*. Ashgate Publishing Group.

Lesch, W. David. 2011. "The Arab spring – and winter – in Syria". *Global Change, Peace & Security*, vol. 23: 3, pp. 421-426.

Lo, Bobo. 2002. *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era*. Basingstoke, Angleterre: Palgrave Macmillan.

Lukov, Vadim. 1995. "Russia's Security: The Foreign Policy Dimension". *International Affairs*, vol. 41: 5, pp. 3-8.

Lukyanov, Fyodor. 2008. "Lessons from Bosnia". *Russia in Global Affairs*. http://eng.globalaffairs.ru/redcol/n_11210/. (Erişim Tarihi: 13.05.2017).

Mankoff, Jeffref. 2009. *Russian Foreign Policy*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield.

Mearsheimer, J. John. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. 1st ed. New York: W. W. Norton.

Mearsheimer, J. John. 2014. "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault". *Foreign Affairs*, vol. 93: 5, pp. 1-12.

Melville, Andrei and Tatiana Shakleina. 2005. *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*. Budapest: Central European University Press.

Michta, A. Andrew. 2015. "Why Ukraine Is Our Business". *The American Interest*. <https://www.the-american-interest.com/2015/01/26/why-ukraine-is-our-business/>. (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

Mingst, Karen A. 2003. *Essentials of International Relations*. 1st ed. New York: Norton.

Monaghan, Andrew. 2007. "Russia's Energy Diplomacy: A Political Idea Lacking a Strategy?". *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 7: 2, pp. 275-288.

Morgenthau, J. Hans. 1978. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Fifth Edition, Revised. New York: Alfred A. Knopf.

Morozova, Natalia. 2009. "Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy under Putin". *Geopolitics*, vol. 14: 4, pp. 667-686.

Mydans, Seth. 2004. "Putin Doubts Expanded NATO Meets New Threats". *The New York Times*. <http://www.nytimes.com/2004/04/09/world/putin-doubts-expanded-nato-meets-new-threats.html/>. (Erişim Tarihi: 24.08.2017)

NATO. 2014. "Wales Summit Declaration". *NATO*. http://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm/. (Erişim Tarihi: 04.06.2017)

Necefoglu, Hacali. 2017. "Rusya'nın Yeni Jeostratejisi ve Uluslararası Güvenlik". *Academic Journal of History and Idea*, vol. 4: 12, pp. 12.

Newnham, E. Randall. 2015. "Georgia on my mind? Russian sanctions and the end of the 'Rose Revolution'". *Journal of Eurasian Studies*, vol. 6: 2, pp. 161-170.

Nichol, Jim. 2011. "Russian Military Reform and Defense Policy". *Congressional Research Service*. <https://fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf/>. (Erişim Tarihi: 28.08.2017)

NPR. 2012. "Defected Soldiers Formed Free Syrian Army". *NPR*. <http://www.npr.org/2012/07/20/157087563/an-update-on-the-syrian-free-army/>. (Erişim Tarihi: 21.06.2017).

Orttung, W. Robert and Indra Overland. 2011. "Russia and the Formation of a Gas Cartel". *Problems of Post-Communism*, vol. 58: 3, pp. 53-66.

Osnos, Evan, David Remnick, and Joshua Yaffa. 2017. "Trump, Putin, and the New Cold War". *The New Yorker*. <http://www.newyorker.com/magazine/2017/03/06/trump-putin-and-the-new-cold-war/>. (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

OSW. 2013. "Ukraine's agreement with Shell on shale gas extraction". *Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-01-30/ukraines-agreement-shell-shale-gas-extraction/>. (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

Pacer, A. Valerie. 2016. *Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev*. Taylor and Francis.

Pamir, Necdet. 2007. "The Black Sea: A Gateway to Energy Security and Diversification". *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 7: 2, pp. 245-263.

Papava, Vladimer, Eldar Ismailov. 2008. "A new concept for the Caucasus". *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 8: 3, pp. 283-298.

Pifer, Steven. 2017. "Why should the United States be interested in Ukraine?". *Brookings*. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2017/04/12/why-should-the-united-states-be-interested-in-ukraine/>. (Erişim Tarihi: 17.06.2017)

Pipes, Richard. 2005. *Vixi: Memoirs of a Non-Belonger*. New Haven, Conn.: Yale University Press.

Portnov, Andriy. 2017. "Ukraine's "Eurorevolution"". *Russian Social Science Review*, vol. 58: 2-3, pp. 148-169.

President of Russia. 2010. "Meeting of the Collective Security Treaty Organisation". *President of Russia*. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/9778/>. (Erişim Tarihi: 26.08.2017).

Reuters. 2011. "Shell to invest \$800 mln in Ukraine shale gas". *Reuters*. <http://www.reuters.com/article/ukraine-shell-gas-idUSL5E7JV2FP20110831/>. (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

RT. 2015. "Russia-led military bloc ready to send peacekeepers to Ukrainian regions". *RT*. <https://www.rt.com/politics/242277-csto-peacekeepers-ukraine-donbass/>. (Erişim Tarihi: 27.08.2017).

Sakwa, Richard. 2004. *Putin and Russian Politics*. New York: Routledge.

Sakwa, Richard. 2007. Vladimir Putin and The New Realism in Russian Foreign Policy. In Deriglazova, L., Skuhra, A. and Fritsch, S., *EU and Russia*. 3rd ed. Tomsk: Tomsk State University Publishing House.

Sakwa, Richard. 2008. *Russian Politics and Society*. London: Routledge.

SCO. 2017. "The Shanghai Cooperation Organisation". *The Shanghai Cooperation Organisation*. http://eng.sectsco.org/about_sco/. (Erişim Tarihi: 30.07.2017)

Sergun, Alexander. 2016. *Explaining Russian Foreign Policy Behavior: Theory and Practice*. Stuttgart: Ibidem-Verlag.

Shaposhnikov, Yevgeny. 1993. "A Security Concept for Russia". *International Affairs*, vol. 39: 10, pp. 10-19.

Shelest, Hanna. 2015. "After the Ukrainian crisis: Is there a place for Russia?", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 15: 2, pp. 191-201.

Shueibi, Imad Fawzi. 2012. "Struggle over the Middle East: Gas Ranks First". *VoltaireNet*. <http://www.voltairenet.org/article173718.html/>. (Erişim Tarihi: 23.06.2017).

SIPRI. 2017. "SIPRI Military Expenditure Database". *Stockholm International Peace Research Institute*. <https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf/>. (Erişim Tarihi: 30.08.2017).

Smith, A. Mark. 2000. "Russia and the far abroad 2000". *F72*. Camberley: CSRC.

Smith, Nicholas Ross. 2017. "What the West Can Learn from Rationalizing Russia's Action in Ukraine". *Orbis*, vol. 61: 3, pp. 354-368.

- Sputnik. 2008. "Russia's president says operation in Georgia over". *Sputnik*.
<https://sputniknews.com/russia/20080812115978044/>. (Erişim Tarihi: 10.06.2017).
- Steans, Jill. 2013. *An Introduction to International Relations Theory*. 1st ed. Abingdon, England: Routledge.
- Sustar, Lee. 2008. "Russia reasserts its power in Georgia". *Internationalist Socialist Review*, iss. 61. <http://isreview.org/issue/61/russia-reasserts-its-power-georgia/>. (Erişim Tarihi: 16.06.2017).
- The Guardian. 1999. "Yeltsin: Russia will not use force against Nato". *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/1999/mar/25/russia>. (Erişim Tarihi: 20.08.2017).
- The Guardian. 2008. "Russia defies west by recognising Georgian rebel regions". *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/26/russia.georgia1/>. (Erişim Tarihi: 10.06.2017).
- The Guardian. 2012. "Syria resolution vetoed by Russia and China at United Nations". *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2012/feb/04/assad-obama-resign-un-resolution/>. (Erişim Tarihi: 21.06.2017).
- The Guardian. 2016. "Russia's military action in Syria – timeline". *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2016/mar/14/russias-military-action-in-syria-timeline/>. (Erişim Tarihi: 21.06.2017).
- The Washington Post. 2015. "The last time a Russian jet was shot down by a NATO jet was in 1952". *The Washington Post*.
https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2015/11/24/the-last-time-a-russian-jet-was-shot-down-by-a-nato-jet-was-in-1952/?utm_term=.2d2f26e3b83c/. (Erişim Tarihi: 24.06.2017).
- Tsygankov, P. Andrei. 2010. *Russia's Foreign Policy*. 2nd ed. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.

Tuathail, Ó. Gearóid. 2008. "Russia's Kosovo: A Critical Geopolitics of the August 2008 War over South Ossetia". *Eurasian Geography and Economics*, vol. 49: 6, 670-705.

Tyler, E. Patrick. 1992. "U.S. Strategy Plan Calls for Insuring No Rivals Develop". *The New York Times*. <http://www.nytimes.com/1992/03/08/world/us-strategy-plan-calls-for-insuring-no-rivals-develop.html?pagewanted=all&src=pm/>. (Erişim Tarihi: 10.06.2017).

Viotti, R. Paul, and Mark V. Kauppi. 2012. *International relations theory*. Glenview, IL: Longman.

Wallander, A. Celeste. 1998. *The Russian National Security Concept: A Liberal-Statist Synthesis*. Program on New Approaches to Russian Security, Davis Center for Russian Studies, Harvard University.

Walt, M. Stephen. 2002. The enduring relevance of the realist tradition. In Ira Katznelson and Helen V. Milner (eds), *Political science: state of the discipline*, New York: W. W. Norton & Co.

Waltz, N. Kenneth. 1959. *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Waltz, N. Kenneth. 1979. *Theory of International Politics*. 1st ed. California: Addison-Wesley.

Waltz, N. Kenneth. 1988. "The Origins of War in Neorealist Theory." *The Journal of Interdisciplinary History*, vol. 18, no. 4, pp. 615–628.

Weber, Cynthia. 2005. *International Relations Theory*. 2nd ed. London: Routledge.

Wohlforth, C. William. (2008). Realism. In Christian Reus-Smit and Duncan Snidal (Eds.), *The Oxford Handbook of International Relations*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press.

Yeginsu, Ceylan. 2014. "Militants Storm Turkish Consulate in Iraqi City, Taking 49 People as Hostages". *The New York Times*.

<https://www.nytimes.com/2014/06/12/world/middleeast/militants-seize-turkish-consulate-staff-in-mosul.html/>. (Erişim Tarihi: 21.06.2017).

Ynet News. 2013. “Moscow rejects offer to drop Assad for arms deal”. *Ynet News*. <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4415701,00.html/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

Zevelev, Igor. 2008. “Russia’s Policy toward Compatriots in the Former Soviet Union”. *Russia in Global Affairs*. http://eng.globalaffairs.ru/number/n_10351/. (Erişim Tarihi: 13.05.2017).

Zürcher, C. 2009. *The post-Soviet wars*. New York: New York University Press.

Александров, Михаил. 2008. “Начало конца ельцинской эпохи”. *Агентство Политических Новостей*. <http://www.apn.ru/publications/article20771.htm/>. (Erişim Tarihi: 10.06.2016).

Сушенцов, Андрей. 2015. “Уроки украинского: В чем мы были неправы на Украине”. *Лента.Ру*. <https://lenta.ru/columns/2015/02/27/wewerewrong/>. (Erişim Tarihi: 17.06.2017).

ЕЭК. 2015. “Вступил в силу Договор о Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС)”. *Евразийская экономическая комиссия*. <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/01-01-2015-1.aspx/>. (Erişim Tarihi: 17.06.2017).

Известия.Ру. 2011. “Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня”. *Известия Ру*. <http://iz.ru/news/502761/>. (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

Коммерсант.Ру. 2008. “Блок НАТО разошелся на блокпакеты”. *Коммерсант.Ру*. <https://www.kommersant.ru/doc/877224/>. (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

Корреспондент.Нет. 2012. “Азаров назвал победителей конкурса по добыче сланцевого газа в Украине”. *Корреспондент.Нет.*

<http://korrespondent.net/business/companies/1348780-azarov-nazval-pobeditelej-konkursa-po-dobyche-slancevogo-gaza-v-ukraine/>. (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

Красная звезда. 2008. “Геополитические интересы России: векторный принцип обеспечения”. *Красная звезда*. http://old.redstar.ru/2008/02/13_02/4_05.html/. (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

Кушнирук Борис. 2008. “Какая разница между Косово и Южной Осетией”. *УНИАН*. <https://www.unian.net/world/142111-kakaya-raznitsa-mejdu-kosovo-i-yujnoy-osetiey.html/>. (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

Лента.Ру. 2008. “Путин назвал провозглашение независимости Косово "страшным прецедентом””. *Лента.Ру*. <https://lenta.ru/news/2008/02/23/putin/>. (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

Лента.Ру. 2012. “Shell начала бурение сланцевого газа на Украине”. *Лента.Ру*. <https://lenta.ru/news/2012/10/25/shell/>. (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

Маркедонов, Сергей. 2016. “Российско-турецкие отношения и проблемы безопасности Кавказского региона”. *Россия в глобальной политике*. <http://www.globalaffairs.ru/valday/Rossiisko-turetckie-otnosheniya-i-problemy-bezopasnosti-Kavkazskogo-regiona-18188/>. (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

МГИМО МИД России. 2002. *Внешняя политика и безопасность современной России. 1991-2002: Хрестоматия в 4-х т. Т.IV: Документы*. Сост. Т.А. Шаклеина; Ред. кол.: А.В. Торкунов и др. Москва: МГИМО, РАМИ и АНО «ИНО-Центр».

МИД РФ. 2009. “Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года”. *Министерство иностранных дел Российской Федерации*. http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCkV6BZ29/content/id/294430/. (Erişim Tarihi: 04.06.2017).

МИД РФ. 2016. “Концепция внешней политики Российской Федерации”.
Министерство иностранных дел Российской Федерации.
http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248/. (Erişim Tarihi: 06.06.2017).

Независимая газета. 2000. “Военная доктрина Российской федерации – 1993”.
Независимая газета. http://www.ng.ru/politics/2000-04-22/5_doktrina.html/. (Erişim Tarihi: 29.05.2017).

Папава, Владимир. 2011. “Эволюция Экономических Взаимоотношений Между Грузией И Россией В Постсоветском Периоде: Пройденный Путь И Перспективы”, В книге: Россия И Грузия: В Поисках Выхода. *Московский Центр Карнеги.*
http://carnegieendowment.org/files/RUSSIA_AND_GEORGIA_SEARCHING_THE_WAY_OUT_Russian_Publication.pdf/. (Erişim Tarihi: 16.06.2017).

Пхаладзе, Тенгиз. 2011. “Российско-Грузинские Отношения В Контексте Европейской Безопасности”, В книге: Россия И Грузия: В Поисках Выхода. *Московский Центр Карнеги.*
http://carnegieendowment.org/files/RUSSIA_AND_GEORGIA_SEARCHING_THE_WAY_OUT_Russian_Publication.pdf/. (Erişim Tarihi: 16.06.2017).

Президент России. 2007. “Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности”. *Президент России.*
<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034/>. (Erişim Tarihi: 22.05.2017).

Президент России. 2008. “Концепция внешней политики Российской Федерации”. *Президент России.* <http://kremlin.ru/acts/news/785/>. (Erişim Tarihi: 01.06.2017).

Президент России. 2010. “Военная доктрина Российской Федерации”. *Президент России.* <http://kremlin.ru/supplement/461/>. (Erişim Tarihi: 01.06.2017).

Президент России. 2013. “Заседание международного дискуссионного клуба «Валдай»”. *Президент России*. <http://kremlin.ru/events/president/news/19243/>. (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

Президент России. 2014. “Обращение Президента Российской Федерации”. *Президент России*. <http://kremlin.ru/events/president/news/20603/>. (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. Том XXI. 1781 – 1783 гг. [Complete Collection of Laws of the Russian Empire. The first meeting. Volume XXI. 1781–1783.]. Руниверс.

РИА Новости. 2008. “От Косово до Южной Осетии: в поисках прецедента”. *РИА Новости*. https://ria.ru/osetia_review/20080820/150529102.html. (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

Росбалт.Ру. 2015. “Косово – плохой пример или хороший?”. *Росбалт.Ру*. <http://www.rosbalt.ru/blogs/2015/10/29/1456158.html/>. (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

СБ РФ. 2014. “Военная доктрина Российской Федерации”. *Совет Безопасности Российской Федерации*. <http://www.scrf.gov.ru/security/military/document129/>. (Erişim Tarihi: 06.06.2017).

СБ РФ. 2015. “Стратегия национальной безопасности Российской Федерации”. *Совет Безопасности Российской Федерации*. <http://www.scrf.gov.ru/security/docs/document133/>. (Erişim Tarihi: 06.06.2017)

ТСН Украина. 2011. Украина И Сша Подписали Меморандум О Сланцевом Газе. *ТСН Украина*. <https://ru.tsn.ua/ukrayina/ukraina-i-ssha-podpisali-memorandum-o-slancevom-gaze.html/>. (Erişim Tarihi: 19.06.2017)

Цыганков, П. Андрей. 2003. *Теории международных отношений*. Москва: Гардарики.